

X 262,560

BÁRDOSSY LÁSZLÓ

A NEMZET VÉDELMEBEN

UTOLSÓ BESZÉDEI
AZ un. NÉPBÍRÓSÁG ELŐTT

KÖNYVKIADÓ VÁLLALAT
SVÁJC

A szedést, tördelést és nyomást készítette:

GILDE BARNA

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001210172

Copyright by DUNA Verlag, Switzerland

X 262560

Készült 1976-ban,

a DUNA KÖNYVKIADÓ VÁLLALATNÁL
CH 5615 Fahrwangen, POB. 10, Switzerland

ELŐSZÓ

Negyed század múlt el azóta, hogy újabb történelmünk egyik legnemesebb, legtisztább alakjának,

BÁRDOSSY LÁSZLÓNAK

ajka örökre elnémult. Az ő miniszterelnöksége alatt lépett Magyarország háborúba a Szovjetunió ellen, — ezért a háború végeztével a megszálló szovjet-haderő által felállítani rendelt ún. népbíróóság, mint első számú «háborús bűnöst» halálra ítélte.

Az elmúlt idő túlságosan rövid ahhoz, hogy történelmi cselekedeteket mérlegre tegyünk, hogy azok helyes vagy helytelen voltát megítélhessük. És mégis, ha Bárdossy László élne, — ismerve őt, az ő temperamen-tumát —, biztosan nem hallgatna, biztosan nem hagyná felelet nélkül azokat az írásokat, melyek a háború alatti Magyarország vezető személyeinek tollából napvilágot láttak és az ő politikai tetteit is természetesen érintik. Úgy érzem, helyette kellene megszólálnom, de most még túlságosan közel vannak az események ahhoz, hogy igazán «sine ira et studio» lehessen szólni.

Meggyőződéseim azonban, hogy Bárdossy László szellemében cselekszem, ha őt magát szólaltatom meg és szó szerint közlöm azt, amit a halálba induló Bárdossy László utolsó napjaiban elmondott, — nem a saját védelmében, hanem az ő szavaival élve —, «hogy a nemzet lássa, mi miért történt.» A halálba menő férfi

hitelt parancsoló szavai azok, melyek az un. népbíróság fóruma előtt az utolsó szó jogán elmondott beszédeiben feltárják hazánk háborúba sodródásának történetét, valamint a «minimális áldozattal átvészelni a háborút és mindenképpen elkerülni egy ellen s é g e s német megszállást» célzó politikáját; egyben világot vetnek Teleki Pál tragikus halálának körülményeire. — Éjjel, titokban, a becsempészett gyertya kicsi világánál, cellájának ágyán írta beszédeit és sikerült azokat feleségéhez juttatnia.

E két beszéd kétségtelenül egyik legértékesebb dokumentuma lesz hazánk világháború alatti történetének. — A beszédeknek Bárdossy László által írt e r e d e t i és t e l j e s szövegét bocsájtom most a nyilvánosság elé. Az ő hangja, éles logikája, az ő gyönyörű magyar nyelve csendül ki belőlük.

Bár szolgálnák magyar fajtánk összefogásának, politikai megbékélésének ügyét.

Kelt Itaipava-n (Brazília), 1971. november 4-én.

E. S.

1.

Bárdossy László beszéde

a Budapesti Népbíróság Major Ákos tanácsa előtt,
a Zeneművészeti Főiskola Nagytermében,
1945. október 29-től november 3-ig tartó
elsőfokú tárgyalás ítélethirdetése előtt

Ha élek azzal a joggal, — amit a peres eljárás azt hiszem a világ minden országában biztosít a vádlottnak, hogy kérdések gátja és feleletek nyaktilója nélkül szóljon azokhoz, akik ítélni akarnak felette, — ha mondom, élek ezzel a joggal, **nem a magam védelmében teszem!** Sem az ellenem megindított eljárás első szakaszában, sem a főtárgyalás során nem védekeztem, mentségeket nem kerestem, enyhítő körülményekre nem hivatkoztam, a felelősséget magamról elhárítani nem akartam. Tudom, hogy felelősséggel tartozom és megértem, ha a népbíró-ság levonja felelősségem legvégső konzekvenciáit. De az ellen **tiltakozom, hogy bűnösnek minősítsenek.** A bűnös-ség és a felelősség két lényegében különböző fogalom. Egyiknek a másikhoz nincsen köze. A bűnösben a tudato-san és szándékosan elkövetett rossz várja a megtorlást; az ország ügyeinek intézésében vállalt felelősség levoná-sa a politikai szükségesség kérdése, amelyet a viszonyok és körülmények szerint kell, illetőleg lehet alkalmazni. De akárhogy legyen is, — nem védekezem, mert az a meggyőződésem, hogy egy ilyen szörnyű vihar után, amely annyi fiatal életet tört össze, annyi családot szórt szét, annyi értéket pusztított el, valóban nincs jelentő-sége annak: hogyan alakul a sorsuk és mi lesz azokkal, akiket itt és most felelősségre akarnak vonni. Ma nincs fontos más, csak a béke. A lelkek békéje és ha ehhez áldozatokra van szükség, akkor meg kell hozni azt az áldozatot! Ma minden azon fordul meg: őszinte, szilárd és tartós lesz-e a megbékélés, a belső béke éppen úgy, mint az országnak a szó nemzetközi értelemben vett

külső békéje. Ma minden azon fordul meg, hogy ne ismétlődjék az, ami 1919-ben történt, amikor darabokra szakgatták az országot, hogy a magyarok százezreit ne szakítsák el apái földjétől, ne hajtsák úgy el, mintha nem lennének más mint lábas jószág, vagy figurák egy sakktáblán, ahol hatalmasok keze játszik.

De más okom is van arra, hogy ne védekezzem! Már a főtárgyalás elején hivatkoztam arra, hogy a népbíró-ságnak a működése alapjául szolgáló rendelet értelmében sincsen meg a joga arra, hogy ügyemben ítéljen. A vád-irat többrendbeli alkotmány sértéssel vádol. Az érvényes törvényekben lefektetett közjogi rend — más szóval a magyar alkotmány értelmében valamely kormány vagy annak egyes tagjaival szemben vád tárgyává tett alkot-mány sértések esetében a vádemelés joga, valamint a vádindítvány elkészítésének joga kizárólag a törvénye-sen választott népképviselőt illeti meg és az ítélkezés a törvény rendelkezései szerint életrehívott és működés-be helyezett bíróság feladata. Az erre vonatkozó törvé-nyes rendelkezések érvényét a népbíró-sági rendelet nem szüntette, de nem is szüntethette volna meg. Az irányadó jogszabály tehát ma is hatályos és érvényben marad mindaddig, amíg a nemzet törvényesen választott kép-viselője másként nem rendelkezik. Nem valami különle-ges — amint a népbíró-ság elnöke mondta — feudális bíróságot kérek a magam ügyében! Mert vajon képzelhe-tő-e demokratikusabb módja az alkotmány sértések el-bírálásának, mint amikor maga a törvényesen választott népképviselőt gyakorolja a vádemelés és a vádindítvány elkészítésének jogát úgy, ahogyan azt az 1848. évi III. törvénycikk kötelezően előírja és ahogyan azt későbbi jogalkotásunk fenntartotta, és amikor ugyancsak a nép-képviselő által törvényesen életrehívott bíróság ítélkezik a vád tárgyává tett alkotmány sértés felett? Ha nem ezen a módon — a törvénybe megsabta módon — történik az alkotmány sértések elbírálása, akkor — mint most is

— az a kiegyenlíthetetlen ellentmondás támad, hogy az állítólagos alkotmány sértések ügyében az alkotmány ki-fejezett rendelkezéseinek megsértésével ítélkeznek. Ezzel kerültem szembe itt, ami arra kényszerít, hogy a nép-bíró-ság hatáskörét ne ismerjem el és a népbíró-ság előtt még akkor se védekezzek, ha az egyébként szándékom lett volna, ahogyan nem volt.

Miért beszélek akkor mégis? Mert az az érzésem, hogy a helyzet és a körülmények szabta lehetőségek közt kötelességem közreműködni az igazság feltárásában, úgy ahogyan a történetek igazságát átéltem és átszen-vedtem. Kötelességem tájékoztatást adni, hogy a nem-zet lássa és értse: mi miért történt s hogy ezzel a tájékoztatással is szolgáljam a belső megbékélés min-dennél fontosabb ügyét.

A vád kapcsolatot keresett az én tevékenységem és egy egész korszak szellemisége között. Hadd beszéljek hát — anélkül, hogy e korszak elveit mindenben a ma-gaménak vállalnám — erről a korszakról, amelyet nevez-hetnénk a magyarság trianoni korszakának. Valóban igaz az, hogy ez a korszak építette azt az utat, amelyen aztán úgy haladt a magyar politika mint folyam a medrében. — **Félreértés ne essék! Nem a magam mentségére, nem a magam felelősségének csökkentésére mondom azt, amit elmondandó leszek! Az én működésem e korszak utolsó, vagy pontosabban az utolsó előtti szakaszára esett. Vajon vitatható-e, hogy ezen idő alatt nem valami diktátor kényszerítette rá a nemzetre a maga önkényes akaratát, még csak nem is valami pártpolitikus juttatta érvényre programját, hogy a hatalmat a maga és pártja számára biztosítsa? Minden, ami ez alatt a rövid idő alatt történt, az alkotmányos tényezők teljes egyetértésével jött létre! A főtárgyalás során többször került itt szóba a közvéle-mény kérdése. Tisztában vagyok azzal, hogy valóban van hangos és néma közvélemény. Ha a kettő közt ellentét van, a néma közvéleményről — éppen némasága miatt**

— lehetetlen megállapítani, milyen erőt és súlyt képvisel. Lehetetlen ezt megállapítani azért is, mert a néma közvélemény rendszerint amorfi, ingadozó, változó, tehát nem olyan, amilyenre elhatározásokat építeni lehetne. A nemzetnek ma már valóban nem érdeke azt kutatni, hogy az 1941-ben a közvéleményben jelentkező erőket mérve: melyik jelentett a másikkal szemben többet: a hangos, avagy a néma közvélemény? A kormányzat számára kétségkívül csak az lehetett irányadó, ami megnyílvánult, ami a maga felfogása és kívánsága számára érvényesülést keresett, sőt követelt. A kormányzatnak — a parlamentarizmusnak legelemibb elvei szerint és a gyakorlati politika lehetőségeit szem előtt tartva — elsősorban a hangos közvéleményt és a hatalmi eszközök birtokában lévő hivatalos Magyarországot kellett figyelembe vennie; az Országgyűlést, a vármegyei törvényhatóságokat, a községi képviselőtestületeket, valamint az eladott példányszám arányában mérhető népszerűségű sajtóorgánumokat és az ezekben kifejezésre jutó nemzeti akaratot. A magyar parlamenti életnek oly kitűnő ismerője, mint Rassay Károly, mondotta itt a főtárgyalás során, esküvel megerősített vallomásában, hogy az Országgyűlés 95 %-a helyeselte és kívánta azt, amit a kormányzat megvalósított. Ugyan ő mondotta azt is, hogy olyan kevesen voltak ellenkező véleményen, hogy éppen mert olyan nagyon kevesen voltak, tartották helyesebbnek, ha aggályaikat és ellenvetéseiket nyilvánosan nem juttatják kifejezésre, nehogy ezzel maguk fedjék fel és dokumentálják az ellenzék gyengeségét. Kétségtelen, hogy — bármi legyen is egyesek véleménye a magyar parlamentarizmus felett — az Országgyűlés túlnyomó többségének akaratával szemben lehetetlen lett volna bárki számára is kormányozni. S az Országgyűlés mellett tekintetbe kellett venni más nemzeti erőket is! —

Elismerem, a trianoni korszaknak volt sok vétke és mulasztása. Elsősorban az, hogy elhanyagolta és el-

odázta a szociális kérdések rendezését s hogy életben tartott egy elavult, elkopott igazgatási rendszert s annak akadozó, rozsdás gépezetét.

De viszont ki akarná kétségbevonni azt, hogy a korszak egész nemzedéke a magyar nemzeti egység helyreállításának akaratában és kiolthatatlan vágyában élt?

A rokkant katona érezheti azt a vágyat, ami átjárta, mozgásban tartotta a magyarság egyetemet: még egyszer épnek, egészségesnek, egésznek lenni, együtt lenni! Még egyszer visszakapni, visszavenni mindazt, amit háború és erőszak szakított le a csonka törzsről! — Olyan volt a trianoni magyarság ebben az égő vágyban, mint a rokkant obsitos, a múlt dicsőségének fényes medáliáival mellén, de kar és láb nélkül, szegényen és elárvultan a világ országútján, mindig a legnagyobb veszélyben, ott, ahol a világ hatalmasainak érdeke keresztelte egymást és ütközött össze.

Így érzett a megcsonkított ország egész magyarsága és ugyanígy érzett az a magyarság, amely az elszakított területeken tengette a maga keserves életét. A megcsonkított, de mégis megmaradt ország magyarságát terhelte az a kötelesség, hogy minden erejével e helyzet megváltoztatását szolgálja.

Kell-e jellemzőbb, meggyőzőbb bizonyíték arra, milyen általános, milyen egyetemes volt a helyzet megváltoztatásának vágya az egész magyarságban, mint az, hogy

a magyar kommunista Tanácsköztársaság kormánya vállalta elsőnek a magyar proletáriátussal együtt a helyzet megváltoztatásának kötelességét és elsőnek akarta ezt a kötelességet fegyveres erővel teljesíteni.

Kún Béla volt az, aki az elszakított északi és keleti területek visszaszerzéséért két háborút is indított: egyet a csehek, egyet a románok ellen. S ha úgy vesszük, akkor ezért a két háborús vállalkozásért tulajdonképpen

Kún Bélának is itt kellene ülnie mellettem a vádlottak padján, mint háborús bűnösnek, mert a népbíróságról szóló rendelet 9. §-a szerint ez a «bűne» nem évült el még ma sem.

Mit bizonyít a nem nemzeti alapon álló kommunista Tanácsköztársaság kormányának ez a két háborús vállalkozása?

Azt, hogy a magyar munkásság, a magyar proletáriátus sem fogadta el a magyarság erőszakos szétszakítását s ebbe nem akart belenyugodni és amikor a kormányzás terhe és felelőssége a proletáriátusra nehezedett,

a Tanácsköztársaság kormánya a kommunizmus ideológiájával ellentétben, nem keresve és nem várva meg más megoldások lehetőségét, fegyverhez nyúlt s ágyúk alá állította a fiatal magyar Tanácsköztársaság katonáit, hogy erővel szerezzék vissza azt, amit erőszak vett el jogtalanul.

Kún Béla fegyveres kísérletei után nem volt, nem lehetett olyan magyar társadalmi osztály, olyan párt, nem lehetett olyan magyar kormányzati rendszer, amely ne vállalta volna a magyar nemzeti egység helyreállításának szolgálatát — s ahogyan telt az idő az úgynevezett Trianoni béke után, úgy vált ennek a feladatnak a teljesítése mind sürgősebbé, mind égettebbé.

Az elszakadt területek magyarsága rohamosan gyengült, fogyott, sorvadt, menteni kellett, vagy legalább a hitet, a bizalmat tartani benne, nehogy kétségbeesésében, a maga gyenge erejére hagyva, önmaga kezdjen öngyilkos vállalkozásokba. Aki járt 1938 előtt az elszakított magyar területeken, az tudja, hogyan meredt ránk minden égo magyar szem ezzel a kérdéssel, ezzel a váddal: «mikor jöttök már, mikor, meddig?» Aki látta, hogy odaát, a «határokon» túl, fiatal magyarok, serdülő fiúk és lányok éppenúgy, mint az idősebb nemzedékből valók, milyen áhítattal csókolják meg a magyarság háromszínű szim-

bólumát, bár tudták, hogy a következő pillanatban csendőr-kéz nehezedik a vállukra, az tudta és tisztában volt azzal, hogy ez a helyzet nem maradhat így, hogy ezen változtatni kell s hogy e feladat teljesítése a megcsonkított ország magyarságát terheli.

A trianoni korszak magyarságának egymást követő kormányai meg is próbálták teljesíteni ezt a feladatot, úgyszólván minden igénybevehető módon és eszközzel. Először a szomszédoknál békés tárgyalásokkal próbálkoztak. A brucki, karlsbadi és marienbadi tárgyalások egy-egy állomása ennek a próbálkozásnak a csehek felé. A kormányzó mohácsi beszéde egy másik kísérlet a szerbek felé. De közben kialakult körülöttünk az érdekelt államok véd- és dacsözetsége, azzal a jelszóval, hogy aki a területi revízió kérdését bármilyen módon, akár a Népszövetség előtt felveti, az háborút idéz fel. A közvetlenül érdekelték között nem volt többé kivel szóba állni, mert ők és nem a magyarság minősítették a revízió kérdését háborús kérdésnek. — A következő kormányok most Nyugaton próbálkoztak megértést keresni s valami támogatást találni. A nyugati nemzetek sajtójában és politikai irodalmában nem is maradt el a visszhang. A rokonszenv és megértés szaporodó jelei még jobban megszilárdították a magyarságban azt a meggyőződést, hogy ügye igazságos, de az a fájdalmas tény, hogy a nyugati államok hivatalos tényezői viszont még az elől is elzárkóztak, hogy a kérdést vizsgálat alá vegyék, a magyarság elkeseredését tette mind jobban elviselhetetlenné. Egy magyar külügyminiszternek, Valkó Lajosnak egyszer barátságosan megmondták, mi az, amire a magyarság a nyugati államok részéről számíthat, illetőleg mi az, amivel le kell számolnia. «Ha egy úttestet újra köveznek — mondták — és ha megesik, hogy az egyik kőkockának kevesebb hely jut, mint amennyi nagysága, méretei szerint megilletné, akkor az így szűken mért helyre állított kőkocka bizony ki fog állni az úttest szintjéből. De vajon ki kívánhatná

azt — így folytatódott a figyelmeztetés — hogy az úttest egész kőburkolatát ezért az egyetlen rosszul elhelyezett kőkockáért újból felszedjék s a munkát újból elvégezzék? Nem, ezt nem kívánhatja senki, mert a dolgok természetes rendje úgyis segít a megesett bajon. Azt a kőkockát, amelyik kiemelkedik az úttest szintjéből, addig üti, koptatja, csiszolja, kalapálja minden, ami az úton végighalad, amíg el nem múlik a különbség az úttest szintje és az elégedetlenkedő kőkocka között — s ezzel a probléma meg is van oldva. Nem kell tehát más, mint az időre bízni a dolgot. Ahogyan minden szekér kerekének vaspántja, minden ló patkója, minden gyalogjáró cipőjének szegelése a kiemelkedő kőkockát fogja kalapálni, ütni, verni, — úgy éri «szükségszerűen» a helyzetével elégedetlenkedő nemzetet minden fordulat nehézsége, amíg végül is a nemzet meg nem nyugszik és bele nem illeszkedik abba a rendbe, amit magasabb erők szabtak neki.» Íme a sors, amit a magyarságnak szántak! S valóban ez is volt, ami a magyarságnak osztályrészülni jutott.

Ha egyik ország királyát távol idegenben, francia földön megölték, — a szomszéd ország ártatlan magyarságát dobták át ezzel és ezrével a határon, miután javait elvették, asszonyát, gyermekét kegyetlenül bántalmazták. Egy másik szomszédos állam belügyminisztere saját parlamentje nyilvános ülésén dicsekedett azzal, hogy lelkiismeretlen kivándorlási ügynökök segítségével hány ezer szegény magyar földművest sikerült Dél-Amerikába juttatnia, ahol a gyilkos klíma és ismeretlen viszonyok közt a biztos pusztulás vár rájuk. A miniszter őszintén megmondta, hogy ezzel a kivándorlási akcióval az ország nemzetiségi megoszlását akarta kedvezőbbé tenni a maga népe javára. — Amikor a harmincas évek elején a gazdasági krízis a tengerentúlról átcsapott Európába, a szomszéd államokban a válságba jutott kereskedelmi és iparvállalatokból a magyar munkásokat dobták ki. Akkor született a magyar munkás életét lehetetlenné tevő «nu-

merus vallachicus», azzal a szándékkal, hogy mielőbb «numerus nullus» legyen belőle. De a magyar földműves munkás mellett minden társadalmi osztály magyarjára ránehezedett a baj, a csapás, amit az új országuk igazgatása igyekezett számukra minél keserűbbé, minél elviselhetetlenebbé tenni. Tisztviselők, szabad pályán dolgozó értelmiségiek, birtokosok egyformán megszenvedték azt, hogy magyarok. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy milyen rohamosan fogyatkozott meg erejében és életlehetőségeiben az elszakított területek magyarsága — amely elvégre is az egész földkereken élő magyarság egyharmadát jelentette — akkor az is érthető, hogy helyzete megváltoztatásának sürgetése milyen állandó nyomás alatt tartotta a magyarságot a határon innen és túl. Mert a kilátások egy változás lehetőségeire nem voltak kedvezők.

1938-ig csak egyetlen európai állam: Olaszország ismerte el nyíltan a magyar revíziós gondolat jogosságát. — 1938-ban az európai politikában váratlanul új helyzet állt elő, amely a magyar revízió előtt is megnyitotta a kapukat. A trianon korszak egész nemzedéke számára itt a döntő, itt a kritikus pillanat. A müncheni megállapodás jelenti a fordulópontot. Ha Münchenben a nyugati államok a szudéta kérdés megoldása után a magyar revíziós igények méltányos rendezését is kézbeveszik, akkor a továbbiak során a magyarság magatartása is más lett volna. De Münchenben, majd még nagyobb nyomattal ezt követően, a nyugati államok kifejezésre juttatták azt az elhatározásukat, hogy Közép-Európa délkeleti részeinek függő kérdéseivel nem kívánnak foglalkozni. Az eddig ezen a területen vállalt érdekek védelmét is feladták. Franciaország a Csehszlovákiával kötött szövetségi szerződés ellenére érdektelen maradt a Cseh Köztársaság további sorsában. A Szovjetunió sem mutatott semmi érdeklődést és végig tétlenül nézte az események alakulását, bár e hatalom és a Cseh Köztársaság között szintén kölcsönös segélynyújtási szerződés állt fenn. Nyugatról

és Keletről, úgyszólván minden vonatkozásban a Német Birodalomnak és a vele szövetséges Olaszországnak engedték át a délkeleteurópai kérdések rendezését s ezzel a magyar kérdést is ráhagyták Németországra —: s ha úgy tetszik, kiszolgáltatták neki. A délkeleteurópai területről politikailag kivonult nyugati államokkal többé nem lehetett számolni, sem úgy, mint a régi rend (a világháború után teremtett rend) védőivel, sem mint olyan hatalmi tényezőkkel, amelyek egy új, igazságosabb és egészségesebb rend kialakításában hajlandók lettek volna részt vállalni. Délkelet-Európa és vele az egész Duna-völgyi terület, a nyugati hatalmak és a Szovjetunió hallgatólagos hozzájárulásával, a roppant katonai erővel rendelkező Németország vezetése alá került.

Nem Magyarország teremtette ezt a helyzetet, csak levonta annak konzekvenciáit. De ugyanezt tették a többi Duna-völgyi népek. Feledve azokat a kapcsolatokat, amelyek alig húsz év távlatából a nyugati államokhoz fűzték őket, feledve azt, hogy önálló, hatalmas meggyarapodott állami létüket ezeknek köszönhetik, — egytől-egyig Berlin új felragyogó napja felé fordultak.

A Cseh Köztársaságból a még az állami önállóság idején alkotmányosan választott elnök vezetése alatt s az ellenállás legkisebb jele nélkül német protektorátus lett. Románia már 1934-ben német mintára kezdte átállítani állami életét, 1939 legelején az u.n. Wohltat-féle szerződéssel Németországnak szolgáltatta ki úgyszólván egész gazdasági termelését. Ezt gyors egymásutánban követte a szerződés további kibővítése, majd Nagy-Britannia részéről korábban nyújtott garancia tüntető visszautasítása, kilépés a Népszövetségből, a Balkánszövetségből folyó kötelezettségek megszüntetése s mindezt jellemző módon fejezte be a német katonai erők spontán behívása Románia területére. Jugoszlávia már ugyancsak régebb

ideje font belsőseges politikai és gazdasági kapcsolatokat a Német Birodalommal. —

Minden gyökerében megváltozott Magyarország körül.

Azok, akik nemrég még a nyugati államok járószerzői lépegettek s csak a nyugati hatalmak kívánságát lesték, most minden igyekezetükkel Berlin kegyeit keresték és önként a német akaratnak vetették magukat alá. Azelőtt a nyugati államokra támaszkodva, ezek segítségével érvényesítették érdekeiket Magyarországgal szemben és a magyarság ellen. Most a megváltozott hatalmi helyzetben Berlin felől megint azokat a magyar igényeket akarták elgáncsolni, amelyek jogosságát, ha kifelé tagadták is — ösztön és önmaguk előtt el kellett ismerniök.

Elképzelhető-e, hogy ebben a megváltozott hatalmi helyzetben, a Német Birodalom jóindulatáért versengő szomszédok között, ezek hatalmi gyűrűjében, egy c d ü l Magyarország legyen az, amely az új politikai konstelláció logikájával szemben, egyszerre a nyugati államokhoz kösse sorsát, azokhoz a nyugati államokhoz, amelyek a múltban sem mi jelét nem adták annak, hogy a magyar érdekeket és igényeket hajlandók lennének méltányolni s érvényesítésükért bármit is tenni?

Elképzelhető volt-e, hogy az a Magyarország tegye ezt, amelyet földrajzi helyzete, történelme, szellemi és gazdasági kapcsolatai erősebben vonták a németiség életkörébe, mint bármely más Duna-völgyi nemzetet? Elég egyetlen pillantást vetni a térképre, hogy leolvashassuk földrajzi helyzetünk századok óta érvényesülő törvényeit. Nyugat felé nyitott a magyar föld, Kelet felé hatalmas hegylánc zárja le, amelyen csak nehezen járható keskeny szorosok vezetnek át.

A földrajz szabta törvényeknek megfelelően a magyarság századok óta nyugatra, elsősorban a német piacokra szál-

lította s ott értékesítette gazdasági termésünk feleslegeit. Ezzel szemben ott szerezte be, amit maga nem tudott előállítani, vagy aminek előállítására még nem rendezkedett be. A munkások százezreinek foglalkozást adó magyar ipar a termeléshez szükséges nyersanyagok jelentékeny részét szintén Németországból hozta. Innen jött úgyszólván száz százalékgig a vas- és fémgyártáshoz szükséges koks s ugyancsak nagy hányadában a magasabb hőértékű szén. Innen kaptuk a kiterjedt textiliparunk működésbentartásához szükséges műrostokat. Folytatni lehetne ezt, de a részleteknek nincs jelentősége. Döntő az, hogy az értelmes mezőgazda éppen úgy tudta, hogy termelvényeinek értékesítésére szüksége van a német piacra, mint ahogy a művelt magyar munkásság is tisztában volt a magyar ipari vállalatok működésben tartásához szükséges nyersanyagok és finomabb előállító gépek eredetével.

Nem politikai számítás teremtette ezt és tartotta fenn ezeket a kapcsolatokat, hanem a szomszédos területek természetes gazdasági egymásrautaltsága.

De ez az egymásrautaltság viszont a dolgozó és gondolkozó magyarság politikai magatartására is kétségkívül befolyással volt.

Fokozta ezt a befolyást az a tény, hogy a két ország helyzete az első világháború után sokban párhuzamosan alakult és hogy a nyugati államok kormányainál és hivatalos tényezőinél tapasztalt közömbösséggel és érdektelenséggel szemben a magyarság úgyszólván csak a Német Birodalomtól, illetőleg a Német Birodalom hatalmi viszonyainak megváltozásától remélhette, hogy népi erőinek egyesítésével újra talpra állhat.

Közrejátszott ebben az az erős szellemi behatás, amelynek Németország felől századok óta ki voltunk téve, továbbá az első világháború emléke, amely különösen a két ország katonai szervezetei között maradt eleven s tartott bensőséges kapcsolatokat. Ebben a vonatkozásban

latba esett, hogy a német hadsereg vezetését magyarbarátnak ismerték, segítségére tehát a magyarsággal szemben nem mindig kedvezően hangolt más németországi tényezők ellensúlyozására számítani lehetett. —

A magyar—német viszony alakulására ezenkívül még egy körülmény hatott döntően és ez a következő:

A délkelet-európai területen a magyarság nemcsak magára hagyatva, egyedül, de ellenséges érzelmű népektől körülveve élt. Dél felől a régi határokon túl, valamint a Kárpátoktól északnyugatra, olyan szláv eredetű népek helyezkednek el, amelyek népi érvényesülésük küzdelmeiben sajnos gyakran kerültek a magyarsággal szembe. Ezek a népek politikai törekvéseikben mindig számot tarthattak a 17. század óta erőben és hatalomban állandóan gyarapodó Oroszországtámogatására s ebben előbb-utóbb részük is volt. A magyarság és a németiség ebben a vonatkozásban természetes szövetségese volt egymásnak. A magyarságnak a maga elszigetelt és exponált helyzetében szüksége volt egyensúlyra a szláv erők nyomása ellen. Viszont a németiség a Duna völgyén átfutó érdekeinek védelmében az itt élő szláv eredetű népek között, csak a magyarságra támaszkodhatott.

Az, hogy a németiség sohasem fordulhat a magyarság ellen s hogy érdekeit tiszteletben kell tartania, abban találta meg a legerősebb biztosítékát, hogy a németiségnek ezen a területen szüksége volt a magyarságra, ön-maga érdekeit sértené tehát súlyosan, ha a magyarságot gyengítené meg, vagy gyengíteni engedné. Ez a politikai egymásrautaltság a magyarság számára azért is előnyös volt, mert népi dinamikánk, természetes szaporodásunk nagyobb volt mint a németeké, de a tőlünk északra, keletre és délre élő népek szaporodásánál sajnos jelentékenyen kisebb. És, mert a délkeleti területen élő népfajtaik közül a németet nagy számban tudtuk magyarrá honosi-

tani, de a népi asszimilációs folyamatban a környező népekkel szemben sajnos a legtöbbször a magyar volt a vesztes.

Lényegében ezek azok a földrajzi, gazdasági és politikai tényezők, amelyek mérlegelése megszabta a trianoni korszak nemzedékének magatartását és állásfoglalását az eseményeknek 1938 elején megindult s utóbb olyan végtelenen alakult egymás utánjában. —

Vajon elképzelhető-e, hogy ez a nemzedék, amely az elmondottak tudatában élt, elháríthatta volna részben teljesen, részben túlnyomóan magyarulakta területek visszacsatolását csak azért, mert a visszacsatolás német—olasz állásfoglalás eredményeképp jött létre?

Ezt a kérdést nem is lehet komolyan feltenni!

A trianoni korszak nemzedéke csak azon az úton haladhatott tovább, amelyet jogos nemzeti igényei teljesítésének lehetősége szabott ki részére. Erről az útról letérni azt jelentette volna, hogy a nemzet jogos igényeiről mond le és ezzel maga tagadja meg és hazudtolja meg igényeinek jogosságát. —

Mindezzel az üres feltevések világában járunk!

1938 őszén a német és olasz kormányok kezükbe vették a Felvidék magyarulakta területeire vonatkozó igényünk rendezését. 1939 márciusában a magyar kormány visszavette Kárpátalját, amelynek visszacsatolásához a német kormány akkor már megadta az előző év (1938) őszén egyelőre megtagadott hozzájárulását. 1940 augusztus végén a német és olasz kormány döntése visszajuttatta Magyarországnak Észak-Erdélyt és a Székelyföldet. Ezzel megvalósult a magyar revíziós igények egy részének érvényesítése. A döntéseket nyomon követte 1940 november 20-án Magyarország csatlakozása a háromhatalmi egyezményhez, ami Magyarország és az u.n. tengelyhatalmak addig csak önkéntes együttműködésen alapuló viszonyát kölcsönös kötelezettségeket magában foglaló szerződéses kapcsolattá változtatta.

A revíziós igények egyrészének megvalósítása tekintélyes erőgyarapodást jelentett, de ugyanakkor bizonyos megterheléssel járt. A Dunától északra fekvő magyarulakta területsáv visszacsatolása az újonnan alakított szlovák állam vezetőségében és lakosságának egyrészében keltett ellenérzést, ami a magyar—szlovák viszonyt feszültté, sőt ellenségessé tette. Kárpátalja visszavétele még súlyosabb következményekkel járt. Tudvalevő, hogy Kárpátaljára már az első világháború előtt igényt formált Oroszország. Ismeretes az is, hogy amíg Kárpátalja a Csehszlovák Köztársaság kötelékébe tartozott, Benes Eduárd, úgy is mint külügyminiszter, úgyis mint miniszterelnök, ismételten hangoztatta azt, hogy a Csehszlovák Köztársaság Kárpátalját «bizományban» tartja a Szovjet Unió részére. Maga a Szovjetunió sem csinált soha titkot abból, hogy erre a területre igényt tart. Kárpátalja visszacsatolása tehát vitás kérdést, illetőleg egy egyelőre lappangó ellentétet támasztott a Szovjetunió és Magyarország között. — Észak-Erdély visszajuttatása a már korábban is rossz magyar—román viszonyt teljesen elmérgesítette. Az új határvonal mentén egymást érték a fegyveres összetűzések és attól kellett tartani, hogy a két ország háborús gépezete egy nap fékezhetetlenül megindul egymás ellen.

A kép teljességéhez tartozik, hogy a magyar közvélemény egy része viszont azért volt elégedetlen az első és második bécsi döntéssel, mert a visszaítélt területeket keveselte. A közvéleménynek ez a része «Mindent vissza!» hangos követeléssel juttatta kifejezésre elégedetlenségét. Túlnyomórészt olyanok foglaltak így állást, akik kezdetől fogva ellenszenvvel nézték azt, hogyan változik a magyar—német kapcsolat mind szorosabbá. A magyar közvéleménynek ez a németellenes, vagy a magyar—német viszonynal szemben legalább is aggályokat tápláló része tehát akkor még korántsem volt azon az állásponton, hogy a német kormány kezéből semmit sem

kellett volna elfogadni, hanem ellenkezőleg azt vitatta, hogy a német kormány tartozott volna Magyarországnak minden volt magyar területet visszaadni, de mindenestre jóval többet, mint amennyit tényleg odaítélt. Amíg a magyar közvéleménynek egy része így elégedetlenkedett és a magyar revíziós követelések megvalósításában egészen a maximumig haladéktalanul tovább akart jutni, a közvélemény egy másik része azt hangoztatta, hogy a visszaítélt területeknél többre — reálpolitikai megfontolások tekintetbevételével — nem lehetett számítani és hogy a területek visszajuttatása bizonyos lekötöttségi viszonyt teremtett a magyarság és a németiség között.

A magyar revíziós politika tekintetében itt támadt a magyar közvéleményben először hasadás, de csak abban az értelemben, hogy egyrésztől mindent, vagy legalább is sokkal többet követeltek, más részről viszont megalkudtak a lehetőségekkel. Olyan hang egyáltalán sehol sem jelentkezett, még a legóvatosabb burkolt formában sem, amely a revíziós magyar igények megvalósítása ellen foglalt volna állást.

Kétségtelen az is, hogy a magyar közvéleménynek a németiséggel eleve nem barátságos részét a két bécsi döntés megerősítette és a döntés felett érzett elégedetlenség, sőt elkeseredés sokakat vitt át a németellenesek táborába.

Az események további alakulásának szempontjából mindebből az a jelentős, hogy a felvidéki és északerdélyi területek visszaszerzése valóban valamely lekötöttségi viszonyt teremtett Magyarország és a Német Birodalom között, az pedig, hogy e területek zavartalan megtartását a szomszéd államokkal és a nyugati hatalmakkal szemben biztosítani lehessen, még fokozottabb mértékben ráutalt Magyarországot a Német Birodalom erejére. Ez jutott kifejezésre a háromhatalmi egyezményhez történt csatlakozásban.

A közben megindult német—lengyel háború meglepően gyors eredménye, majd az 1940 őszi Norvégiában, Hollandiában, Belgiumban és Franciaországban aratott nagy katonai sikerek, Dánia okkupációja s az a tény, hogy a dán nemzet az okkupációval szemben nem tanúsított semmi ellenállást, sőt alkotmányos tényezői (egészen 1944 közepéig) hajlandók voltak a megszálló hatalommal együttműködni — igen széles körben megerősítette azt a véleményt, hogy Németország katonai erejét, legalább a kontinensen nem lehet megtörni. Amíg a lengyel háború idején egyesek még kétségbevonták azt, hogy a német hadsereg ugyanilyen sikereket más, nevezetesen, a nyugati hatalmakkal szemben is képes lenne elérni, az 1940 évi eredmény után ezek a hangok teljesen elhallgattak.

— A Németország szempontjából legkedvezőtlenebb megítélés az volt, hogy ha a nyugati hatalmak valóban belevetnek minden erejüket ebbe a háborúba, akkor a háború tartama nagyon el fog húzódni s végső eredménye majd az utolsó időszakig tartalékolható katonai erők mértékétől függ. Még a nyugati hatalmak katonai és politikai vezetői sem voltak nyilatkozataikban optimisták.

Az események sorrendjét követve, most érünk el az 1940 év derekára, amikor a háború — a Franciaországban lezárult katonai hadművelet után átcsapott a Balkánra. Az olaszok léptek itt fel a görögök ellen, de minthogy katonai vállalkozásuk elhúzódt, sőt eredménye már-már kétségesnek látszott, az az elhatározás fogamzott meg Berlinben, hogy az olasz katonai akciónak német katonai segítséggel kell mielőbb és döntően véget vetni, nehogy a nyugati hatalmak ismét megvethessék lábukat a görög félszigeten, amint az az előző világháborúban történt. Az olaszok által felidézett konfliktus miatt elsőrendű érdekké vált a balkáni hadállások biztosítása, annak ellenére, hogy a Balkánon még két világhatalom érdeke keresztezte egymást, Nagy-Britanniáé és a Szovjetunióé.

A német hadsereg csak Jugoszlávián át érhetette el a görög hadszínteret, amihez szüksége volt vagy Jugoszlávia aktív együttműködésére, vagy legalább arra, hogy a német katonai erők átvonulásához a jugoszláv kormány hozzájáruljon. Ehhez kellett a német diplomáciának Jugoszláviát megnyerni. A jugoszláv közvélemény egy része — még az is, amely egyébként Németországgal szemben barátságos volt — azért vonakodott a tengelyhatalmakhoz csatlakozni, mert attól félt, hogy a tengelyhatalmak Magyarország revíziós igényeit Jugoszláviával szemben is érvényesíteni fogják, még pedig esetleg az állam alkotó részeinek együttmaradását fenyegető mértékben. A német diplomácia feladata tehát az volt, hogy a hadsereg átvonulásának érdekében a jugoszláv kormánynak ezt az aggodalmát eloszlassa. Ezt a célt szolgálta a német kormánynak a magyar kormányhoz intézett az az óhajtása:

teremtsem olyan békülékeny szellemű viszonyt Magyarország s Jugoszlávia között, melynek nem kellene szükségyszerűen azt jelentenie, mintha a magyar kormány elállna a revízió érvényesítésétől, de biztosítékot szolgáltatna arra, hogy ez igény érvényesítésére a jugoszláv kormánnyal együtt, a kölcsönös megegyezés útján keres békés megoldást. —

Ennek a német kívánságnak megfelelően és ebben a szellemben jött létre 1940 decemberében Belgrádban a magyar—jugoszláv barátsági szerződés. A szerződés megkötése előtt az akkori magyar külügyminiszter minden kétséget kizáróan tisztázta azt, hogy Magyarország fenntartja a délvidéki volt magyar területekre vonatkozó igényét, de hajlandó a kérdés rendezését a kölcsönös megegyezés útjára bízni. A szerződés második cikke ezt világosan kifejezésre is juttatta. A jugoszláv kormány is így értelmezte a szerződést, amit a két kormány megbízottai az okmányok aláírásakor újból megállapítottak és leszögeztek. A jugoszláv aggodalmak eloszlatása s más jugoszláv kívánságoknak német részről biztosított teljesí-

tése után a Cvetkovics kormány hajlandó volt Jugoszlávia nevében a háromhatalmi egyezményhez csatlakozni és ennek szellemében a német hadsereg átvonulását jugoszláv területen megengedni. A csatlakozás ünnepélyes bejelentésére 1941 márciusában került sor, de alig hogy a jugoszláv kormány elnöke és külügyminisztere erről az aktusról Belgrádba hazatért, egy katonai puccs erőszakkal megszüntette az állami főhatalom alkotmányos szervét, a régenstanácsot, tagjait az elmozdított kormány tagjaival együtt letartóztatta s a még kiskorú királyt nagykorúnak deklarálva az ő nevében egy olyan csoportnak juttatta a hatalmat, amely a háromhatalmi egyezményhez történt csatlakozást semmisnek nyilvánította, ami egyben a jugoszláv ellenállás bejelentése volt a német hadsereg minden átvonulási szándéka ellen.

A háború most már Magyarország küszöbéhez ért.

Most a magyar kormány került az elé a tragikus kérdés elé —: mi legyen Magyarország magatartása ebben a fordulatban. A kérdés elbírálásánál a következő szempontokat kellett figyelembe venni: Ha Magyarország a Jugoszlávia ellen meginduló háborúban szigorúan semleges kívánna maradni, azaz meg akarná tagadni a hozzájárulást ahhoz, hogy a német hadsereg magyar területen átvonuljon — ezzel a szándékával elkerülhetetlenül felidézne a német kormánynak azt az elhatározását, hogy Magyarországgal szemben is fegyveresen lépjen fel. Most már eltekintve attól, hogy ennek provokálása ellen az Országgyűlés és a közvélemény túlnyomó része tiltakozott volna s hogy ily szándék keresztülvitele gyakorlatilag lehetetlen volt,

a kérdés mérlegelésénél arra az eredményre kellett jutni, hogy minden Magyarország ellen vezetett német katonai akció a legvégszetesebb következményekkel járt volna a magyarságra nézve. Nem kétséges, hogy a német hadsereg a legrövidebb idő alatt legázolta és elpusztította volna az országot, amelyben egy

nyugatról meginduló támadással szemben védekezésre nem is lett volna semmi lehetőség.

Az egész ország néhány napon belül német főhatalom alá került volna, a megszálló hatalom újra leszakíthatta volna a csak a megelőző években visszakerült magyarlakta területeket, tekintettel a hazai németek és más nemzeti-ségek által lakott területekre minden valószínűség szerint új territoriális beosztást adott volna az országnak s

annak minden erejét és értékét a háború végéig a maga érdekében hasznosította volna. —

Súlyosan téved az, aki azt hiszi, hogy az így vállalt szenvedés és értékpusztulás hasznos befektetés lett volna a németek vereségével végződő háború utáni időre.

Ismét csak a feltevések világában — mert csak erről lehet szó — elméletileg vizsgálva a kérdést: mentől erősebb lett volna a magyar ellenállás, annál nagyobb véráldozattal és értékpusztulással járt volna az, amit a csökkenő népszaporulatunkkal négy éves német megszállás után, a magyarság sohasem tudott volna többé pótolni. Viszont ha az ellenállás csak rövid, vagy éppen csak látszólagos lett volna s a megszálló német hatalom hamarosan új magyar kormányra bízta volna az ország ügyeinek intézését, akkor az így elszenvedett kisebb veszteségek mellett arra sem számíthatott volna a magyarság, hogy megkísérelt ellenállását a háború végén a javára írják. A németek által hivatalba ültetett kormányban a győztesek éppen úgy az egész magyarság reprezentánsát, törekvéseinek megvalósítóját látták volna, mindössze az lenne a különbség, hogy most mások lennének a «háborús bűnösök» és hogy azt, ami a német megszállás alatt történt, sohase lehetne többé jóvá tenni.

Éppen olyan súlyos tévedés azt hinni, hogy az áldozatokért és veszteségekért a győztesek új területekkel kárpótolták volna a magyarságot. A Duna völgyében

egyáltalában nincsenek olyan területek, amelyekre a környező népek valamelyike ne tartana számot,

s minthogy a környező népek gazdasági ereje, területük katonai és politikai fontossága a győztesek számára sajnos jóval nagyobb, mint amit szemükben a magyarság ereje és elhelyezkedése jelent, a vitás területeket kétségkívül nem a magyarság gyarapítására fordították volna. A politikában nincsen hála és jutalom, az érdekek biztosítása az és nem más. S vajon kinek lett volna érdeke az,

hogy egy komoly ellenállás esetében elvérzett magyarságnak visszajuttassanak olyan területeket, amellyel ez a magyarság akkor maga sem tudott volna mit kezdeni?

Az elméletileg fegyelembevehető elhatárolások között a második lehetőség az lett volna —: a német kormány kívánságára átengedni a német hadsereget Magyarország területén, de a Jugoszlávia elleni katonai akcióban semmiféle módon, vagy formában részt nem venni.

Ez a megoldás lényegében ugyanazt jelentette volna, mintha a magyar kormány látszólag ellenáll, de valójában enged az erőszaknak. A következmények is ugyanazok lettek volna. A német hadsereg az ország közlekedési hálózatának és ipari centrumainak birtokában azt teheti az országgal, amit akar és úgy rendezkedik be, ahogyan jónak látja. A politikai hatalom megszerzése és ráruházása azokra, akik az ország ügyeinek intézését az adott körülmények között vállalják — nem jelentett volna semmi nehézséget s a továbbiakra mindaz áll, ami a rövid ideig tartó, vagy látszólagos ellenállás esetére már el lett mondva.

Mindez csak az üres feltevések világában képzelhető el, mert 1941-ben nem lett volna olyan magyar kormány, amely a mérlegelt elhatárolások szándékával huszon-négy óráig a helyén maradhatott volna. Az ilyen szándékú kormány mögött nem állt volna senki, akármilyen tiszteletreméltó aggodalmak éltek is egyes magyar hazafiak szívében, akik maguk is úgy ítélték

meg a helyzetet, hogy aggodalmaikkal és kétségeikkel nem tanácsos előállni, mert az események rendjén változtatni úgysem tudnak s mert a nemzet elhatározását magasabb szempontok döntik el.

A trianoni határtól délre, az 1919-ben Szerb-Szlovén-Horvát államnak juttatott területen

közel félmillió magyar várta a felszabadulást, várta azt, hogy a magyarság törzsével újra egyesülve, ismét szabadon élhesse a maga nemzeti életét, amelytől húsz éven át meg volt fosztva.

A trianoni korszak magyar nemzedéke húsz éven át hirdette azt, hogy a magyarság szétszakítását igazságtalannak tartja, hogy minden alkalmat és minden tekintetbejövő eszközt felhasznál ennek az igazságtalanságnak jóvátételére. Ez a nemzedék elkötelezte magát erre a feladatra, a megcsonkított ország magyarságával és az elszakított területek magyarságával szemben egyformán. —

A most meginduló német—jugoszláv háborúval most megnyílt a lehetőség a délvidéki magyarság felszabadítására. Az egész húszéves múlt, a sokezerszer hangoztatott igények jogosságának megtagadása és meghazudtolása lett volna, ha a nemzet nem él ezzel a lehetőséggel. Végleges lemondás arról a természetes jogról, hogy az egy nemzethez tartozók egy közösségben éljenek! A tartós megbékélés a Duna völgyében csak az igazságtalanságok és ellentétek kiküszöbölésével volna biztosítható — távolabbi perspektívából nézve a magyar revízió ezt a célt szolgálta.

Mi az, ami a délvidéki magyarság felszabadításának az adott körülmények között útjába állhatott? — A Belgrádban kötött magyar—jugoszláv szerződésre szoktak hivatkozni. De ez a szerződés a magyar revíziós igények kifejezett fenntartása mellett és abban a feltevésben jött

létre, hogy a Délszláv állam csatlakozik ahhoz a politikai együtteshez, ahová Magyarország is tartozott és a jugoszláv kormány a magyar kormánnyal együtt kölcsönös és barátságos megegyezés formájában fog megoldást találni a magyar revíziós igény rendezésére.

Minden nemzetközi szerződés a «rebus sic stantibus» clausula mellett jön létre. Ha a szerződés megkötésénél tekintetbe volt, illetőleg a szerződéskötés alapjául szolgáltatott körülmények megváltoznak, vagy megszűnnek, akkor a szerződés érvénye is megszűnik.

Ahogy senki sem köt szerződést megvalósíthatatlan célok biztosítására, ugyanúgy, ha megszűnik a célok megvalósításának a lehetősége, az ennek érdekében kötött szerződés értelmét veszti. Ha a szerződés a felek cselekvését többé nem szabja meg, további elhatározásaiak akadályosak sem lehet. —

A jugoszláv állam sohasem ratifikálta a Belgrádban kötött magyar—jugoszláv szerződést, annak tehát nem adott a maga számára kötelező erőt. A jugoszláv állam volt az, amely érvénytelenítette csatlakozását a háromhatalmi egyezményhez s minthogy a magyar-jugoszláv egyezmény a háromhatalmi egyezménnyel alkotott politikai rendszerhez tartozott és a délszláv állam szempontjából annak éppen egyik lényeges eleme volt, az új jugoszláv kormány az egyezménnyel együtt a különben sem ratifikált belgrádi szerződés hatályát is megsemmisítette.

Ez a Smovics kormány elhatározásából már úgysí érvényét veszített és az alapján megváltozott körülmények miatt tárgytalanná vált szerződés semmiképpen sem állhatott a magyar kormány elhatározásainak útjában.

Az a lehetőség, hogy a jugoszláv kormánnyal békésen rendezzük a délvidéki magyar lakta területek hovatartozandóságának kérdését, megszűnt, és ezzel a magyar kormány ismét szabad kezet kapott arra, hogy a ma-

garság igényét úgy érvényesítse, ahogyan azt a nemzet érdekében a leghelyesebbnek látja. Ha az a börtön, amelyben húgomat és bátyámat igazságtalanul tartják elzárva, meggyullad, akkor a kiszabadításukkal nem fogok addig várni, amíg a rabőrök adnak szabad utat nekik.

Ha a magyar közvélemény az adott viszonyok között nem akarta volna vállalni a délvidéki magyarság felszabadítását, akkor vonakodása a már vázolt következmények mellett még azt is maga után vonta volna, hogy a délvidéki magyarság szerb uralom alól német uralom alá kerül. Azzal a további következménnyel is számolni kellett, hogy a magyarral vegyes sváb lakosságú területek egyesítésével — esetleg a «Schwäbische Türkei»-nek nevezett baranyai és tolnai területeket is odavonva — a német kormány amolyan Schutzstaat-ot alakít a Délvidéken.

De mindez nem lehetett döntő! A döntő az volt, hogy a délvidéki magyarságot fel kellett szabadítani és hogy ezt a felszabadítást csak a magyarság végezhette el.

Megsérti gróf Teleki Pál emlékét az, aki felteszi róla, hogy nem így gondolkodott és nem így érzett. Teleki Pál legtevékenyebb húsz évének úgyszólván minden munkáját a magyar revízió ügyének szentelte. Ezért élt. A délvidéki magyarság felszabadításának kérdésében folytatott döntő tárgyalások során többször hangoztatta, hogy a magyarlakta területek visszaszerzését nem szabad a békés juttatások lehetőségétől várni.

«Véreink felszabadítását, a területek megtartását csak akkor érdemeljük meg, ha azért áldozatot is tudunk hozni» — mondta többször. Teleki önmagával került volna ellentétbe, a magyarság önmagához és nemzeti céljaihoz való hűségét tagadta volna meg, ha egyetlen pillanatig is kétséges lett volna előtte, hogy a délvidéki

magyarság ügyében mit kell tennie. Halála az ő egyéni tragédiája, kétségei, vívódásai nem tartoznak e per keretébe, de érvként sem használhatók fel ama elhatározások ellen, amelynek létrehozásában Telekinek döntő szerepe volt. Arra mindennekelett gondja volt, hogy ha a német—jugoszláv háborút felhasználjuk a délvidéki magyarság felszabadítására, akkor akciónk kizárólag csak ezt a célt szolgálja, ne kezdődjék előbb, mint amikor az feltétlenül szükséges, lehetőleg ne sértsen semmi más érdeket s katonai akciónk fejeződjön be akkor, ha a magyarlakta területek birtokba vétele megtörtént.

A német birodalmi kancellár már 1941. március 26-án a magyar államfőhöz fordult és a magyar kormány hozzájárulását kérte, hogy a német hadsereg magyar területen vonulhasson fel Jugoszlávia ellen. Az üzenet, amelyben nyomatékosan kifejezésre jutott, hogy Németország a legrövidebb időn belül döntő eredményt biztosító erővel fog fellépni, azt is magában foglalta, hogy ha a hadműveletekben Magyarország is részt vesz, — amit német részről szívesen láttak volna —, ezzel visszaszerezheti mindazt, amit 1919-ben az országtól elszakítottak és a délszláv államhoz csatoltak.

A magyar kormány a német hadsereg átvonulásához megadta az engedélyt. A továbbiakra nézve úgy határozott, hogy a délszláv állam ellen meginduló hadjáratban nem vesz részt, csupán azt a jogot tartja fenn magának, hogy a Duna és a Tisza között, szigorúan korlátozott katonai akciót hajt végre, kizárólag a volt Horvát-Szlavon-Dalmát ország területén kívül eső, volt magyar területek visszavételére.

A magyar kormány e szigorúan korlátozott katonai akciót is három alternatív feltételhez kötötte, azaz nem kívánt fellépni addig, amíg a

feltételek közül legalább az egyik be nem következik. Ez elhatározás értelmében a katonai akció megindítására csak akkor kerül sor,

ha az eredetileg Szerb-Horvát-Szlovén államnak nevezett délszláv királyság mint politikai egység megszűnik létezni s alkotó elemeire bomlik — amire a viszonyok ismeretében számítani lehetett; — vagy

ha a trianoni határvonalától délre a Duna és a Tisza között *v a c u u m t á m a d*, azaz a jugoszláv hadsereg kivonul erről a területről; — vagy

ha megbízható hírek érkeznek a délvidéki magyarság sanyargatásáról, amikor is azonnal az üldözött lakosság segítségére kell sietni. Ez volt a kormány elvi elhatározása. A Délvidék felszabadítása szigorúan ennek az elhatározásnak szellemében és mindenben ennek megfelelően történt.

A német hadjárat 1941. április 5-én indult meg és mindjárt az első napokban gyors ütemben haladt előre. Április 9-én a magyar vezérkar, — nyilván a német hadvezetőség sürgetésére — a kormányzó előtt óvást emelt az ellen, hogy a katonai akciót olyan feltételekhez lehessen kötni, amelyről nem tudni és nem lehet előre megállapítani, tényleg mikor következik be. Ez alapon engedélyt kért a katonai akció haladéktalan megkezdésére. A kifejezett kívánsággal szemben az eredeti megállapodás maradt érvényben.

Április 10-én a késő esti órákban telefonértesítés érkezett Zágrábból, az ottani magyar főkonzultól. A főkonzul arról adott hírt, hogy a független horvát államot kikiáltották a horvát fővárosban és hogy az új állam kiépítésében *m e g b í z h a t ó* megítélés szerint minden számottevő horvát tényező részt vesz.

A jugoszláv hadseregnek a várakozással ellentétben mutatkozó feltűnően gyenge ellenállását is az magyarázza, hogy a horvát tisztek vezetése alatt álló, vagy horvát

legénységű alakulatok egyáltalán nem harcoltak, a vegyes alakulatokból pedig mindenünnen otthonukba térnek vissza a horvát vagy szlovén származású tisztek és legénységbeliek. Ugyanígy elhagyják eddigi működési területet a Horvátországon kívül, szerb területre kihelyezett horvát és szlovén tisztviselők. A német hadsereg gyors előrehaladását nagyrészt ennek az általánosan mutatkozó felbomlásnak kell tulajdonítani. —

A független Horvátország kikiáltásával bekövetkezett az első feltétel, amelyhez a magyar kormány a Délvidék felszabadítását kötötte. A kapott hivatalos jelentés alapján nem lehetett kétség abban, hogy a délszláv állam csakugyan alkotó elemeire bomlott s mint politikai egység megszűnt létezni.

Ha valahol nem lehetett kételkedni abban, hogy az állami önállóság megteremtése autochton nemzeti erőkre támaszkodik, az éppen Horvátország volt. Húsz év óta élt, mindjárt a Szerb—Horvát—Szlovén királyság megalkotását követő első csalódások után hatalmas erővel felébredt a horvátságban ez a függetlenségi törekvés. Mártírjai voltak. Jelentős nemzetközi összeköttetéseket teremtett. A mozgalom vezetői nemzetközi fórumokon szerepeltek s a mozgalom erejével a nyugati államok diplomáciája is számot vetett, jelentőségét még szerb oldalról sem vonták soha kétségbe. Vajon megállhat-e

ezzel szemben az az utólagos ellenvetés, hogy a független horvát állam kikiáltása csak ürügy volt a magyar kormány számára s hogy amíg a délszláv királyság fővárosa fennállt s ott, vagy másutt valamilyen kormány működött, nem lett volna szabad a délszláv államot *m e g s z ű n t n e k* tekinteni, «mert Horvátország megszállása csak területi veszteséget» jelentett?

A jugoszláv hadsereg feltűnően erőtlén, helyenként egyáltalán nem is mutatkozó ellenállása mindennél jobban bizonyítja azt, hogy a hadsereg nemcsak vissza-

vonult s területeket engedett át az ellenségnek, hanem a hadseregben és a közigazgatási szervezetben élő állam úgyszóván kémiaiag bomlott elemeire. Azt senki sem vitatta, hogy a szerb államiség továbbélt, de ez korántsem volt azonos a Szerb—Horvát—Szlovén állammal, amelyben megalkotói eredetileg is egy federatív alakulatot akartak megteremteni. —

Ha a Szovjetunió kormánya 1939. szeptember 18-án arra hivatkozott, hogy azért vonult be a Keletlengyel területre, mert «Lengyelország megszűnt létezni», akkor a magyar kormánytól lehetetlen megtagadni a jogot és a teljes jóhiszeműséget, hogy analóg jogcímen újra birtokbavette a délvidéki magyarlakta területeket.

De a Jugoszláv állam felbomlása mellett más jogot is adott a magyar kormánynak, hogy az eredeti elvi elhatározásnak megfelelően a katonai akciót megindítsa. Április 10-én a német hadsereg zömével már Újvidéktől délre állt, a szerb hadvezetőség már ezt megelőzőleg kiűristette a Duna—Tisza közének déli részét. Csak kisebb csejtnik csoportok maradtak itt vissza, ami nem változtat azon a tényen, hogy a terület katonailag és politikailag vacuummá vált, amelyben megszűnt a személy- és vagyonbiztonság.

A magyar katonai akció április 11-én a kora délutáni órákban indult meg, teljes hat nappal a német hadjárat után, amelytől így időben is élesen el volt választva. A magyar akció Bácska birtokbavétele után befejeződött, jóval a német hadjárat lezárása előtt. A magyar katonai akcióhoz igénybevett katonai alakulatok behívott állományát Bácska birtokbavétele után — a területen hagyott mérsékelt karhatalmi erők kivételével — mindjárt leszerelték és hazabocsátották. A művelet ilyen módon szigorúan az eredetileg megállapított keretek és korlátok között maradt. Magyarország az akció végre-

hajtásával nem vált hadviselő félle és éppen olyan kevés szerepelt a Németbirodalom «fegyvertársa»-ként, mint ahogy az akció nem volt koordinálva a jugoszláviai német hadműveletekhez.

A magyar kormány azt az álláspontját, hogy Magyarország Jugoszlávia ellen nem viselt háborút és így nem volt hadviselő fél, a német birodalmi kormánnyal szemben is ismételtelen kifejezésre juttatta és leszegezte,

utoljára akkor, amikor a jugoszláv állami javak likvidálására és felosztására került a sor s mikor annak ellenére, hogy a hadviselő feleknek nagyobb hányad jutott, a magyar kormány továbbra is ragaszkodott ahhoz az álláspontjához, hogy hadviselő félként nem vehető tekintetbe.

Az előbb elhangzott vádbeszédek közül az egyik hosszabban foglalkozott azzal: hogyan vettünk részt a jugoszláviai német háborúban. Megvallom, megütődve hallgattam, mert elképzelhetetlennek tartottam, hogy Magyarország fővárosában, magyar nyelven úgy lehessen beszélni erről a kérdéstről, mintha 1941-ben valószínűs rablóhadjáratot folytattunk volna idegen területek meghódítására. A beszédben egyetlen szó, egyetlen utalás sem volt arra, hogy a Délvidéken fél millió magyar várta a felszabadulást s hogy az újra birtokba vett területek a népi és gazdasági összetartozóság törvényei alapján is ezer évig Magyarország testét alkoták. A beszéd végig hallgatott arról, hogy sem a terület, sem a rajta élő nép a magyarság számára nem «idegen», hogy ide tartozik, mint ahogyan a fához tartozik és annak mindig része marad a szomszéd kertbe átnyúló ág, még ha a törzs és az áthajló ág közé kerítést is állítanak. Nem én, hanem az őszintén pacifista Babics Mihány írta meg ezt háborogva azon, miért nevezik egyesek «országgyarapításnak» azt, ami vér és a természetes összetartozóság jogán kerül hozzánk vissza!

Az események rendjéhez visszatérve —: már 1941 április elején, amikor az olaszok után a németek is fegyverrel léptek fel a Balkánon, látni lehetett, hogy a Szovjet-unió és Németország viszonyát újra valami megzavarta. Németországban eleinte titkolták ezt, de a titkolózás is azt mutatta, hogy valamire készülnek. A körvonalaiban újra jelentkező német—oros ellentét nem volt meglepetés. Az, hogy az úgynevezett keleti Locarnót, sohasem sikerült tető alá hozni, hogy a német kormány nyíltan is Kelet felé kért magának szabad kezet, azt mutatta, hogy az úgynevezett Harmadik Birodalom a maga tulajdonképpeni ellenfelét mégis csak Oroszországban látja.

Magyarországon először a vezető katonai körök szerezhetek értesülést arról, hogy a birodalmi kancellár úgy döntött, hogy ezt az ellentétet is fegyverrel oldja meg. A magyar vezérkar — valószínűleg a német hadvezetőség szuggeszciójára — már május 6-án a kormány elé terjesztett hosszabb emlékiratban fektette le azt a véleményét, hogy a szovjet—német háborúval számolni kell, amit azzal a javaslattal egészített ki:

ajánlja fel a kormány előre és spontán Magyarország fegyveres együttműködését a Szovjet elleni háborúban, aminek ellenében a magyarság jelentékeny előnyököt: így területének további kiegészítéséhez juthat.

A kormány a vezérkar javaslatát nem fogadta el, csupán annyit tett, hogy diplomáciai úton megpróbált a német kormány szándékai felől óvatosan tapogatózni, nehogy az események alakulása tájékoztatlanul érje. A német külügyminisztérium azonban nemcsak elzárkózott minden felvilágosítás elől, de a német—szovjet ellentét létezését is tagadta olyan formában, hogy számára nincs «oros kérdés», amikor pedig az elmérgesedő ellentét jelei már mind sűrűbben követték egymást. —

Amíg a német külügyminisztérium így elzárkózott a tájékoztatás elől, a magyar vezérkar megbízható és komoly értesüléseire hivatkozva nem szűnt meg tovább

sürgetni és szorgalmazni azt, hogy a magyar kormány készüljön fel a Szovjet elleni háborúra, illetőleg járuljon hozzá ahhoz, hogy a magyar hadvezetőség az ehhez szükséges intézkedéseket a hadsereg keretében haladéktalanul végrehajthassa.

Világos volt, hogy a német kormány nem kíván az együttműködés kérdésében a «do ut des» elve alapján a magyar kormánnyal tárgyalásokba bocsájtkozni, ellenben részvételünkre mégis nagy súlyt helyez, aminek biztosításáról katonai vonalon a magyar—német katonai kapcsolatok kihasználásával iparkodott gondoskodni. Érthető volt a magatartás oka is. A Német Birodalom számára, ha kezdetben nem is katonai vonalon, hanem inkább politikailag fontos volt, hogy a Szovjet elleni háborúban lehetőleg minden európai állam, de a Szovjettel szomszédos államok mindenesetre résztvegyenek. Ismerve a magyar kormányzati rendszer eredetét és változatlanul erős antibolsevista jellegét, figyelembe véve azt, hogy a Szovjet visszaszorítása keletre,

már az orosz részről is igényelt Kárpátalja zavartalan birtoklása miatt is eminens magyar érdek, Berlinben nyilván arra számítottak, hogy Magyarország a háborúban úgyis részt fog venni, hiba lenne tehát lehetőséget nyújtani arra, hogy a magyar kormány az együttműködésért valami újabb kompenzációt kérhessen. Minden ilyen újabb területi követelés csak fokozná a zavart és azt a nyugtalanságot, amely a bonyolódott és alig rendezhető területiális kérdések miatt úgyis eléggé megmérgezi a délkelet-európai nemzetek viszonyát és a Német Birodalom számára is terhes és kellemtelen helyzetet teremt köztük.

A német kormány tehát arra törekedett, hogy a magyar kormány kénytelen legyen — ha másként nem: az antibolsevista közvélemény és a hadsereg nyomására — a háborúban résztvenni a nélkül, hogy ezért ellenszolgáltatást köthessen ki magának a birodalmi kormány-

tól. Csak ez az értelmezés ad magyarázatot arra az eljárásra, amellyel diplomáciai vonalon még a kérdés felvetése ellen is tiltakoztak, katonai vonalon viszont annál jobban sürgették Magyarország felkészülését és részvételét. Ezzel szemben ugyancsak katonai oldalról — tehát a felelősség terhe nélkül — mégis bizonyos területi juttatások lehetőségét is kilátásba helyezték.

Kétségtelen, hogy Magyarországon adva voltak azok a tényezők, amelyeknek — a német kormány számítása szerint — el kellett döntenie az ország háborús részvételét.

A kormányzati rendszer — egy rövid lélegzetű kommunista kísérlet után — az úgynevezett ellenforradalmi mozgalmából nőtt ki. Elsősorban maga az államfő volt, hűszéves szereplése és számtalan nyilatkozata alapján, elkötelezve az antibolsevista törekvések oldalán, aminek a lengyel háború megindulása óta Berlinbe küldött üzeneteiben is ismételten kifejezést is adott. Itt tényekről van szó, amelyek természetesen nem enyhítik a magyar kormány felelősségét.

Ugyanilyen világnézeti és politikai beállítottság szabta meg a magyar **hadvezetőség és a hadsereg** tisztikarának állásfoglalását. A hadvezetőség és a tisztikar túlnyomó része a háború megkezdése előtt szinte korlátlan optimizmussal ítélte meg az oroszországi hadjárat kilátásait, ami állásfoglalásunknál épúgy latba esett, mint az a kívánság, hogy a hadjáratban a magyar hadsereg is megmutathassa erejét és a hadsereg értéke ne kerüljön árnyékba a szomszéd államok hadseregei mellett.

A közvélemény nagy részénél — ma már nem állapítható meg: mekkora hányadánál, de minden esetre ez volt az a rész, amely állásfoglalásának hangot is adott — a következő tényezők játszottak szerepet. **Félelem** az úgynevezett «**szláv veszedelemtől**», amely több mint száz éve, Wesselényi híres röpiratának a megjelenése óta

aggasztja a magyar közvéleményt. A főtárgyalás során többször idézték Kossuth Lajos nevét. A magyar közvélemény nagy részében élt annak a tudata, hogy **Kossuth angliai és amerikai szereplésével** a szoros értelemben vett magyar kérdés mellett, elsősorban a **pánszláv veszedelemre** akarta felhívni a figyelmet, illetőleg arra, hogy Magyarország megerősítésére éppen e veszedelem miatt van szükség.

A veszedelem tudatával együtt járt az az **erkölcsi kötelezettség**, hogy a veszedelem elhárításában a közvetlenül fenyegetett Magyarországnak is részt kell vennie. — Ugyanígy szerepet játszottak a magyar közvélemény állásfoglalásában az **első világháborút követő kommunista kísérlet emlékei**, nemkülönben a **balti államokban** csak nemrég lejátszódott eseményekről szóló értesülések. Nem kevesen voltak azok, akik azt vallották, hogy ha Magyarország nem vesz részt a háborúban, a nemrég **visszaszerzett területek birtokát** kockáztatja, viszont részvételével további volt magyar területeket szerezhet vissza.

Döntő jelentőségű tanácskozásokon ismételten elhangzott az az érv, hogy Magyarország önkéntes együttműködésével jogcímet biztosít magának a még idegen fennhatóság alatt álló volt magyar területekre és hogy Magyarország annak a **lekötöttség** viszonyának megfelelően, amibe a felvidéki és északerdélyi területek visszajuttatása folytán Németországgal szembe került, **most tartozik fegyveresen a Birodalom mellé állni.** — Még Kárpátalja visszavételét megelőzően, a nem németbarát, sőt inkább németellenes sajtóban újból és újból hangzott kapott az a fogadkozás, hogy ha a magyarság visszajut Kárpátalja birtokába és ezzel a Kárpátok gerincére, tudni és teljesíteni fogja köteleességét a Szovjetunió ellen előbb-utóbb meginduló harcban (Eckhardt Tibor cikke a Magyar Nemzet 1938. okt. 15-i számában).

Ezek az elemek szabták meg a hatalmi eszközök birtokában lévő hivatalos Magyarország, a hadsereg és a hangozó közvélemény magatartását a Szovjet elleni háború kérdésében. A kormánynak mindezzel számolnia kellett. De még inkább tekintetbe kellett venni azokat az érdekes erőviszonyokat, amelyek között a Szovjet elleni háborúnak le kellett játszódnia.

A Szovjetunió elleni támadással a háború új és döntő szakaszába lépett. A tulajdonképpeni ellenfelek kerültek egymással szembe. Az egyik oldalon kipróbált roppant katonai erő, — a másikon a katonai felkészültség mértéke egyelőre ismeretlen, de a terület átfoghatatlan arányai, az erőforrások és nyersanyagok példátlan gazdagsága úgyszólván kimeríthetetlen lehetőséget nyújtott a védekezésre.

Az a tény, hogy a Szovjetunió belekerült a küzdelembe, kitágította a háború kereteit és meghosszabbította valószínű tartamát. Most már előrelátható volt, hogy azok a világhatalmak, amelyek egyelőre még kívül maradtak a háborún, (Egyesült Államok, Japán) előbb-utóbb szintén csatlakozni fognak. Nagybritannia és az Egyesült Államok számára minden esetre megnyílt a lehetőség, hogy kiépi azt a katonai gépezetet, amellyel a számukra a legkedvezőbbnek ítélt helyen és pillanatban csaphatnak le az ellenfélre. A küzdelem súlya egyelőre áthelyeződött keletre és a nyugati hatalmak érdeke az volt, mindaddig itt kötni le a német hadsereg erejét, amíg kedvező fordulatra nem nyílik kilátás. Kétségtelen volt, hogy a nyugati hatalmak e cél érdekében a Szovjettel szemben súlyos áldozatokra is készek lesznek. — Németország megint egyszer vállalta a két oldalról folyó háború súlyos kockázatát és ha bízott is erejében, tisztában kellett lennie a rendkívüli veszéllyel, amelyet magára idézett. Ezért volt Németországnak szüksége arra, hogy az európai államokat már lehetőleg kezdetben maga

mellé állítsa. A támadás első lendületének várható sikerében erre könnyebben lehetett számítani, mint később, ha a lendület esetleg elakad, vagy ha a helyzet éppen kedvezőtlenre fordul.

Minden európai kis- és középnemzetnek tisztában kellett lennie azzal is, hogy számukra többé nincsen lehetőség arra, hogy ebből a háborúból valami haszonnal kerülhessenek ki. Az óriásoknak ebben a kiszámíthatatlan küzdelemben az elérhetetlen előnyök helyett, erejük felmorzsolódása fenyegette őket. Ezzel annak a jelentősége is lényegesen csökkent számukra: ki, illetőleg kik kerülnek ki győztesen a háborúból, viszont döntő fontosságúvá emelkedett az: meddig tart a háború, illetőleg még inkább az, sikerül-e a háború végéig megőrizni erő- és vagyonállományukat, mert csak akkor kerülhetik el a legnagyobb veszedelmet, ha ezt biztosítani tudják.

A hadviselő felek között megoszló előnyök és hátrányok roppant bonyolultságában nehéz lett volna a háború valószínű győztesét úgy kijelölni, hogy ez a jövődőlés, — mert ennél nem lett volna több — a közvéleményben is általános hitelt találjon. A politikában az ilyen jövődőlésnél nem az a fontos, hogy a végén igazolódik-e, hanem az, hogy mennyire sikerül a jövődőlés tárgyi tartalmát a közvéleménnyel elfogadtatni és a közvélemény magatartását is ehhez igazítani. — Magyarországon nem volt olyan férfiú, akinek — bármilyen jól megalapozott és meggyőzően exponált érvei és aggályai lettek volna a háború végső kimenetele tekintetében — sikerült volna a közvéleményt maga mellé állítani. De az 1943-i nyílt fórumon nem is vállalta senki a jóslgatások hálátlan mesterségét. Számunkra és a velünk azonos helyzetben lévő államok számára a kezdeti időszakban felállított prognózisok voltak a döntők s akkor a

szakértők véleménye minden esetre megegyezett abban, hogy Németország ezt a háborút is sikerrel fejezi be.

A hivatalos Magyarország különböző tényezői ezt a felfogást tették magukévá. De ha valaki ebben a prognózisban kételkedett, akkor is számot kellett vetnie azzal, hogy Németország az 1939/40 években megszerzett óriási kiterjedésű területi zálogok birtokában még akkor is találhat kivezetőt, ha valóban komoly nehézségek elé kerül. **Választhat az ellenfelek között: melyikkel szemben vesztse el a háborút.** A történelem során végigküzdött háborúk közül aránylag igen kevés végződött totális győzelemmel, illetőleg totális vereséggel. A múltban minden háborúskodó állam, amely maga szabhatta meg magatartását, ha kritikus helyzetbe került, iparkodott megmaradt erejét menteni s a teljes összeomlás elől idejében menekülni. A németek számára nyitva álló lehetőségek közül ezt kiküszöbölni most sem volt szabad. Ha pedig Németország a fenyegető katasztrófára idejében ráeszmél és a lejtőn megáll, akkor az érdekkörébe tartozó államok feletti befolyásának elvesztése sem lett volna teljes, sem tartós. Azaz, — számunkra éppen ez a fontos — Magyarországnak akkor is számolnia kellett volna Németországgal, mint potenciális tényezővel. — Már most, ha tekintetbe vesszük mindazt, ami háborús kilátásait illetőleg a közvéleményben élt és azt, ami a helyzet objektív vizsgálatából kiderült, illetve, kiemelhető volt —: a következő eredményre jutunk.

Németországnak érdeke az volt, ennek folytán azt kívánta, hogy Magyarország, híven antibolsevista tradícióihoz és fogadkozásaihoz, mielőbb vegyen részt a Szovjet ellen megindult háborúban. Ugyanennek a szükségességét, erkölcsi kötelezettségét és előnyét — (a felfogásnak ezt a három változatát lehetett megkülönböztetni) — érezték és vallották a hivatalos Magyarország különböző tényezői, elsősorban a hadsereg és a közvélemény nagyobb, a maga állásfoglalását kifejezés-

re juttató része. Ennek az egymást kölcsönösen kiegészítő magatartásnak, illetőleg az ebben érvényre jutó törekvésnek szükségszerűen és elkerülhetetlenül oda kellett vezetnie, hogy Magyarország is beáll a harcolók közé. Még a vádirat is elismeri, hogy ez csak idő kérdése volt.

A már említett okok mellett Németországnak még egy külön oka is volt arra, hogy Magyarországot a háborúba mielőbb belevigye. Ez az ok az élesen ellenséges román-magyar viszonnal függ össze. Magyarország tartósabb passzivitása a román háborús vállalkozást is hamarosan lefékezte volna. Bukarestben úgy okoskodtak: ha Magyarország kímélheti erejét, mialatt Románia kénytelen viselni a háborúval járó veszteségeket, akkor Magyarország relatív ereje állandóan és fokozatosan emelkedik, amit a magyar kormány később, vagy egy kedvezőtlen fordulat esetén úgy értékesíthet, hogy hátbatámadja a keleten lekötött Romániát. Ha tehát Németország Romániát a harcolók között akarta tartani, akkor közejük kellett állítania Magyarországot is.

Ha 1939 márciusában a magyar kormány kifejezett német hozzájárulással nem veszi vissza Kárpátalját, akkor még hivatkozni lehetett volna arra, hogy Magyarország a német—orsz háború kimenetében nincs közvetlenül érdekelve. Kárpátalja birtokában ez az egyébként is hatástalan érv elveszett.

Csak két eshetőségről lehetett szó. Ha a német hadsereg Oroszországban is már a hadjárat elején döntő jelentőségű, vagy ilyennek látszó sikereket ér el, akkor a háborús együttműködést követelő tényezők és a közvélemény mindent megtettek volna, hogy pótolják az elmaradással elkövetett mulasztást s az abból származó hátrányokat jóvátegyék. Viszont, ha a német hadsereg elakad, és kisegítő erők igénybevétele szükségessé válik, akkor a német kormány a közvetett vagy köz-

vetlen kényszereszközök egész sorát alkalmazhatta volna, hogy mielőbb Magyarországtól is kapjon kisegítő erőket. A kényszerítő eszközök Magyarország sajátos helyzetéből adódtak.

Az ország a maga védelme szempontjából 1941 júniusában még kedvezőtlenebb helyzetben volt, mint a jugoszláv akció idején. Most már minden oldalról olyan államok vették körül, amelyekben állandóan jelentékeny német haderő állomásozott. A szomszéd népek ellenséges érzése az elmúlt idő alatt még fokozódott. 1918-ban Franchet D'Esperay francia tábornok azt mondta a Belgrádban eléje járuló Károlyi Mihálynak: «Itt tartom a markomban a szerbeket, románokat és a szlovákokat, ha Magyarország nem engedelmeskedik, mindegyiket rászabadítom.» 1918-ban is metsző éle volt ennek a fenyegetésnek, pedig akkor a szomszéd államok is kimerültek, fegyvertelenek voltak és a nekik juttatott nem remélt zsákmány birtokában nem lehetett különös okuk arra, hogy a földön fekvő Magyarországot megrohanják. 1941-ben minden szomszédos nemzetben vezetői azt az érzést keltették és tartották ébren, hogy Magyarország javára súlyosan megkárosították őket és a jogtalanak minősített károsodást meg kell torolni. A szomszédos nemzetek 1941-ben fegyverben álltak, úgy hogy valóban bármely pillanatban meg lehetett volna őket indítani Magyarország ellen. A német haderő szorító abroncsa mellett saját külön ellenségeinek gyűrűje is körülvette az országot, amelyet ha kiteszi magát ennek — soha jóvá nem tehető módon szét lehetett volna tépni. — Ha elméletben feltesszük azt, hogy a háborús együttműködés megtagadása mellett 1941-ben a magyar közvéleménynek csak egy részét is mozgósítani lehetett volna —: ez az elképzelés, egyébként 1941-ben és jóval később is megvalósíthatatlan lehetőség csak azzal a következménnyel járt volna, hogy a magyarság önmagával hasonlik meg és egy pol-

gárháború borzalmaiban a nemzet gyenge egysége is elvész, éppen az a legnagyobb érték, amelyet mindenekfelett meg kellett őrizni.

Bármennyire is higgyen valaki a feltámadásban, még sem szabad egy nemzetet az öngyilkosság útjára vinni, vagy éppen kényszeríteni, abban a bizakodásban, hogy majd jön a feltámadás. Azt a nemzedéket, amely önmagában meghasonlott és az öngyilkosságot elkövette, sohasem lehet feltámasztani s kérdés, jön-e és milyen nemzedék az elpusztult után. — **Jugoszlávia példájára szoktak hivatkozni, amelynek állítólag most jó sora lesz.** Pedig — bizony mondom — ne irigyelje Jugoszláviát senki! Négy éven át dúlt, pusztított, rombolt ott a polgárháború, szinte mindenki harca mindenki ellen. Egymást irtották a rokon délszláv néptörzsek és az elszenvedett veszteséget felmérni is nehéz. Lehet, hogy a békekonferencián Jugoszláviának bő ruhát szabnak, csak az a kérdés, mennyi élet lesz a szép köntösben?

Csak az olyan önző ember irigyelheti a jugoszláv népsorsát, aki úgy okoskodik, hogyha ő maga a polgárháborút túléli, mit bánja azokat, akik elvesztek: a megmaradtak élvezik az új helyzet előnyeit. De vajon okoskodhatt-e ugyanígy a kormány, amely az egész nemzetért és annak egységéért felelős, amely az élő nemzedékben az ebből fakadó új nemzedéket is védeni tartozik?

Ha Magyarország vonakodásával, vagy akárcsak határozatlanságával is 1941-ben magára idézi azt, ami — sajnos — egy végzetesen hibás politika következtében 1944 tavaszán bekövetkezik, akkor — kérдем — vajon hányan lehettek volna itt a főtárgyalási teremben azok közül, akik oly viharosan tapsoltak az ügyész vádbeszédének?

Mindent egybevetve: Magyarország rendkívül nehéz, kényes és törekeny helyzetében nem volt csak egyetlen keskeny út járható. Nem idézni fel ellentétet Német-

országgal és nem keltetni még bizalmatlanságot és gyanút sem benne, amíg Németország abban a hatalmi helyzetben van, hogy a rendelkezésére álló kényszereszközök alkalmazásával közvetve érvényt tud szerezni akaratának, vagy közvetlenül maga vetheti uralma alá az országot. A német kívánságok minimumának teljesítésében kitérni az elől, hogy a német kormány többet vagy mindent kívánhasson. Mindenek felett megőrizni a nemzet egységét és lehetőleg elkerülni minden olyan kérdés felvetését, amely bármely vonatkozásban a nemzeti közösségen belül ellentétet, vagy meghasonlást okozzon. Lehető egységben és a nemzet erő és birtokállományának lehető kímélésében vinni el a magyarságot a háború végéig, hogy a nemzet változatlan egységben nézhessen szembe azzal, ami a háború végén és azután bekövetkezik. Csak így és csak ezen az úton lehetett volna elkerülni azt a legnagyobb veszélyt, amely abban állt, hogy az ország előbb a németek közvetlen beavatkozását idézi magára, annak minden következményével és azután, ha Németország alul marad a küzdelemben, a győztesek korlátlan akaratának is áldozatul esik. Ez a kétszeres halál, az ellentétes és egymást váltó megpróbáltatások kétszeres halálos terhe volt az, ami elől mindenekfelett meg kellett volna védeni a nemzetet.

Ezek voltak azok a meggondolások, amelyek a kormányt a német—szovjet háborúval kapcsolatos kérdésekben vezették és irányították.

A magyar vezérkar figyelmeztetései és javaslata után nem volt meglepetés, amikor a német követ 1941. jún. 22-én a hajnali órákban közölte, hogy a német hadsereg megindult a Szovjetunió ellen. A követ közléseihez azt a megjegyzést fűzte, hogy a megfelelő konzekvenciákat a magyar kormány bizonyára le fogja vonni. Ugyanaznap

a követ átadta a Kormányzónak a birodalmi kancellár levelét, amely viszont azzal fejeződött be, hogy a magyar államfő Németország elhatározását remélhetőleg méltányolni fogja.

A már elmondottak szerint nem lehetett kétséges, hogy ez valójában mit jelent. — Mégis meg kellett próbálni a lehetetlent. Ha másért nem, hát azért, hogy időt nyerjünk és hogy a magyar kormány elhatározása — ha elkerülhetetlensége beigazolódik, — ne kapcsolódjék közvetlenül a német elhatározáshoz.

Csak egy vonatkozásban volt azonnali intézkedésre szükség, ha a magyar kormány nem akart a német kormánnyal olyan összeütközést provokálni, amely teljes erővel és azonnal felidézte volna a további fejleményeket. A magyar—szovjet diplomáciai viszonyt meg kellett szakítani, mert elképzelhetetlen, hogy a német kormány a legrövidebb ideig is eltűrje, hogy közvetlenül a német— orosz front és az utánpótlási vonalak mögött a budapesti szovjet követség hírszolgálat a tovább is működjék.

A viszonyokban való járatlanságra vall, ha valaki e tekintetben Japán és Bulgária példájára hivatkozik, mint amelyek a diplomáciai kapcsolatot a Szovjettel továbbra is fenntartották. A tokiói szovjet nagykövetség működési területét sok ezer kilométer választotta el a német— orosz arcvonaltól. Emellett a német—szovjet háború megindulásakor még nem is volt német érdek, hogy ebbe a háborúba Japán is belekeveredjék és erejét az ázsiai orosz területre kösse le. A német politika elgondolásai szerint Japán feladata akkor sokkal inkább abban állt, hogy erejének teljével a nyilvánvalóan háborúra készülődő Egyesült Államokkal szemben szerepeljen, mint egyen-súly. A német hadviselés és katonai utánpótlás szempontjából a szófiai követség hírszolgálat a sem volt veszélyes. De ettől eltekintve Bulgária és Magyarország közt

nem lehet párhuzamot vonni. A két állam helyzete és megítélése merőben különböző volt. Bulgária szláv lakosságát különösen erős kapcsolatok kötötték az orosz néphez, olyannyira, hogy a bolgár államot az orosz szovjettel nem lehetett szembeállítani. Ennek tudatában a német kormány egyenesen Bulgáriát választotta ki arra, hogy a háború tartama alatt a német érdekek védelmét rábízza. Ehhez azonban éppen szükség volt a bolgár—szovjet diplomáciai kapcsolatok fenntartására.

A külügyminiszter helyettese, Vörnle követ, aki a diplomáciai viszony megszakítását a budapesti szovjet követ tudomására hozta, eljárásáról beszámolva azt jelentette, hogy Haranov követet nagyon meglepte, hogy a magyar kormány csak a diplomáciai kapcsolatot szakítja meg. A szovjet követ beismerte, hogy hadüzenetre volt elkészülve. Minden valószínűség szerint arra is számíthatott tehát, hogy a diplomáciai kapcsolatok megszakításával a magyar kormány elhatározásai még nem zárultak le és további lépések később fognak következni. Nyilván ennek megfelelően jelentett is Moszkvába Budapestről elküldött utolsó táviratában.

A magyar—szovjet diplomáciai viszony megszakításáról szóló hivatalos értesítés vételekor a német követ csak a következő megjegyzést tette: «Das ist wohl das Allerwenigste, was Sie haben tun können.» (Ez volt a legkevesebb, amit Önök megtehettek.) Ugyanekkor az olasz követ, kormányának utasítására hivatkozva, bizalmasan és barátilag figyelmeztette a magyar külügyminiszter helyettesét, hogy a magyar hadüzenet elmaradása Berlinben, de Rómában is kínos benyomást keltett.

A magyar kormány mégsem adta fel a reményt, hogy a diplomáciai kapcsolat feladásán egyelőre legalább nem kell túlmennie. Ezen az álláspontján talán egyideig még meg is maradhatott volna, ha a Budapest—Kőrösmező vasútvonalat, majd ezt követőleg Kassa városát Szovjet

felségjelet viselő repülőgépek nem bombázzák. — Az első bombázás Rahó és Tiszaborkút között június 25-én, éppen azon a napon történt, amikor három napi késedelemmel megérkezett a moszkvai magyar követ még június 22-én feladott távirata. A táviratban a követ arról jelentett, hogy

a szovjet külügyi népbiztos «az események gyors ütemére» hivatkozva arra kért haladéktalan választ: vajon Magyarország a német—orosz háborúban semleges kíván-e maradni, vagy sem? Ez volt a távirat, illetőleg a külügyi népbiztos közlésének lényege. —

A táviratban foglalt és haladéktalan választ váró kérdésre — a technikai nehézségektől teljesen eltekintve — nem lehetett, de nem is kellett válaszolni. A választ a Szovjet kormány közben már megkapta saját budapesti követétől, aki június 22-én jelentette, hogy a magyar kormány a diplomáciai kapcsolatot megszakította, amivel a semlegességet is feladta. Magyarország a diplomáciai viszony megszakítása után legfeljebb úgynevezett «nem hadviselő fél»-nek volt tekinthető, «semlegesnek» — ami a két hadviselő fél teljesen egyenlő, paritásos kezelését jelenti — már többé nem. A magyar—szovjet diplomáciai viszony megszüntetéséről s ezzel Magyarország semlegességének feladásáról egyébként a Szovjet kormány már június 22-én a rádió közléseiből is értesülhetett. A szovjet külügyi népbiztos kérdésére tehát már nem kellett választ adni. A kérdés tárgytalanná vált, túlhaladtak rajta az események. De még abban az esetben is, ha a magyar kormány a moszkvai távirat vételéig: június 25-ig a diplomáciai kapcsolat megszakítását nem határozta volna el s az ország semlegességét egyelőre fenntarthatta volna, a népbiztos kérdésére akkor sem lehetett volna az országra kötelezettséget hárító, végleges választ adni. A korábban már részleteiben feltárt helyzet, valamint az érdekes erőviszonyok ismeretében lehetetlen volt a semleges-

ség fenntartására az ország nevében kötelezettséget vállalni. Ezzel kétségkívül tisztában voltak Moszkvában is. Hiszen a szovjet kormány Magyarországnak az u.n. Antikomintern paktumhoz történt csatlakozása után, hivatalosan azzal indokolta meg a szovjet—magyar diplomáciai viszony — akkor Moszkva részéről történt — megszakítását, hogy «Magyarország függő viszonyba került az un. tengelyhatalmakkal s ezért önálló politikát a jövőben sem fog folytatni». A szovjet külügyi népbiztos a magyar követhoz intézett kérdésével nem is akart mást, mint azonnali színvallásra bírni a magyar kormányt, hogy azután a Szovjet is szabad kezet kaphasson Magyarországgal, illetőleg az előreláthatóan magyar területeken át is felvonuló német hadseregrészekkel szemben. A magyar kormány válaszában tárgyi tartalma tekintetében nem lehetett kétség. És az elmaradt válasz is — válasz volt. Ha pedig a magyar kormány mégis azt válaszolta volna, hogy az ország semlegességét meg kívánja tartani, de azután rövidesen a háborúban való részvételre kényszerül, megszegett nyilatkozata valóban a Szovjettel szemben felonia (hítség — kiadó megj.) lett volna.

A magyar követ moszkvai távirata tehát már megérkezésekor tárgytalan volt. Erre vallott az ugyanazonnap bekövetkezett orosz bombázás, ami teljesen beleillett az események rendjébe. A bombázás azt jelentette, hogy Moszkvában elintézettnek vették Magyarország háborús csatlakozását és a Szovjet légierő ennek megfelelően lépett fel. — Ha a magyar kormány még mindig azt remélte, hogy tovább is időt nyerhet, ezt a reménykedést Kassa június 26-án bekövetkezett bombázása végleg megghiúsította. A jelentések Kassa bombázásáról is úgy szólnak, hogy a repülőgépek Szovjet felségjeleket viseltek. A folyamatban levő bűnper egyik tanúja: az ügyészségen kihallgatott Tarnai István külügyminiszeri titkár, jóval később, 1944-ben, Moszkvában írásos dokumentumot látott arról, hogy a bombá-

zógépek át voltak ugyan festve, de valóban Szovjet felségjeleket viseltek.

Ha az eddig semmivel sem igazolt feltételezés, netalán mégis helytálló lenne, hogy a kassai bombázást valamely német kéz rendezhette —: Magyarország kényszerhelyzetét ez bizonyítaná legjobban. Mert ha feltehető, hogy német részről valóban nem riadtak vissza ilyen eszköz alkalmazásától, akkor a cél érdekében kétségkívül más, ennél sokkal súlyosabb eszközök igénybevételére is sor került volna. De kezdetben nem is volt kétséges, hogy a Szovjet légierő bombázott és így szükség sem volt arra, hogy előbb igazoljuk a repülőgépek hovatartozóságát. Erre egyébként technikailag sem volt lehetőség. Csak napok múlva indultak meg a híresztelések, hogy a támadást talán mégse Szovjet gépek hajtották végre. A kormány rendeletére a katonai hatóságok erre vizsgálatot indítottak és a ledobott bombák alkatrészeiből megállapították, hogy orosz gyártmányú bombák okozták a rombolást.

A megismételt bombázás kétségkívül támadás volt Magyarországgal szemben. A bombázás szándékos támadó jelgét lehetetlen volt kétségbevonni, ismeretes lévén, hogy a Szovjetunió igényt tart Kárpátaljára. — Az a hivatalos sajtóközlemény, amelyet a szovjet kormány Bácska felszabadítása idején (1941 április) adott ki, még ennél is tovább ment. Már akkor nyíltan azzal fenyegetett, hogy

«Magyarországot is darabokra lehet tépni, mert Magyarország területén is vannak nemzeti kisebbségek». Ha Magyarország saját területének, ha a magáénak vallott Kárpátaljának és más, részben nemzetiséglakta területének védelmét vállalni akarta, — ami minden ország lakosságának elemi kötelessége, — akkor az ellenséges bombázás után sem maradhatott tétlen. —

Vannak, akik arra hivatkoznak, hogy a háború folyamán az angol és az amerikai légierő svájci és svéd területeket

is bombázott, Svájc és Svédország mégsem látott ebben háborús cselekedetet és nem tartotta szükségesnek erre háborús akcióval válaszolni. Aki ebben a vonatkozásban párhuzamot akar vonni Magyarország és Svájc, vagy Magyarország és Svédország között, ezzel csak azt árulja el, hogy sem Magyarország helyzetét, sem a helyzet alkotó elemeit nem ismeri. Svájcot és Svédországot a kilométerek ezrei választják el az Egyesült Államoktól és Nagybritanniától. Az Egyesült Államok és Nagybritannia sohasem támasztottak igényt svájci vagy svéd területre. Ilyen igény lehetőségére még gondolni is képtelenség. Arról sem volt soha szó, hogy az Egyesült Államok és Nagybritannia Svájc vagy Svédország területének egyes részeit a szomszéd államoknak kívánná juttatni. A svájci és a svéd közvélemény túlnyomó része éppen a nyugati hatalmak győzelmében látta, ettől várta a maga nemzeti életének további biztosítását. A helyzet tehát minden elemében merőben más volt mint Magyarország esetében.

A magyar közvélemény nagy többsége tisztában volt azzal, hogy Magyarország már földrajzi helyzete miatt sem maradhat ki a szomszédos két nagyhatalom halálos küzdelméből. Hiába próbálna semleges maradni, semlegességét megvédeni úgysem tudná. Ezért érdekeinek védelmében, vagy az egyik, vagy a másik oldalra kellett állnia, — kétségen kívül oda, ahonnan birtokállományát kevésbé érezte veszélyeztetettnek.

A bombatámadás ezért befolyásolta döntően a hivatalos Magyarország és a felfogását kifejezésre juttató közvélemény elhatározását. Most egyszerre működésbe léptek mindazok az erők, hangot kaptak azok a szempontok, megfontolások amelyekről korábban részletelesen szó volt. Mintha a várakozás, a döntő elhatározásokat megelőző halogatás eddig gátat emelt volna ez erők elé és ezt a gátat szakították volna át a kassai bombázók. A támadás éppen a legérzékenyebb pontján

érintette az államfő, a magyar hadvezetőség és a tisztikar lelki alkatát, számukra egyformán a katonai becsület és bátorság kérdésévé vált, hogy az ismételt provokátlan támadás után Magyarország se maradjon tovább tétlen. A hadvezetőség kifejezésre juttatta, hogy elviselhetetlen szégyennek tartaná, ha Magyarország még most sem vállalna részt a háborúban, ugyanezt jelentette ki igen kategorikus formában a Kormányzó.

A magyar kormánynak — természetesen a maga felelőssége mellett — mindezt tekintetbe venni és mérlegelni kellett. A helyzet további alakulása előtt sem lehetett szemet hunyni. Olaszország, amely már június 22-én hadat üzent a Szovjetnek, ezt követően elhatározta, hogy haladéktalanul külön haderőt küld az orosz hadszíntérre. Szlovákia egész hadseregének rendelkezésre bocsátását határozta el. Komoly mozgalom indult francia, flamand és spanyol fegyveres alakulatok szervezésére. Mind megannyi bizonyíték arra: milyen nagy súlyt helyez a német kormány lehetőleg minden európai nemzet részvételére. Ennél nagyobb fontossága volt annak, hogy június 26-án a német hadvezetőség egyenes kéréssel fordult a magyar vezérkarhoz: «Die deutsche Heeresleitung wäre dankbar, wenn Ungarn mittun würde». Most már nem azt szüggérték, hogy Magyarország «ajánlja fel» együttműködését, hanem kifejezetten kérték Magyarország csatlakozását.

Most már tudomásul kellett venni, ami eddig sem volt kétséges, hogy csatlakozásunkat a német államvezetés kívánja. Hiszen a német totális kormányzati rendszer mellett nem lehetett szó arról, hogy ilyen fontos kérdésben a politikai és katonai tényezők állásfoglalása ne fedje egymást teljesen és hogy a német hadvezetőség eddig csak a maga felelősségére kísérletezett volna a magyar hadsereg részvételének biztosításáról. Még az az egyetlen magyar miniszter is, aki a döntő megbeszélések során,

kezdetben az elhatározás elhalasztását javasolta, egyben azt is hangoztatta, hogy ha a német politikai vonal azonosítja magát a német katonai vonallal, akkor «más a helyzet» és ebben az esetben ő is elejti ellenvetését. A katonai és a politikai vonal között azonban eleve sem volt eltérés, mint ahogy nem is lehetett.

A működésbe lépett erőkkal szemben most már nem az volt a kérdés, hogy Magyarország a háborúban részt vesz-e, vagy sem, hanem az: lehet-e a részvétel mértékét lehetőleg a minimumra csökkenteni. Most már a fékezés volt a kormány feladata és ha a döntést — akár csak rövid időre is — még tovább halogatja, ezzel a teljes gátszakadást idézhette volna fel. Ha a kormány meg akarta őrizni a szabad kezdeményezést és szabad kezet akart magának fenntartani arra: milyen erőket és hogyan bocsásson rendelkezésre, akkor haladéktalanul döntenie kellett. Ennek elmulasztása olyan belső és valószínűleg kívülről is érvényesülő nyomás alá helyezte volna a kormányt, amelynek ha egyszer meghajlik előtte, a jövőben is minden vonatkozásban engednie kellett volna. Ezért nem volt szabad sem a német kormánynál, sem a hadvezetőségénél érdeklődni az iránt: milyen magyar erő rendelkezésre bocsátására számít. A kipróbált kívánság teljesítése elől épp olyan nehéz lett volna kitérni, mint amennyire lehetetlenné vált a passzivitás fenntartása.

Mi sem lett volna egyszerűbb, mint lemondani és visszalépni, de ez a kormányra bízott érdekek hűtlen feladását jelentette volna, éppen abban a pillanatban, amikor ezeket az érdekeket legjobban kellett védeni. És pedig úgy, hogy a német kormányban ne támadjon bizalmatlanság és gyanú, mert ez minden későbbi magyar kormány helyzetét is mérhetetlenül megnehezítette és a dolgok logikája szerint sokkal nagyobb áldozatokra kényszerítette volna.

A kormány lemondása nyílt vitát támasztott volna a magyar közéletben az egész magyar—német viszony kérdése körül, ami az akkori helyzetben ugyancsak a dolgok logikája szerint nem a passzivitás híveit erősítette volna. Ha a lejtőre helyezett követ megmozgatják, a kő nem felfelé, hanem lefelé csúszik — akkor meg minden változás azokat hozta volna előtérbe és hatalmi pozícióba, akik a háborús csatlakozás mellett kötötték le magukat, és akiknek meg kellett volna mutatni, hogy állásfoglalásuknak érvényt is tudnak szerezni. A kormány tagjai a lemondásukkal csak az egyéni felelősség elől menekülhettek volna, az elől a felelősség elől, amelynek konzekvenciáit most, itt kell leróniuk. De ugyanakkor magukra idézték volna azt a sokkal és összehasonlíthatatlanul súlyosabb felelősséget, hogy a maguk személyének önző mentése érdekében az egész országot kiszolgáltatottá válna azoknak a megpróbáltatásoknak és veszélyeknek, amelyeknek áldozatul esett. De még ebben a tekintetben is fokozta volna felelősségüket az a tény, hogy 1941-ben Németország hatalmi helyzetének zenitjén állt, Magyarországon és a kontinensen még általános volt a bizalom, hogy benne kell látni a háború jövődőlő győztesét. Ebben a hatalmi helyzetben, a bizalomnak és szinte a győzelmi tudatnak ebben az atmoszférájában, négy hosszú év alatt, vajon nem lett volna-e könnyű az egész magyar életet gyökerében átállítani a németországi viszonyok képére és hasonlóságára? Erre a kérdésre nem is kell válaszolni.

Elismerem, hogy annyi szenvedés és megpróbáltatás után, amely az utolsó évben különösen Budapest lakosságát sújtotta, nehéz a város lakosságának visszaidézni az 1941 évi helyzetet és nehéz magát újra beleélni az akkori viszonyokba. Az elszenvedett bajok, csapások, fájdalom, átsírt éjszakák ezer gyötrelme, mint sűrű fátyol, mint átszakíthatatlan köd fekszik a szemeken és szíveken.

Ez a szenvedés szőtte fátyol akadályozza, vagy nehezíti meg, hogy Budapest lakossága előtt tisztán kirajzolódjék a négy év előtti magyar helyzet képe. Úgy, ahogy akkor éltünk. Elképzeléseivel, reménységeivel, bajaival, nehézségeivel és lehetőségeivel. A szenvedések keserűségén át ma minden könnyen látszik bűnnek, mulasztásnak, könnyelműségnek, tévedésnek.

Úgy vagyunk ezzel, mint amikor olyan vidékre kerülünk vissza, ahol nemrég éltünk, de amelyet mégsem ismerünk fel mindjárt. Mert közben árvíz öntötte el. Nehéz felismerni, pedig most is ott van minden, ugyanazok a völgyek, ugyanazok a dombok, a házak, amelyekben laktunk, a földek, amelyek kenyeret, a fák, amelyek gyümölcsöt és árnyékot adtak, utak, ösvények, amelyek tovább vezettek, útjelzők, amelyek irányt mutattak. De most mindent fekete áradat borít. Templomaink, házaink összedültek, a csűrök üresek és nem látni az utat, amelyen — azt hittük — ha nehézségek között is, de egy jobb jövő felé haladunk. Csak együtt kell maradnunk és erőnket kell megőriznünk.

Azok, akiknek nem kellett belső vívódások, aggodalmak és kétségek között átküzdeniök magukat sorsdöntő elhatározások nehézségein, — látva a kockázatot jobbról is, balról is, — azok összekuszált emlékeiken át, szívükből fájdalommal és a megtorlás vágyával, valóban nehezen értik meg: mi az, ami történt és miért.

Ha a kormány június 26-án nem határoz úgy, hogy az ország minimális erővel résztvesz a háborúban — feltéve, hogy a csatlakozást megtagadó határozatának érvényt is tud szerezni, amire nem számíthatott, — akkor további passzivitásunk legelső és legkisebb következményeként a német haderő birtokba vette volna Kárpát-alját, hogy a hadműveleteket a Szovjet ellen onnan is

folytathassa. A magyar vezérkar erre előre is ismételten figyelmeztetett. — Már most gondoljunk arra, hogy 1944-ben is Kárpátalja volt az a terület, ahol bizonyos német katonai szervezetek először avatkoztak bele a magyar polgári élet rendjébe, akonnan aztán ez a beavatkozás hamarosan az egész országra kiterjedt.

A kormány június 26-i elhatározása olyan helyzetet teremtett, amely lehetővé tette, hogy a hadjáratban csak egészen mérsékelt erőkkal vegyünk részt. Az akkor Oroszországba küldött csapatok egész létszáma nem volt több, mint 30—35 000 ember. A népbíróság elnöke az előbb okmányokat ismertetett, amelyek arról szóltak, hogy a német hadvezetőség utóbb nagyobb magyar csapatok rendelkezésre bocsátását kérte. A kérés elől a magyar kormány kitért és a bevetett erők az eredeti mérsékelt létszámon maradtak, amit csak a június 26-i elhatározással teremtett légkörben lehetett elérni. Ha nem is könnyen, de ugyanígy sikerült biztosítani azt is, hogy a magyar kormány a frontra küldött honvédsapatokat még november elején, a szigorú tél előtt visszahozhatta az országba és helyettük csak megszálló csapatokat bocsátott rendelkezésre. Ha érték is fájdalmas veszteségek a fronton harcolt alakulatokat, ez a veszteség akkor — hála Isten — aránylag kicsiny maradt, amit az ország népe örömmel látott, amikor a hazatért csapatok részben Nyíregyházán, részben Budapesten felvultak.

Mindez csak úgy volt lehetséges, hogy a magyar kormány a német kormánnyal szemben minden kétértelműség nélkül arra az alapra helyezkedett, hogy amit az adott viszonyok között elkerülhetetlenül meg kell tennie, azt megteszi, de ezen túl nem megy és az ország önállóságának tiszteletbentartását megkívánja. Az így őszinte reálpolitikai keretek között tartott magyar—német viszony tette egyedül lehetővé a nemzeti erők kíméletét,

relatív akció-szabadságunk fenntartását, a mindennél fontosabb nemzeti egység megőrzése mellett. Meggyőződésem, hogy ezen az úton a háború végéig meg lehetett volna maradni.

Ha voltak is a helyzettel elégedetlenek, — most ne kutassuk: hányan és hol voltak, — ezek is azt tartották helyesebbnek, hogy nyíltan ne tárják fel kifogásaikat és aggodalmaikat. De ha volt okuk arra, hogy nyílt kiállással ne kockáztassák személyüket és azt az ügyet, amit később szolgálni akartak, akkor ez annak az elismerésére kötelez, hogy e politika megváltoztatása az egész országot is súlyos veszélynek tette volna ki. Amíg egyesek a személyüket féltették, talán a kormánynak is komoly oka volt arra, hogy az egész ország érdekeit féltse.

Most már csak az Egyesült Államok és az úgynevezett tengelyhatalmak között támadt háborús viszony magyarországi fejleményeinek megvilágítása van hátra.

Bácska felszabadításánál — olyan időpontban és alkalommal, amit a nemzetközi viszonyok alakulása tőlünk függetlenül írt elő számunkra — nemzeti kötelességet teljesítettünk.

Csatlakozásunk a Szovjet elleni háborúhoz az ország helyzetének, illetőleg a helyzetet meghatározó érdek- és erőviszonyoknak a következménye.

Az Egyesült Államok és a tengelyhatalmak közötti háborúban, a tengelyhatalmakkal vállalt szolidaritás, majd ennek olyan értelmezése, hogy a háborús állapot Magyarországgal szemben is beállt, annak a kötelezettségnek a beváltását jelentette, amelyet Magyarország a háromhatalmi egyezményhez történt csatlakozással vett magára.

Ebben a háborúban a tengelyhatalmak önmagukat minősítették megtámadottnak, — hogy milyen alapon, az nem tartozik a per anyagába. Viszont ismét az ország helyzetéből és e helyzetet meghatározó erőviszonyokból

adódott, hogy a magyar kormány — ha nem akart a német kormánnyal összeütközni — nem tehetette vitássá, hogy valójában melyik fél volt a támadó és melyik a megtámadott. Ha pedig hallgatólag tudomásul vette azt, hogy a háborús állapotot a német kormány felfogása szerint az Egyesült Államok idézték fel, akkor a háromhatalmi egyezmény szövege és értelme szerint Magyarország tartozott a tengelyhatalmakat katonai, politikai és gazdasági támogatásban részesíteni, vagyis: tartozott az Egyesült Államoknak hadat üzenni.

A magyar kormány ennek tudatában és szem előtt tartva azt, hogy a Német Birodalommal a már ismert megfontolások szerint ebben a kérdésben sem szabad összeütközést felidéznie, arra az elhatározásra jutott, hogy egyelőre megszünteti a diplomáciai kapcsolatot az Egyesült Államok és Magyarország között s ugyanakkor kijelenti, hogy az ország szolidárisnak tekinti magát a tengelyhatalmakkal. A szolidaritási nyilatkozatot a kormány azért tette, mert azt remélte, hogy a tengelyhatalmakat talán sikerül ezzel kielégíteni. De ha ez nem sikerülne, a szolidaritási nyilatkozat értelmezésében lehet oly megoldást találni, amely egyfelől megfelel a háromhatalmi egyezményben megállapított kötelezettségünknek, másfelől az amerikai magyar érdekeket kevésbé sérti, mint a nyers hadüzenet. A szolidaritási nyilatkozat kiadásával egyidejűleg a magyar kormány a német és olasz kormányhoz fordult és minden kértelműség nélkül a helyzet őszinte feltárása mellett kérte, elégedjenek meg szolidaritásunk megállapításával. A kormány a következő szempontokra hivatkozott:

1. Magyarország és az Egyesült Államok között nincsen ellentét és a magyar kormány nem akar ilyent felidézni.
2. A kormány olyan helyzetet kívánna fenntartani, amelyben a háború után a magyar—amerikai gazda-

sági és egyéb kapcsolatok zavartalan felelevenítését lehetőleg semmi se akadályozza.

3. A hadüzenet csak üres és tartalmatlan formáság lenne, mert Magyarország katonai támogatást úgysem adhat és tőle ilyet józanul senki sem várhat.
4. A szolidaritási nyilatkozat viszont máris eleget tett a háromhatalmi egyezmény ama rendelkezésének, amely Magyarországot politikai támogatásra kötelezi.
5. Tekintettel arra a mérhetetlen különbségre, amely az Egyesült Államok és Magyarország hatalmi és erőviszonyai között fennáll, a hadüzenet valósággal nevetséges helyzetbe hozná Magyarországot.
6. Az Egyesült Államokban nagyszámmal élnek magyarok, akik a hadüzenet következtében súlyos helyzetbe kerülnének.
7. A tengelyhatalmak nyilván azért vállalják a háború kockázatát, mert a fegyveres döntéstől előnyöket várnak. Magyarország ilyen előnyökre nem számíthat, az esetleges hadüzenet csak hátrányokat hozhat ránk, amiktől mi érthetőleg menekülni szeretnénk.

A berlini és a római magyar követ utasítást kapott, hogy ezekre a szempontokra hivatkozva iparkodjanak álláspontjukat a német és olasz kormányval elfogadtatni és kieszközölni, hogy Magyarországtól ne kívánjanak hadüzenetet. A magyar kormány felkérésére a budapesti olasz és német követ is elvállalta, hogy a magyar álláspontot az olasz, illetve a német kormány tudomására hozza.

Közben a német külügyminiszter helyettese, Weitsäcker báró már közölte a berlini magyar követvel, hogy a birodalmi kormány a háromhatalmi egyezmény alapján a háború deklarálását kívánja. Majd válaszként a magyar kormány előterjesztésére, a budapesti német, olasz és japán követ együttesen és egyértelműen juttat-

ta kifejezésre azt, hogy kormányaik kénytelenek a hadüzenet követeléséhez ragaszkodni és a követelés haldéktalan teljesítését kérik.

Hivatkozás történt arra, hogy a háromhatalmi egyezmény rendelkezésének megfelelően a román és bolgár kormányok már hadat üzentek az Egyesült Államoknak és a tengelyhatalmak már ezért sem járulhatnak hozzá ahhoz, hogy Magyarország más álláspontra hivatkozzék. Ez meg nem engedhető módon megbontaná a háromhatalmi egyezmény keretébe tartozó államok eljárásának egységét.

Szükségtelen itt újból elmondani azt, miért kellett a magyar kormánynak ezúttal is óvakodnia attól, hogy összeütközést idézzon fel a Német Birodalommal. A tengelyhatalmak kívánsága egyébként is előrelátható volt és forma szerint megfelelt a háromhatalmi egyezmény előírásainak. A kormány tehát a második védekezési vonalon legalább azt a kompromisszumos megoldást igyekezett érvényre juttatni, amely az eredeti elgondolásnak megfelelően a háromhatalmi egyezményből folyó kötelezettség teljesítését és az amerikai magyarok érdekeinek lehető védelmét a szolidaritási nyilatkozat értelmezése útján akarta összhangba hozni. A kormány a tengelyhatalmak nyomatékos kívánságára hajlandó volt a szolidaritási nyilatkozatot úgy értelmezni, hogy a háborús állapot Magyarországgal **szemben** is beállt. Ezt az értelmezést a tengelyhatalmak a Magyarországra háruló kötelezettség teljesítéseként elfogadták.

Annyit ezzel mindenesetre sikerült elérni, hogy míg Románia és Bulgária hadat üzentek, Magyarország eredetileg csak együttérzését deklarálta a tengelyhatalmakkal és ezt az együttérzést utóbb is csupán úgy értelmezte, hogy kész önmagát úgy tekinteni, mintha a tengelyhatalmak megtámadtatása reá is kiterjedne.

Az adott viszonyok között ez is eredményt jelentett, amely az Egyesült Államok akkor még Budapesten tartózkodó követénél is méltánylásra talált. Mindenesetre sikerült kifejezésre juttatni, hogy az Egyesült Államok érzékenységet a lehetőségig kímélni akarta a magyar kormány.

A kormány mindazonáltal tisztában volt azzal, hogy ennek nincsen különös jelentősége, mert a hatalmak magatartását, főleg a kivívott győzelem után nem a szembenállott nemzetek helyzetének és szándékainak méltányolása szokta megszabni. Jellemző, amit ebben a tekintetben az angol hivatalos tényezők már 1941 januárjában nyíltan is kifejezésre juttattak. Nyilatkozatuk szerint «Nagy-Britannia a győzelem kivívása után a kontinens rendjét hű szövetségeseik, a csehek és megszállott barátai: a románok jogos érdekeinek messzemenő figyelembevételével fogja megoldani és megállapítani.» (A londoni magyar követ 1/pol. —1941 számú jelentéséből.)

Ez a nyilatkozat olyankor hangzott el, amikor Magyarország még semleges volt, közel három hónappal Bácska felszabadítása előtt — ami mindennél jobban mutatja: mit várhatott a magyarság a nyugati hatalmak győzelmétől. Hányszor történt meg a múltban, amire most több példát látunk, hogy a győztesek éppen olyan államokat részesítettek kivételes elbánásban, amelyek a háború alatt tanúsított magatartásuk alapján erre aligha támaszthatnak igényt, — mert a győztesek érdeke így kívánja.

Olyan ország, amely még önállóságának idején, alkotmányosan választott elnökének és változatlanul megmaradt tisztviselőkarának vezetése alatt, úgyszólván minden ellenállás nélkül, többet szolgált a német háborús iparnak, mint az összes többi európai államok együttvéve — ma kivételes megbecsülésben részesül.

Ugyanígy, másoknál kedvezőbb elbánás jut az olyan országnak, amelyben pedig a nemzeti szocializmus szervezettsége erősebb volt és viszonylag több tagot számlált, mint magában a szorosán vett birodalomban.

A vesztesek sorsát a győztesek érdeke szabja meg, amivel szemben csak a nemzet egysége nyújthat védelmet. Ezért látta a kormány, amelynek elnöke voltam, legelső és legfontosabb feladatát abban, hogy a nemzet szilárd egységét mindenekfelett megőrizze.

Később is úgy éreztem, hogy kötelességem mindenben és mindenütt ezt az egységet szolgálni. — Válságos idők és veszélyek örvényei közt csak egységben lehet a nemzetet átvezetni. «Minden ország, mely magával hasonlik meg, elpusztul» — mondja a Biblia. A csoportokra töredezett országban egymást emésztik fel a nemzeti erők és az egymással szembekerülő csoportok akaratlanul is eszközövé válnak idegen érdekeknek.

Ha hatfelé megyünk, semerre sem jutunk el.

A magyar államvezetés az utolsó években sajnos gyakran túltette magát ezeken az elveken. Nem számolt azzal, hogy nem lehet egy szűkkörű klikkre támaszkodva olyan döntő politikai változást kérésztülvinni, amely sokak, milliók meggyőződését és sorsát érintik. Ezt csak velük együtt lehet. Előbb meg kell őket nyerni az ügynek, amíg ez nem sikerül, addig semmit sem szabad tenni, mert a kudarcba fulladt kísérlet következményei mindennél végtetesebbek.

A fizikai testeket csak akkor lehet kimozdítani helyükből, ha súlypontjuk elmozdul. Ugyanígy van ez a politika világában és ha könnyelműen előkészített, elvetélt kísérletek miatt a nemzetet nem lehet megállítani a lejtőn, amelyre nagyrészt a viszonyok kényszere folytán került. akkor még bukásában is meg kell őrizni a nemzet egységét. Nincs borzalmasabb, nincs visszataszítóbb látvány, mint amikor egy süllyedő hajón egymást ölik az utasok.

De a bukásból az új élet felé megint csak az egység vezethet el. Azért olyan fontos az egység ma is! Hadd mondja önöknek egy búcsúzó ember, hogy a romok közt ne az ellentéteket keressék, ne azt, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköt. Ökölbesorult kézzel nem lehet építeni, gyűlölködő szívvel nem lehet gyógyítani!

Belátom, hogy a jogosan felgyúlt indulatokat és keserőségeket le kell vezetni. Módot kell találni arra, hogy a lélek megkönnyebbüljön, hogy a fájdalomból felocsúdó lélek visszataláljon a nemzet egységéhez. Semmiféle áldozat nem lesz nagy, amely ide elvezet. Ha az áldozathozatal módjának nincs is köze az igazságszolgáltatáshoz, ahogyan nincs.

Hat hónap testi és lelki szenvedései után, a megalázás szándékának folyton kitéve, itt állok tiszta és nyugodt lelkiismerettel.

Csak a fejemet hajlítja le, csak a szívemet tölti meg annak a fájdalomnak a tenger keserősége, mely ezt a nemzetet érte. Mégis hiszem, vallom, hogy az Isten segíteni fog ezen a nemzeten.

Most kérem, teljesítsék önök a kötelességüket.

2.

Bárdossy László beszéde
a Népbíróságok Országos Tanácsa előtt
a másodfokú eljárás során
1945. december 5-én

A Népbíróságok Országos Tanácsa előtt most ismét alkalom adódik számomra, hogy elmondjam: az alatt a viszonylag rövid idő alatt, amíg részem volt az ország sorsának intézésében, mit, miért tettem.

Előbb azonban — annak a hatásköri kifogásnak megfelelően, amelyet a budapesti népbíróság ügyemben tartott főtárgyalásán emeltem, és amelyet változatlanul fenn-tartok — a népbíróság kompetenciájának kérdésével kell foglalkoznom. — Az 1848. évi III. törvénycikknek az a rendelkezése, hogy az alkotmányos kormányok tagjait, amennyiben hivatali tevékenységükkel kapcsolatban vád emeltetik ellenük, a vádemelésre vonatkozóan a törvényben megállapított eljárásnak megfelelően, a törvény értelmében működésbe helyezett bíróság elé kell állítani, (ez a rendelkezés — mondom—:) a vád alá helyezett miniszter részére nem valamilyen egyéni jogot biztosít, hanem oly közjogi rendet, közjogi jogosítványt teremt, amelyről a vád alá helyezett miniszternek egyáltalában nincs is joga lemondani. A törvényben megállapított közjogi rend a vád alá helyezett miniszterre is minden esetben kötelező, mert elsősorban nem az ő számára, hanem a törvényesen választott népképviselő számára biztosít olyan elidegeníthetetlen jogot, amelyet a miniszter, ha a törvényre tett esküjéhez hű kíván maradni, mint vádlott is köteles tiszteletben tartani. Ha mégis más bíróság elé állítják, nem szabad olyan perbeli cselekményt elkövetnie, amely a nem az 1848. évi III. törvénycikk rendelkezéseinek megfelelően működésbe helyezett bíróság hatáskörével volna egyértelmű.

Az 1848. évi III. t.c.-nek a miniszterek felelősségéről szóló rendelkezéseit a Népbírósági rendelet nem helyezte

hatályon kívül, bár más törvényes rendelkezések egész sorát érvénytelenítette. De sem a népbíróági rendeletet alkotó ideiglenes kormányok, sem a rendeletet «néptörvény» rangjára emelő ideiglenes (kinevezett, nem választott) nemzetgyűlésnek az 1848. évi III. t. c. hatályon kívül helyezésére nem is lett volna joga. Állami életünk eddigi alkotmányos rendje szerint az ideiglenes jellegű állami szerveknek csak átmeneti és kisegítő jogszabályok alkotására lehet joga, de nem olyan alapvető jelentőségű törvények hatályon kívül helyezésére, mint amilyen az 1848. évi III. t. c., amelynek érvényét a magyar törvényhozás ismételten és ismételten, az 1880. évi XXXVIII. t. c.-kel, az 1920. évi X. t. c.-kel, az 1926. évi XXII. t. c.-ben kifejezetten fenntartotta. Az 1945 november legelején választott Nemzetgyűlés — bár erre ideje lett volna — nem érintette az 1848. évi III. t. c. érvényét és semmiféle jel nincsen arra, mintha a törvény hatálytalanításával, vagy akárcsak módosításával a törvényhozás foglalkozni kívánna. — Kétségtelen tehát, hogy az 1848. évi III. t. c. változatlanul érvényben van — mégpedig a ma működő Nemzetgyűlés akaratából is, illetőleg a ma működő választott népképviselő akaratának megfelelően, ami azt jelenti, hogy ezt a törvényt egyszerűen figyelmen kívül hagyni nem lehet és nem szabad.

Mint külügyminiszter és miniszterelnök két ízben tettem esküt arra, hogy az érvényes magyar törvényeket tiszteletben tartom s mindenben azok rendelkezéseihez alkalmazkodom. Ez az esküm kötelez arra, hogy a budapesti Népbíróságnak és a Népbíróságok Országos Tanácsának ügyemben való ítélezése ellen óvást emeljek s kötelez arra is, hogy minden perbeli cselekménytől, mint amilyen a fellebbezés, kegyelem-kérés, tartózkodjam. Mert ha nem így járnék el, a Népbíróság hatáskörének akárcsak hallgatólagos elismerésével precedenst teremtenék, amellyel csorbítanám az 1848. évi

III. t. c. érvényét, valamint a törvényesen választott népképviselőnek a törvényből folyó kizárólagos jogait.

A népgyűlés és politikai ügyész a többszörös alkotmányos sértés vádját emelték ellenem. A vádirat nem kevesebb, mint kilencszer szegezte ellenem ezt a vádat. Már most, a népbíróági rendelet az «alkotmányos sértés» deliktumát egyáltalán nem ismeri. Viszont az 1848. évi III. t. c. a kormányok, illetőleg miniszterek más, vád tárgyává tehető cselekményei mellett, elsősorban és kifejezetten az «alkotmányos sértés» esetében írja elő a parlamenti bíróság ítélezését. Amiből az következik, hogy a kormányokat, minisztereket csak az 1848. évi III. t. c. rendelkezései szerint (a népképviselő határozata alapján) lehet alkotmányos sértéssel vádolni — erre az ügyészségnek, legyen az népi vagy politikai ügyészség, nincsen joga — és a törvényszerűen emelt vád felett csak a törvény értelmében működésbe helyezett bíróság ítélezhet. Az 1848. évi III. t. c. csak a vádemelésre és a bíróság működésbe helyezésére, valamint a kormány tagjainak kollektív felelősségére vonatkozóan foglal magában szabályokat.

E törvénynek anyagi természetű, a bűncselekményre és a kiszabható büntetésre vonatkozó rendelkezései nincsenek. A parlamenti bíróságnak tehát a Büntető Törvénykönyv (1878. V.), valamint az államéletet érintő más büntető törvények (1920. III., 1930. III. stb.) rendelkezéseit kell alkalmaznia. Amiből legfeljebb az következik, hogy a parlamenti bíróságnak az adott esetben a népbíróági rendelet anyagi természetű szabályait is figyelembe kellett volna vennie —, de nem az, hogy az 1848. évi III. törvényekben megszabott eljárást és alapelveket félretéve a népbíróság ítélezzék —,

mert az a visszás helyzet áll elő, hogy egy bírói szerv alkotmányos sértések felett ítél az alkotmány erre vonatkozó rendelkezéseinek vitathatatlan megsértésével. —

Ha technikai nehézségeket kellett áthidalni, (pl. azt, hogy a törvényhozásnak nincsen «felsőháza»), mi sem lett volna egyszerűbb, mint az 1920. évi X. törvénycikket újból életbeléptetni. E törvény az 1848. évi III. törvénycikkben lefektetett elvek gyakorlati alkalmazását éppen arra az esetre szabályozta, amikor a magyar törvényhozásnak csak egy «háza» volt. — Az alkotmányos megoldás — vagy így, vagy másképp — nem lett volna nehéz.

A budapesti Népbíróság látszólag érezte is azt a kiáltó ellentmondást, ami abban jelentkezett, hogy állítólagos alkotmánysértések felett ítélkeztek, ellentétben az alkotmány kifejezett rendelkezéseivel és anélkül, hogy a működésénél alapul szolgáló jogszabány: a népbírósági rendelet, az alkotmánysértés deliktumára kiterjedne. Látszólag érezte ezt a visszásságot, mert az ítélet indoklásának 68. oldalán az a megállapítás foglaltatik, hogy «a vádlott háborús bűnössége szempontjából lényegileg közömbös, hogy követett-e el alkotmánysértéseket stb.» és ezzel a megállapítással kereken ellentétben az ítélet mégis indoklásának egy további szakaszán (a 81., 82., 83. oldalakon) ismét visszatér az alkotmánysértés kérdéseire s most már egyenesen az 1848. évi III. t. c. rendelkezéseire hivatkozva feljogosítottnak érzi magát annak deklarálására, hogy az alkotmánysértéseket «az 1848. évi III. t. c. 32. §-ban írt tényálladékok kimerítve» tényleg elkövettem.

A Népbíróság — a főtárgyaláson emelt hatásköri kifogást elvetve — úgy tette magát túl ezen az ellentmondáson, hogy az ítélet indoklásában az 1945. évi január 20-án Moszkvában kötött fegyverszüneti egyezmény 14. pontjára, illetőleg arra hivatkozik, hogy az ideiglenes nemzeti kormány «lényegében a fegyverszüneti szerződésben vállalt nemzetközi kötelezettség teljesítése céljából valósította meg Magyarországon a népbíráskodást» — és a vádlottak személyére való tekintet nélkül erre bízta a háborús és népellenes bűncselekmények feletti ítélkezést. — Amivel szemben feltehető az a jo-

gos kérdés, vajon az ideiglenes nemzeti kormány arra is kötelezettséget vállalt-e, hogy a bűncselekmény elkövetésével vádolt személyeket elvonja attól a bíróságtól, amely az érvényben lévő és érvényben hagyott törvények értelmében az illető személyek felett egyedül volna ítélkezni jogosult.

A népbíróság ítéletének indokolása a továbbiakban lényegileg azzal válaszol a hatásköri kifogásra, hogy

«a krimi és potsdami konferenciák és ezek nyomán a fegyverszüneti szerződések megvalósítják az államok kollektív büntető hatalmának ... eszméjét» és hogy «a népbíróság nálunk ... nemzetközi kötelezettségeink teljesítési körében, mint az államközi büntető hatalom delegált fóruma végzi munkáját...», mint ilyen «kizárólagosan» jár el s «a háborús bűntettek feletti ítélkezést más bírói szervnek át sem engedheti.» «A háborús bűntetteknek a kollektív jogtárgy: az emberiség békés együttélésének rendje» — állapítja meg az ítélet indoklása.

Ha a népbíróságnak és a népbíróságok országos tanácsának az a jogi álláspontja, hogy az úgynevezett háborús bűntettek felett, tehát az ellenem megindított bűnügyben is mint «az államközi büntető hatalom fóruma» jogosult ítélkezni, akkor a hatásköri kifogás kétszeresen indokolt.

Mint magyar külügyminiszter és miniszterelnök egyedül a magyar nemzettel szemben érzem magam felelősnek. Az emberiség nem más, mint a különböző nemzetek eszmei együttese, eszmei közössége. A háború tartama alatt — állítólag hadiszükség — megkívánta érdekből — a fronttól távolos magyar városokat ismételten ért súlyos légitámadás, melynek sok ezer asszony, gyermek, agg és polgári foglalkozású férfi esett áldozatul. Ennek a letagadhatatlan ténynek

a világában semmiféle úgynevezett «államközi büntető hatalomnak» nem lehet erkölcsi joga arra, hogy a háború tartama alatt az «emberiséget ért szenvedések» címén olyan magyar személyek felett ítélkezzék, akik mint a magyar kormány tagjai Magyarország sorsának intézését vállalták s ezért — ideértve a magyar városok bombázásának következményeit is — egyedül a magyar nemzetnek tartoznak felelősséggel, még pedig a törvényben erre kijelölt bíróság előtt.

A népbíróági főtárgyalás megnyitása után emelt hatásköri kifogást ehhez képest fenntartom s ebben adom magyarázatát annak, hogy a most lefolytatott tárgyalás során minden olyan perbeli cselekménytől (indítványtétel, ügyészi indítvány ellenzése) tartózkodtam, amely esetleg a bíróság hatásköre elismeréseként volna értelmezhető. — Csak egy elől nem zárkoztam el, és ez a teljes és őszinte felvilágosítás mind arra nézve, amit a háború tartama alatt tettem, mert úgy érzem, hogy ezzel a felvilágosítással minden egyes érdeklődő magyar embernek tartozom.

*

A népbíróság ítéletének indokolása lényegében három «ténnyel» látja igazoltnak alanyi bűnösségemet.

Először azzal, hogy mint diplomata nagyon jól ismertem, mert ismernem kellett a támadó háború minősítésére vonatkozó nemzetközi szerződéseket, vagyis tudnom kellett, hogy a támadó háború nemzetközi bűncselekmény.

Másodszor azzal, hogy a jugoszláviai események előtt Rassay Károly «felkeresett» és figyelmeztetett, hogy «részvételünk a tervezett német akcióban nemzeti katasztrófát fog jelenteni» «az akció Magyarországot Oroszországgal fogja szembeállítani, sőt háborúba keverni».

Ezenkívül «angolszász oldalról jövő hivatalos figyelmeztetésben is részesültem» a londoni magyar követ útján. Végül az 1941. április 6-án tartott képviselőházi értekezleten «Rassay Károly megismételte a tervezett jugoszláviai akció elleni tiltakozását». Peyer Károly is tiltakozott, «sőt még Bethlen István is felkért, tegyék meg minden emberit, sőt emberfelettit, hogy az országot a háborútól távol tartsam». E tiltakozások és figyelmeztetések után tehát többé nem vagyok jóhiszeműnek tekinthető.

Az indokolás harmadszor azzal látja beigazoltnak alanyi bűnösségemet, hogy a moszkvai magyar követnek 1941. június 4-én érkezett táviratát nem ismerttettem minisztertársaim előtt; sőt — mint az indokolás a továbbiakban kifejti — a táviratot «szándékosan eltitkoltam», pedig annak ismertetése «feltétlen megakadályozta volna a hadiállapot deklarálását» — ami rosszhiszeműségemet is eldönti. —

Vizsgáljuk meg egyenként ezeket a tényeket.

Ami a támadó háborút nemzetközi bűncselekménnyé minősítő «nemzetközi szerződéseket» illeti, az ítélet indokolása az 1928-ban létrejött un. Briand-Kellog-paktumra; Mr. Stimsonnak, egy amerikai külügyi államtitkárnak 1932-ben elhangzott nyilatkozatára; az 1924-ben létrejött «genfi jegyzőkönyvre»; a Nemzetek Szövetsége 1927. évi közgyűlésének egyik nyilatkozatára; végül az 1928. évben tartott Pán-amerikai értekezlet határozatára hivatkozik.

Az indokolás nem idézi a Briand-Kellog paktum szövegét, hanem a hiteles szöveggel ellentétben azt állítja, hogy ebben a paktumban «a világ összes nemzetei kötelezték magukat a viszályoknak kizárólag békés eszközök útján történő elintézésére.»

Ezzel szemben az igazság az, hogy a Briand-Kellog paktum támadó háborúról egyáltalán nem beszél és azt nemzetközi bűncselekménnyé nem nyilvánítja;

az a megállapítás sem foglaltatik a paktumban, amely szerint a szerződő felek kötelezték volna magukat arra, hogy viszályaikat kizárólag békés úton intézik el. A paktum valójában nem más, mint egy deklaráció, amelyben az aláíró hatalmak kijelentik, hogy a felmerülő ellentétek és viszályok elintézésénél elállnak a háborúnak, mint a nemzetközi politika egyik eszközének alkalmazásától. De még ezt a nyilatkozatot is úgy szólván valamennyi csatlakozó hatalom csupán számos és messzemenő fenntartással fogadta el. Csaknem valamennyi, a paktumhoz csatlakozott állam továbbra is szabad kezet tartott fenn magának minden olyan ellentét vagy viszály elintézésénél, amely «a nemzeti becsületet és méltóságot érinti». Számos fenntartás tárgyilag vagy földrajzilag meghatározott ellentét és viszály esetében biztosít az aláíró hatalmaknak szabad kezet, vagyis azt, hogy a háborúval, mint a nemzetközi politika egyik eszközével továbbra is éljenek.

A paktumban foglalt nyilatkozathoz Magyarország is hozzájárult, de azt, mint a többi állam, szintén fenntartással tette, még pedig lényegében és a fenntartás értelme szerint olyan esetekben, amikor nemzeti igényeinek megvalósítása forog kockán. —

Mindebből az következik, hogy az egyetlen nemzetközi megállapodás, amelyre az ítélet hivatozik — (mert a többi nem az) —: a Briand-Kellog paktum sem a támadó háborút, sem a háborút általánosságban nem minősítette nemzetközi bűncselekménnyé és Magyarország számára semmi olyan kötelezettséget nem teremtett (és ez a döntő!), amit az a kormány, amelynek elnöke voltam, bármivel is megsértett volna. —

Mr. Stimson, az Egyesült Államok külügyi államtitkárának 1932-ben elhangzott nyilatkozata nem nemzetközi egyezmény és Magyarországot, vagy a magyar kormányt semmiképpen sem kötelezi. De még ez a nyilatkozat sem

állapítja meg azt, hogy a háború bűncselekmény volna, hanem — az indokolásban idézett szöveg szerint — mindössze annyit mond, hogy «a Kellog-paktum aláírói lemondtak a nemzetközi háborúról», amivel a «háború jóformán az egész világon jogellenessé vált».

Az 1924-ben kidolgozott un. «genfi jegyzőkönyv» tartalmából tudvalevően sohasem lett nemzetközi megállapodás, mert azt elsősorban a nyugati nagyhatalmak nem fogadták el. Ugyancsak nem tekinthető nemzetközi egyezménynek a Nemzetek Szövetsége közgyűlésének valamilyen határozata, amelynek tartalmát egyébként is hiteles szövegében ismerni kellene, mert az indokolásban foglalt hivatkozásokat az előbbi tapasztalatok alapján igazán nem lehet sem hitelesnek, sem alaposnak elfogadni.

Végül jogilag közömbös Magyarország szempontjából az, amit hozzájárulása, sőt tudta nélkül valamelyik Pán-amerikai konferencia deklarált, még ha csakugyan azt juttatta is kifejezésre, amit az ítélet indokolása kiemel.

Tulajdonképpen felesleges volt kimutatni, hogy nincs oly nemzetközi szerződés, mely akár a támadó háborút, akár a háborút általában nemzetközi bűncselekménnyé nyilvánította volna s különösen nincs olyan szerződés, amely Magyarországot — a szerződéshez történt hozzájárulása alapján — kötelezte volna, hogy háborús cselekményektől tartózkodjék. —

Felesleges volt azt kimutatni, mert Magyarország egyetlen állam ellen sem indított támadó háborút!

A délvideki magyarlakta területek birtokbavételére végrehajtott katonai akció semmiképpen sem minősíthető úgy, mintha ezzel részt vettünk volna a Jugoszlávia ellen indított német háborúban és nem minősíthető önálló magyar háborús vállalkozásnak sem. A délvideki terület magyar katonai erő-

vel támogatott birtokbavétele, az akció megkezdésének és befejezésének időpontját tekintve, tökéletesen elkülönült a német hadsereg katonai műveleteitől és azoknak semmiben sem volt része vagy tartozéka.

A német hadsereg — az indokolásban foglalt megállapítás szerint is — április 3-án éjjel indult meg Jugoszlávia ellen, Belgrádot április 6-án bombázták a német légierők — a magyar katonai alakulatok pedig április 11-én délután kezdték meg Bácska megszállását, amikor a német haderő már Újvidéktől délre állt és amikor a Duna—Tisza közének déli részéből a jugoszláv katonaság már kivonult. A délvideki területek birtokbavétele négy nap alatt teljesen befejeződött, még mielőtt a Jugoszlávia ellen megindított német hadjárat lezárult volna. A magyar katonai alakulatok a régi magyar határnál megálltak: az akció célja ezzel el volt érve.

A magyar katonai akció nem volt más, mint egy jugoszláv részről katonailag és közigazgatásilag kiürített uratlan terület (vacuum) birtokbavétele. Kétségtelen, hogy ez az időben elkülönített, területileg szigorúan korlátozott, céljában szabatosan meghatározott magyar akció nem volt része a német Balkán-háborúnak s hogy az akció végrehajtásával nem csatlakoztunk a német agresszióhoz,

amint azt az ítélet indokolása állítani iparkodik. A német hadjárat által április 11-én már megteremtett helyzet csupán okot adott a magyar akció végrehajtására.

1939. szeptember 18-án a Szovjet haderő megkezdte Lengyelország keleti területeinek birtokba vételét. Ha a Szovjetnek ez a katonai akciója nem volt része a Lengyelország ellen végrehajtott német támadó háborúnak, hogyan ítéltető meg Bácska birtokbavétele Jugoszláv viszonylatban másként?

A magyar kormány a német birodalmi kormánnyal szemben is szigorúan ragaszkodott ahhoz az álláspontjához, hogy Magyarország Jugoszláviával szemben nem visel illetőleg nem viselt háborút. Az ítélet indokolása is megállapítja, hogy a magyar miniszterelnök április 9-én hivatalosan közölte a budapesti német követtel (tehát ennek útján a német kormánnyal), hogy

a magyar kormány számára lehetetlen a jugoszláv állam megtámadása és a tervezett magyar katonai akcióra —: a volt magyar területek birtokbavételére, csak akkor kerülhet sor, ha a helyzet gyökerében megváltozik, vagyis Jugoszlávia mint politikai entitás nem létezik többé!

Azt az álláspontját, hogy Magyarország nem viselt háborút, illetőleg, hogy nem volt hadviselő fél, a magyar kormány a birodalmi kormánnyal szemben

később is következetesen fenntartotta, amikor pedig Magyarországra előny származott volna abból, ha utólag elvállalja a volt hadviselő fél szerepét.

Ha a népbíróság kihallgatta volna a kirendelt védő részéről tanúként bejelentett Sebestyén Pál külügyminiszteri osztályfőnököt, ez kétségkívül igazolható lett volna. Amikor ugyanis sor került a jugoszláv államvagyon likvidálására, illetőleg felsorolására s az ezt célzó tárgyalásokra a német birodalmi kormány a magyar kormányt is meghívta, a német kormány kifejezésre juttatta, hogy a vagyontömeg felosztásánál előnyösebb elbánásban részesülnek a volt hadviselő felek; a magyar kormány elnöke erre utasította a tárgyalásra magyar részről kiküldött Sebestyén Pál osztályfőnököt, hogy

az előnyösebb elbánás kilátásba helyezése ellenére is feltétlenül ragaszkodjék ahhoz, hogy Magyarország nem volt hadviselő fél és Jugoszláviával szemben nem hajtott végre hadi cselekményt.

Az ítélet indokolása mindezzel csak annyit tud szembeállítani, hogy «a Jugoszláviával fennállott hadiállapotot az 1945. január 20-án kötött fegyverszünet szüntette meg», ami — az ítélet indokolása szerint — cáfolata volna annak, hogy Magyarország nem volt hadviselő fél, hanem csupán egy időben elkülönített, területileg korlátozott, céljában meghatározott akciót hajtott végre az uratlanná vált délvidéki volt magyar területek birtokbavételére.

Ez az úgynevezett «cáfolat» azonban nem bizonyít semmit, mert a hatalmi viszonyok későbbi megváltozása folytán 1945 évben kényszerűleg kötött fegyverszünet nem lehet négy évvel korábban végrehajtott cselekmények minősítésénél irányadó.

Ami az 1941. június 26, illetőleg 27-én bekövetkezett eseményeket illeti, nem vitás, hogy szovjet felségjellel ellátott repülőgépek (ezt bizonyította 1945-ben Moszkvában kezébe került bizonyítékok alapján a népügyész előtt kihallgatott Tarnay István tanú) ismételten bombázták a magyar területet, azaz nem vitás, hogy Magyarországot megismételt támadás érte. Minthogy a szovjet kormánynak a moszkvai magyar követ útján közvetített felszólítására —: vajon Magyarország a német—orosz konfliktusban semleges marad-e, a magyar kormány a semlegesség fenntartását nemcsak nem tudta biztosítani, de a diplomáciai viszony megszakításával a semlegességet már korábban feladta, s minthogy továbbá ismeretes volt a Szovjet igénye Kárpátalja területére, (amely igény megvalósítására a Szovjet kormány 1941 április elején kiadott hivatalos sajtóközleménye világosan utalt) jogos és logikus volt a Szovjet légierők támadásában annak a bizonyítékát látni, hogy a Szovjet kormány Magyarországot már ellenségének tekinti és ilyenként kezeli. A légitámadás ilyen értelmezésének jogosultságát támasztotta alá a szovjet kormánynak az a korábbi hivatalos kijelentése is, amely szerint Magyarország az Antikomintern

paktumhoz történt csatlakozásával megszűnt önálló elhatározásra képes tényező lenni és Németország eszközévé vált.

Az események logikus rendjében tehát a szovjet légi-erők támadását Magyarország ellen elhatározott ellenséges cselekmények megkezdésének kellett tekinteni: és a magyar kormány, a Németország felől reá nehezedett kényszer súlya alatt is nem tett egyebet, mint megállapította azt, hogy a Szovjet támadása következtében a Szovjet Unió és Magyarország között háborús állapot állt be és levonta e helyzet katonai konzekvenciáit.

A vizsgálati eljárás során, majd a népbíróági főtárgyalás alatt az eljárás rendőri, ügyészi és bírósági szervek következetesen arra törekedtek, hogy elismertessék velem azt, hogy egyfelől a hadüzenet, másfelől a háborús állapot megállapítása között nincsen különbség.— Nyilvánvaló, hogy a különbség igen lényeges.

A hadüzenet olyan elhatározás eredménye, amelyet a másik fél részéről hadicselekmény nem előzött meg.

A hadiállapot beálltának megállapítása viszont annak a konstataciónak, hogy a másik fél ellenséges, háborús cselekményt követett el. Ez utóbbi tehát eo ipso ment minden támadó szándéktól.

A népbíróság azután, hogy a főtárgyaláson a hadüzenet és a másik fél elhatározásából már bekövetkezett hadiállapot konstataciónak egyértelműségét kívánta leszögezni, az ítélet indokolásában meglepetésszerűen megállapítja, «hogy a hadiállapot deklarálása érdemileg több mint hadüzenet, mert ez már hadicselekményeket feltételez, míg a hadüzenet csupán diplomáciai formásokat jelent». Az eredetileg szívósan vitatott különbséget az ítélet egyszerre a vádlott terhére kívánja fordítani.

Teszi ezt annak a fogalmazási falsumnak a segítségével, hogy a magyar kormány elhatározásával kapcsolatban állandóan a «hadiállapot deklarálásáról» beszél, annak ellenére, hogy

a magyar kormány nem hadiállapotot deklarált, hanem megállapította, hogy a provokálatlan ellenséges támadás következtében — tehát a magyar kormány akaratán kívül fekvő okból — a Szovjet Unió és Magyarország között háborús állapot állt be.

Mindez csak annyiban jelentős, hogy a magyar kormány, amely a Német Birodalom részéről kényszer alatt állott, súlyt helyezett arra, és ezt kifejezésre is juttatta, hogy Magyarországot a Szovjet Unióval szemben nem vezeti agresszív, támadó szándék.

Most még csak a magyar kormánynak 1941 évi december 12-én kiadott szolidaritási nyilatkozata, illetőleg e nyilatkozat értelmezése vár rövid megvilágításra.

A magyar kormány a háromhatalmi egyezményhez történt csatlakozásával vállalt kötelezettség alapján szolidárisnak vallotta magát Németországgal és Olaszországgal, majd erre vonatkozó nyilatkozatát úgy értelmezte, hogy az a háborús állapot, amely a német és olasz kormány álláspontja szerint az Egyesült Államok ellenséges haditényei folytán következett be, Magyarországgal szemben is fennáll. Ebben a vonatkozásban is különös gondot fordított a magyar kormány annak dokumentálására, hogy Magyarországnak az Egyesült Államokkal nincsen vitája, közöttük nincsen ellentét és a magyar kormány csupán a háromhatalmi egyezményből folyó kötelezettség és az országra nehezedő kényszerhelyzet következtében értelmezi a helyzetet úgy, mint amelyben a hadiállapot

Magyarországgal szemben — tehát a magyar kormány akaratán kívül fekvő okokból — szintén bekövetkezett. A magyar kormány tartózkodott attól, hogy az Egyesült

Államoknak hadat üzenjen, amit más államok megtettek; **a népbíróági ítélet indokolásában foglalt «tényelőadás» objektívitására jellemző, hogy ebben a vonatkozásban a magyar kormány elhatározásáról állandóan mint «hadüzenet»-ről beszél, Romániával és Bulgáriával kapcsolatban viszont a «háborús állapot megállapítása» kifejezést használja.**

A szolidaritási nyilatkozat értelmezését Magyarország részéről — a dolgok természetének megfelelően — nem követték hadi tények. A nyilatkozatnak és értelmezésének **pusztán formai jelentősége van, azaz ebben a vonatkozásban nem is merül fel a támadás vagy a háború kérdése.**

Mindent összevetve:

Magyarország, illetőleg a magyar kormány nemcsak nem sértett meg olyan, az országra kötelező nemzetközi egyezményt, amely a támadó háborút nemzetközi bűncselekménynek minősítené, hanem nem is intézett támadó háborút egyetlen állam ellen sem és amikor sajátos helyzetéből folyó okokból katonai műveletet hajtott végre, illetőleg, amikor a Szovjet ellen hadműveletekre kényszerült, mindig gondosan ügyelt annak dokumentálására, hogy támadó szándék nem vezet i.

A tények világában így áll helyt az az okfejtés, amelyre az ítélet indokolása elsősorban alapította alanyi bűnösségemet.

Az ítélet indokolásának az a második megállapítása, amellyel szubjektív bűnösségemet igazoltak tekint, lényegében a következőképp foglalható össze. — **Nem voltam jóhiszemű, mert Bácska birtokbavételét megelőzően Rassay Károly figyelmeztetett a következményekre,**

Payer Károly tiltakozott, **Bethlen István** arra kért, tart-
sam távol ettől a háborútól az országot; figyelmeztetést
kaptam a londoni magyar követ útján az **angol hivatalos**
tényezőktől, a washingtoni magyar követ útján az **Egyesült**
Államok külügyi hivatalától; figyelmeztetésnek kellett
volnaennem **Teleki Pál** öngyilkosságát és végül figyel-
meztetést foglalt magában **Bajcsy Zsilinszky Endre** két
hozzám intézett levele.

Mindenekelőtt is a jóhiszeműség kérdését kellene tisztá-
zni, nevezetesen azt, vajon annak a jóhiszeműségét,
akinek hivatalos állásában cselekednie kellett, meg le-
het-e tagadni vagy kétségbe lehet-e vonni azon az ala-
pon, hogy az illetőt egyes magyar személyiségek és kül-
földi tényezők figyelmeztették; meg lehet-e tagadni jó-
hiszeműségét annak vizsgálata nélkül: mi volt a meg-
győződése, milyen célokat akart megvalósítani, milyen
veszélyeket elhárítani, erre nézve milyen hiteles adatok
álltak rendelkezésére és hogy ebben a tekintetben más
oldalról, más értelemben, mire figyelmeztették? Hisz
az egyik oldalról megnyilvánult figyelmeztetésekkel
kétségtől a másik oldalon ellenkező értelmű óvások
és értesülések álltak szemben.

Ennek a tisztázása nélkül a jóhiszeműség kérdése nyíl-
ván nem dönthető el. Mégis vegyük sorra az állítólagos
figyelmeztetéseket és mérjük le azok tartalmi értékét.

Rassay Károly, — aki egyébként nem «felkeresett»,
hanem akit egyenesen én kértem magamhoz, mint más
baloldali ellenzéki politikusokat, akiknek a nevére nem
kívánok itt hivatkozni — valóban kifejtette aggályait az
ellen, hogy Magyarország a németek Balkán-hadjáratá-
ban részt vegyen, viszont tudomásul vette és a

kormány felelősségére bízta annak megoldását: a ki-
alakult új helyzetben hogyan érvényesítsük a magyar-
ság jogait a délvidéki magyarlakta területekre.

Rassay Károly mind március 29-én, meghívásomra
nám tett látogatásakor, mind az április 6-án megtartott
értekezleten valójában csak az ellen emelt kifogást, hogy
a németek Balkán-háborújában mint hadviselő felek,
úgyiszlóván «nyakló nélkül» résztvegyünk; lényegében
ez ellen «tiltakozott» **Payer Károly** és ennek az elkerü-
lését kérte **Bethlen István**. **Nem** az ellen érveltek, **nem**
az ellen emeltek óvást, amit a magyar kormány akkor
már meghozott elhatározásai alapján tervezett, hiszen a
kormány szándékairól nem tudtak, de nem is tudhattak,
mert erre nézve nem nyilatkoztam. És ez az, amit az íté-
let indokolása szándékosan, vagy szándéktalanul, de ál-
landóan összezavar.

Úgy állítja be a helyzetet, mint ha a három magyar
politikus figyelmeztetése azok ellen a tervek ellen irá-
nyult volna, amelyeket a magyar kormány épp annak
a gondos figyelembe vételével állapított meg, hogy a
magyarlakta területek birtokbavételét időben és
az akció lebonyolításának módjában szigorúan el-
elválassza a németek hadműveletétől. A magyar kor-
mánynak a maga felelőssége tudatában érvényesítenie
kellett a magyarságnak a délvidéki területekre húsz
éven át fenntartott és állandóan hangoztatott jogait.

Húsz éven át folytatott politika minden tényével
kötelezve volt arra, nem egyedül a trianoni
Magyarország, hanem az elszakított területek
magyarságával szemben. Ha a magyar kormány nem
él a megnyíló lehetőséggel és megfelelő feltételek be-
következtét bejárva, nem vezeti vissza a délvidéki
magyarságot a magyar nemzet keretébe és tétlenül
marad, ezzel lemondott volna a magyarság húsz
éven át hangoztatott jogos igényeiről, nemcsak
megtagadta volna ezeket a jogokat, de hozzájárult
volna, hogy a délvidéki magyarság jugoszláv uralom
alól német vagy román uralom alá kerüljön.

Adott feltételek között a délvidéki magyarlakta területek birtokbavételére vonatkozó kötelezettségét kellett tehát összegyeztetni azzal a meggondolással, hogy a kötelezettség teljesítése ne jelentkezzék a német háborúban való részvétel formájában. **Hogy ezt sikerült biztosítani és sikerült a magyar akciót időben, térben és a lebonyolítás módjában szigorúan elkülöníteni a Jugoszlávia elleni német háborútól — azt az előbbieken már elmondtam.**

A kormány mindenesetre abban a meggyőződésben élt, hogy annak a figyelmeztetésnek a szellemében és annak megfelelően jár el, amelyet egy-két ellenzéki politikus kifejezésre juttatott. Hogy ez így van és hogy például Bethlen Istvánnak az ápr. 6-i értekezleten kifejezésre juttatott kívánságát hogyan kellett és kell értelmezni, az világosan kitűnik abból, amit ugyancsak Bethlen István a felsőház külügyi bizottságának április 11-én tartott értekezletén mondott el, az értekezletről felvett és a főtárgyaláson ismertetett jegyzőkönyv tanúsága szerint.

Ezúttal a következőket mondta Bethlen István:

«Nemzeti becsületünk és ezeréves történelmi hivatásunk megtagadása lett volna, ha a Jugoszláv államalakulat széthullása után nem teszünk eleget a volt ősi magyar területekkel és magyar véreinkkel szemben fennálló kötelezettségünknek!»

Rassay Károly, Payer Károly és Bethlen Istvánnak a Jugoszlávia elleni háborúban való korlátlan részvétel ellen irányuló figyelmeztetése alapján kétség kívül nem lehet a kormány jóhiszeműségét megtagadni vagy kétségbevonni.— De ha még az első kettő (Rassay, Payer) figyelmeztetését úgy értelmezzük is, hogy ez a két politikus Magyarország teljes passzívítását kívánta, akkor sem lehet kettejük állásfoglalása alapján azt állítani, hogy a kormány nem volt jóhiszemű. Ha ők ketten azt

kívánták, hogy a kormány ne tegyen semmit, azt legfeljebb a kormány tagjainak és a kormány elnökének szóló személyes jellegű jóakarató tanácsnak lehetett volna tekinteni, hogy ne exponáljuk magunkat egy olyan vállalkozásban, amely végső kifejlésében reájuk kockázattal járhat. A gyakorlati politika és az ország sorsának alakulása szempontjából állásfoglalásuknak nem lehetett semmi jelentősége.

Rassay Károly a főtárgyaláson elmondott tanúvallomásában úgy nyilatkozott, hogy a parlament tagjainak 95%-a kívánta azt a politikát, amelyet a magyar kormány követett. Ugyancsak Rassay mondta azt is, hogy a kormány huszonnégy óráig nem maradhatott volna a helyén, ha megkísérel ellenkező vagy más útra térni. A kormány elnöke részére valóban kényelmesebb lett volna állásáról való lemondással kitérni a felelősség vállalása elől, de ez az eseményeken nem változtatott volna semmit. Esküvel vállalt köteleessége pedig nem az volt, hogy személyét védje később esetleg bekövetkező kockázatokkal szemben, hanem az, hogy az ország sorsát a helyzet ismeretében, legjobb tudása és lelkiismerete szerint a nemzet érdekeit védve úgy irányítsa, ahogyan a hatalmi eszközök birtokában lévő közjogi tényezők azt kívánták és helyesnek tartották.

Térjünk most át a londoni magyar követtől kapott figyelmeztetésekre! —

Ha a követnek az ítélet indokolásában (nem egész terjedelmükben és nem szó szerinti szövegükben) idézett jelentéseit és táviratait áttekintjük és az azokban foglaltakat összevetjük a később történetekkel,

könnyen megállapítható, hogy ezekben a jelentésekben sok az ellentmondás, sőt sok az, ami egyenesen valótlan!

A követ egyszer azt jelenti, hogy az angol külügy-miniszter nyilatkozata szerint «új trianoni békéről szó sem lehet, mert Anglia tartós, tehát emberileg lehetséges módon igazságos békét akar», máskor azt jelenti (1941. január 28-án), hogy befolyásos angol politikai tényezők véleménye szerint

«Magyarország de facto ellenségévé vált (már 1941 januárjában!) Angliának és ezzel eljátszotta minden jogát arra, hogy angol—amerikai győzelem esetén más elbírálásra számíthasson, mint Anglia nyílt ellenfelei. Anglia győzelme esetén a kontinens új rendjét Anglia hű szövetségesei: a csehek és megszállt barátai: a románok jogos igényeinek messzemenő figyelembe vételével fogják megállapítani.»

A követ hol azt adja az angol külügyminiszter szájába, «hogy az angol kormány jól tudja, hogy Magyarország rendkívül erős külső nyomás alatt áll és hogy helyzetét területi követelései is komplikálják», hol azt, hogy «Angliának szövetségesei vannak, akik nyíltan melléje állottak, akik ellenszegültek a német erőszaknak, ezért Anglia erkölcsi kötelessége elsősorban ezek jogos érdekeit figyelembe venni» (ezt 1941 februárban jelenti!).

De az ingadozás, — bizonytalanság —, és ellentmondásoknál sokkal súlyosabban esik latba, hogy a követ Bácska birtokba vételét megelőző időpontban hivatalos értesülésként olyanokat jelentett, amelyek alaptalanságát a budapesti angol követ kijelentéseivel szembeállítva könnyű volt megállapítani.

Így ismételten azt jelentette, hogy ha Magyarország a németeknek Jugoszlávia ellen akkor már küszöbön álló támadásához bármilyen indokolással (Jugoszlávia területén élő magyarok megvédése) csatlakozik, Nagy-Britannia háborút fog üzeni Magyarországnak és angol légierők bombázásával is számolni kell. Továbbá jelentette azt is,

hogy az Egyesült Államoknak a háborúba való belépése immár csak napok, legfeljebb egy-két hét kérdése (1941. április 2-án!), amikor is ugyanazon okból, mint Nagy-Britannia, az Egyesült Államok is hadat fognak üzeni Magyarországnak, amivel együtt jár majd az amerikai légierők bombázása. Ismétlem: a fenyegetések alaptalanságát, illetőleg azt, hogy azok nem illetékes helyről származnak, valóban nem volt nehéz a budapesti brit és amerikai diplomáciai képviselleteknél megállapítani, amiből viszont nyilvánvalóvá vált, hogy a londoni magyar követ vagy felelőtlen híreszteléseket jelent hivatalos kijelentésként vagy egyenesen illetéktelen befolyást akar gyakorolni a kormányra, hogy visszatartsa olyan elhatározások végrehajtásától, amelyekről a magyar külügyminisztériumtól bizalmas értesítést kapott.

Az események későbbi alakulása igazolta azt, hogy a követ jelentései nem fedték a valóságot. Annak ellenére, hogy a magyar állam április 11-én birtokba vette a délvidéki volt magyar területeket, Nagy-Britannia nem üzent hadat Magyarországnak. Az angol hadüzenet csak nyolc (8) hónap múlva következett be;

nem a jugoszláviai események miatt, még csak nem is azért, mert a Szovjet elleni háborúhoz csatlakoztunk, hanem még azután is öt (5) hónappal, (amikor pedig épp visszavontuk a kombattáns magyar katonai alakulatokat a frontról) nyilvánvalóan azért, mert a hadüzenetet a Szovjet kormány követelte. Az angol légierők bombázására még későbbben került sor.

Ugyanígy valótlannak bizonyult a követnek az a jelentése, amely arról szólt, hogy az Egyesült Államok hadbalépése közvetlenül a küszöbön áll és hogy az amerikai hadüzenettel és az amerikai légi erők bombázásával is számolni kell. Az Egyesült Államok csak nyolc és fél hónap múlva kerültek bele a háborúba, akkor is

Japán támadása következtében és az Egyesült Államok Kongresszusa csak 1942. június 5-én, tehát több mint egy évvel a jugoszláviai események után üzent hadat Magyarországnak.

Ha Nagy-Britannia és az Egyesült Államok nem is helyeselték azt, amit a magyar kormány a jugoszláviai eseményekkel kapcsolatban tett, olyan messzire egyik állam kormánya sem kívánt elmenni, mint amivel a londoni magyar követ nyilván azért fenyegetőzött, hogy a saját kormányát terrorizálja. Az olyan diplomáciai megbízott, aki nem abban látja kötelességét, hogy teljes hűséggel és elfogulatlansággal csak azt jelentse, amit vele valóban közöltek, hanem e helyett tartalmukban valótlan jelentések segítségével — tehát nem nyíltan és őszintén a maga véleményének leszögezésével, amire kétségtelenül joga van —, de a vele közöltek módosításával, vagy éppen meghamisításával bele akar avatkozni kormányának politikájába, nem érdemli meg, hogy jelentéseit figyelembe vegyék. Minthogy pedig

Barcza György londoni magyar követ jelentéseiben már az 1941 év legelején mutakozó ellentmondások, ingadozások, inszinuációk, majd a megállapítható valótlanságok azt bizonyították, hogy a követ kötelességét nem a megkívánható objektivitással teljesíti, az ő legnagyobb részét hamisnak bizonyult «figyelmeztetései» alapján nem lehet a kormány jóhiszeműségét kétségbe vonni.

A washingtoni magyar követnek az ítélet indokolásában ismertetett távirati jelentései közül csak egy esik a bácskai magyar katonai akció végrehajtását megelőző időre, nevezetesen a követ április 3-án kelt távirata. Ez arról szól, hogy

a washingtoni külügyi hivatal tisztviselői bizonyos rosszalással ítélik meg a magyar kormány előkészület-

be vett elhatározását —: a délvidéki volt magyar területeknek megfelelő feltételek között való felszabadítására.

A távirat a továbbiakban arra vall, hogy a követnek nem sikerült megértenie azt, hogy ennek az elhatározásnak a végrehajtása korántsem jelenti azt, hogy Magyarország a német támadásban részt kíván venni.

A washingtoni követ többi táviratai már a magyar akció végrehajtása után (április 15, 16, 17) keltek és így — eltekintve attól, hogy lényegükben nem juttattak kifejezésre mást, mint a külügyi hivatal egyik vezető tisztviselőjének rosszalását («az európai politikai osztály vezetője Magyarország lépését aggályosnak találja») — már nem tekinthetők olyan figyelmeztetéseknek, amelyeket a magyar kormány elhatározásainál irányadónak vehetett volna, ha arra az adott helyzetben és a kormányra bízott nemzeti érdekek szem előtt tartása mellett egyáltalában lett volna lehetőség.

A washingtoni követ április 3-án kelt táviratában foglalt és az indokolásban «figyelmeztetés»-nek minősített közlés alapján sem lehet a kormány jóhiszeműségét megtagadni.

A népbíróági ítélet indokolása az események ismertetése során úgy szerepelteti gróf Teleki Pált, mint aki ellenezte azt, amit a kormány később végrehajtott, majd azt írja, hogy «vádolt saját miniszterelnökével, illetőleg elődjével szemben folytatott háborús politikát, sőt egyenesen elődje holttestén keresztül és öngyilkosságában rejlő figyelmeztetés ellenére lépett a végzetes útra».

Jellemző, hogy az indokolás ezeket az állításokat, amelyek a tényekkel szöges ellentétben állnak, nem is kísérli meg igazolni vagy akárcsak valószínűsíteni, sőt

olyan tényeket közöl, amelyek maguk is felfedik ez állítások valótlanágát.

A népbíróság a főtárgyalás során mellőzte Teleki Pál szerepének és állásfoglalásának tisztázását, hogy «megállapításait» mégis mire alapítja, az az indokolásból nem derül ki.

Teleki Pál személye körül legenda van kialakulóban. Igen lelkiismeretesen mérlegeltem, vajon szabad-e ezt a valótlanágokból szövődő legenda-képződést megzavarni. Ha a legkisebb valószínűség volna arra, hogy a kialakítani kívánt Teleki legenda valamiképp is segíthet, vagy enyhíthet a nemzet sorsán, nem érinteném a legenda valótlanágait.

De ahogyan gróf Tisza István 1914 évi, okmányokkal bizonyított háború ellenes állásfoglalása semmit sem enyhített a magyarság 1919-ben hatalmi szóval megszabott sorsán, éppen úgy józanul most se lehet számítani arra, hogy azért, amit Teleki Pál tett vagy nem tett, másképp mérjék ki a nemzetközi hatalmi- és érdekvizonyoknak megfelelően a magyar nemzetnek szánt sorsot: az ilyent nem emocionális szempontok alapján és nem egy magyar politikus rokonszenves állásfoglalása miatt döntenek el így vagy úgy.

Viszont Teleki Pál emlékét sértjük meg, ha azzal a balga reménykedéssel, hogy abból a nemzetnek most esetleg némi haszna lehet, egész élete munkájának céljával és értelmével ellentétes állásfoglalást akarunk neki tulajdonítani. Ezzel a nemzetnek is erkölcsi kárt okozunk minden kicsinyesen kieszközölni kívánt előny vagy haszon nélkül.

Teleki Pál egész életét, minden munkásságát a trianoni diktátummal teremtett helyzet megváltoztatásának szentelte. Amikor a második bécsi döntés után tudomá-

sul kellett vennie, hogy a magyarságnak visszaítélt erdélyi terület nem terjed a Maros vonaláig és nem foglalja magában Brassót és környékét, — amit pedig ő, (Teleki Pál) mindenképpen a magyarságot jogosan megillető területnek tekintett — az öngyilkosság szándéka megint egyszer, mint már korábbi lelki konfliktusok idején is, felsötétlett benne. Az az önvád is élesztette ezt az öngyilkossági szándékot, hogy

a magyarság jogos igényének megrövidítését a második bécsi döntésben az okozhatta, hogy a magyar kormány 1939 őszén megtagadta a Lengyelországra támadó német hadseregtől az átvonulás jogát magyar területen, amiért Teleki Pál önmagát érezte felelősnek és amiért a német külügyminiszter a II. bécsi döntés napján még súlyos szemrehányásokat tett neki.

Az a tény, hogy a II. bécsi döntéssel megszabott határ és a Maros-vonal közé eső viszonylag nem nagy terület nem került vissza a magyar állam keretébe, így hatott Teleki Pál érzékeny lelkére. Mindez a kirendelt védő részéről a főtárgyaláson tanuként kihallgatni kért Incze Péter min. tanácsossal és Zsindely Ferenc volt miniszterrel igazolható lett volna.

Vajon az a Teleki Pál, akinek ennyire életcélja volt az 1919-ben elszakított magyarlakta terület visszaszerzése, érezhetett-e magában kétséget arra nézve, hogy mi a kötelessége és mi a teendője, amikor a német-jugoszláv konfliktus idején megnyílt a lehetőség a dévidéki területek és az ott élő félmillió magyar visszacsatolására?

Teleki Pál első pillanattól kezdve lehetetlennek tartotta, hogy Magyarország elhárítsa a megnyíló alkalmat, hogy tétlen maradjon, ami a húsz éven át fenntartott jogos igényről való lemondással lett volna egyértelmű s megengedte volna olyan helyzet kialakulását, amelyben a

jövőben sem lett volna módunkban igényeinket érvényesíteni. Teleki Pál számára tehát egyáltalában nem volt kérdéses, hogy bizonyos feltételek bekövetkezte után cselekednünk kell.

Az ítélet indokolása maga megállapítja — igaz, hogy csak úgy mellékesen —, hogy a kormányzó márc. 28-án értesítette Hitlert, hogy Magyarország a délvidéki volt magyar területekre vonatkozó revíziós igényét érvényesíteni fogja. A kormányzó levelét március 28-án délután adta át a berlini magyar követ Hitlernek, amiről a követ a periratok között fekvő táviratban jelentett. Egyáltalán nem vitás tehát, hogy Magyarország fellépése igényeinek érvényesítésére már végleges, külföldi tényezőkkel hivatalosan közölt elhatározás volt március 28-án. Elképzelhetetlen, hogy ez az elhatározás ne a felelős miniszterelnök: gróf Teleki Pál hozzájárulásával jött volna létre, aki a kormányzónak nemcsak miniszterelnöke, de barátja is volt.

Április 1-re Teleki Pál összehívatta a Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsot, amelynek ülésén a kormányzó elnökölt, hogy a magyar revíziós igények érvényesítésének módjára és feltételeire vonatkozóan is elhatározás jöjjön létre. A Honvédelmi Tanács üléséről részletes jegyzőkönyv készült, amely tiszta képet ad arról, hogy az ülés hogyan játszódott le, ki és hogyan foglalt állást. A népbíróság még csak kísérletet sem tett ennek a jegyzőkönyvnek a megszerzésére. Tanuvallomás van arra, hogy az ülésen elhangzott hozzászólásokról Teleki Pál is készített feljegyzéseket és hogy azt a javaslatot, amit az ülés végén ő maga terjesztett elő, írásban előre kidolgozta és ezt az írásos javaslatot olvasta fel. A népbíróság Teleki Pál jegyzetei és saját kezével megírt javaslata iránt nem érdeklődött, ezeket beszerezni szükségesnek nem tartotta.

De a tanuvallomások segítségével sem tartotta szükségesnek tisztázni azt, hogy a Honvédelmi Tanács ülése ho-

gyan folyt le. Mindössze egyetlen tanút hallgatott meg, akinek kihallgatására a kirendelt védő tett javaslatot: Náray Antal ny. tábornokot, aki Teleki Pál jegyzetei alapján a Honvédelmi Tanács ülésének jegyzőkönyvét készítette, de akinek a közben eltelt négy év és hét hónap után csak homályos és bizonytalan emlékei voltak a történekről. A Teleki kormány tagjait, akik a Honvédelmi Tanács ülésén kivétel nélkül résztvettek, — és akiket már a kollektív felelősség törvényben lefektetett elve alapján is meg kellett volna hallgatni — a népbíróság feleslegesnek tartotta kihallgatni. A volt miniszterek közül egyedül kihallgatott Reményi Schneller Lajoshoz a népbíróság az ápr. 1-én tartott Honvédelmi Tanács ülésére nézve nem intézett kérdést. Az ítélet indokolása mindezzel szemben s anélkül, hogy bármilyen bizonyítékra hivatkoznék, megállapításokat tesz, amelyek szöges ellentétben állanak a valósággal!

Itt ismét az a misztifikáció történik, mint már korábban, hogy az ítélet indokolása összezavarja a németek Jugoszlávia elleni háborújában való részvételünk kérdését területi igényeink bizonyos feltételekhez kötött érvényesítésével. Homályban hagyva azt a különbséget, mely e kettő között fennáll, az indokolás úgy tünteti fel a dolgot, mintha Teleki Pál — aki a németek háborújában valóban nem kívánt részt venni — a volt magyar területek birtokbavételét is ellenezte volna. Holott az igazság az, hogy erre éppen ő tett javaslatot.

Az indokolás azt a kijelentést adja Teleki Pál szájába, hogy «Magyarország semmi szín alatt se keveredjék bele ebbe a világégésbe...» és hogy «Jugoszláviát semmi esetre sem támadjuk meg.» Eltekintve attól, hogy ezek az általánosságban tartott kijelentések nem felelnek arra a konkrét problémára, amelyben a Honvédelmi Tanácsnak illetőleg a kormánynak döntenie kellett, nem értelmez-

hetők úgy, mintha az, aki e kijelentéseket állítólag megtette, a délvidéki volt magyar területek birtokbavételét nem kívánta volna.

Emlékezetem szerint a kormány tagjai közül senki sem akart a németek háborújában korlátlanul részt venni, ellenben valamennyi miniszter elkerülhetetlennek tartotta annak a kötelességnek a teljesítését, hogy a Délvidéken élő félmilliónyi magyart felszabadítsuk és őket a magyar állam keretébe visszavezessük. Ennek módjára és feltételeire nézve Teleki Pál terjesztette elő a konkrét javaslatot s ennek indoklásánál — legjobb emlékezetem szerint — azt a kijelentést tette, hogy a délvidéki magyarság felszabadításánál a véres áldozatoktól sem szabad visszariadnunk. «Túl sokat kaptunk vissza — mondotta — minden kockázat és áldozat nélkül». «Már pedig bátor áldozathozatalra szükség van, mert csak az marad meg birtokállományunkban, amiért áldozatot is vállalunk».

Mindezt a Honvédelmi Tanács ülésének jegyzőkönyvéből könnyű volna megállapítani.

Az ítélet indokolása a továbbiak során azt is megállapítja, hogy Teleki Pál kijelentette a miniszterek előtt abbéli szándékát, hogy lemond, mert nem bírja el és nem tűrheti a reá nehezedő nagy német nyomást. Ebben a «megállapításban» — amelyről az indokolás elhallgatja, hogy honnan veszi — a valóság keveredik a valót-lansággal.

Teleki Pál csakugyan kijelentette, hogy le akar mondani, de okként kimerültségére és gyenge egészségi állapotára hivatkozott. A valóságos ok azonban más volt. Teleki Pál a Szatmár megyei törvényhatósági bizottság megalakításán személyesen részt vett s ott azt a javaslatot tette, hogy a törvényhatósági bizottságba románokat is be kell választani. Beszédét a

törvényhatósági közgyűlés tetszéssel fogadta, de a választás megejtésénél javaslatát mégis elvetette és a miniszterelnök román jelöltjeit kibuktatta. Amikor Teleki Pál a kormányzónak jelenlétemben beszámolt és az őt ért kudarc illetőleg csatlódás miatt panaszkodott, a kormányzó elég kíméletlen módon becsülte le azokat a törekvéseket, amelyek célja a románok «megbékítése» és a magyar állami életbe való bekapcsolása volt és Teleki álláspontjával szemben teljes mértékben azoknak adott igazat, akik a román jelöltek kibuktatták. Teleki Pál ebben egész nemzetiségi politikájának az államfő részéről való dezavválását látta és a kormányzó kijelentése által személyében is megbántottnak érezte magát. Ez indította a lemondás szándékának mérlegelésére, illetőleg arra, hogy ezt a szándékát a miniszterekkel közölje. —

A kormány tagjai a közlés után arra figyelmeztették Teleki Pált, hogy ha szándékánál megmarad, lemondását általában úgy fogják értelmezni, hogy nem akarta magát azonosítani azzal, aminek a végrehajtására a német-jugoszláv konfliktus folytán rövidesen sor kerül. Teleki Pál ennek az érvelésnek a hatása alatt elállt a lemondás szándékától, mert — mint mondotta — valóban nem akart olyan látszatot teremteni, mintha közte és a kormány tagjai között a megoldásra váró külpolitikai kérdések tekintetében nézeteltérés állott volna fenn.

A bejelentett, de utóbb meg nem valósított lemondás szándéka tehát épp az ellenkezőjét bizonyítja annak, mint amire az indokolás következtetni szeretne. Teleki Pál és a kormány tagjai között a jugoszláviai események folytán Magyarországra háruló teendők tekintetében nem volt semmi felfogásbeli különbség és Teleki Pál éppen ezért ejtette el a lemondás tervét.

A továbbiakban az ítélet indokolása megállapítja, hogy «1941. április 2-án 18 órakor koronatanácsot tartottak», ... «Teleki Pál ekkor is ellene volt a jugoszláv akciónak»,

a koronatanács mégis elhatározta több katonai alakulat mozgósítását. Az indokolásból nem derül ki, hogy a népbíróság ezeket az állításokat mire alapítja. Ilyen értelmű tanúvallomás a főtárgyaláson nem hangzott el; a periratokban sincsen olyan irat, amely az április 2-án állítólag tartott koronatanácsra csak célzást is tartalmazna. Az igazság az, hogy sem április 2-án, sem az előtt, sem az után koronatanács nem volt. A jugoszláviai eseményekkel kapcsolatos kérdésekben az április 1-én tartott Legfelsőbb Honvédelmi Tanács — amelyet azért hívtak össze a koronatanács helyett, hogy a vezérkari főnök is részt vehessen — végérvényesen állást foglalt: további tanácskozásra vagy határozathozatalra nem volt szükség.

Ahogy valótlan az, hogy április 2-án koronatanács volt, éppen úgy valótlan az is, hogy «Teleki Pál "ekkor is" ellene lett volna a jugoszláv akciónak».

A következő nap azonban megérkezett a londoni magyar követ távirata, amely azt hozta tudomásunkra, hogy Nagybritannia hadat fog üzenni Magyarországnak, ha a magyar hadsereg bármilyen indokolással, akár a Jugoszláviában élő magyarok megvédése érdekében, csatlakoznék a német támadáshoz; tudomásunkra hozta továbbá, hogy a hadüzenettel együtt jár az angol légierők támadása és hogy a legrövidebb időn belül az Egyesült Államok hadüzenetével és az amerikai légi erők bombázásával is számolni kell.

A táviratban foglaltaknak Teleki Pál teljes egészében hitelt adott. Az a meggyőződése változatlan maradt, hogy Magyarország számára erkölcsi és politikai lehetetlenség tétlenül maradni, ha a délvidéki magyarság felszabadítására megnyílik a lehetőség; de más felől elhitte azt, hogy ennek az erkölcsileg kikerülhetetlen kötelességnek a teljesítése maga után fogja vonni Ang-

lia, majd rövidesen az Egyesült Államok hadüzenetét és mindkét állam légi erejének bombázását. A német-jugoszláv háború kimenetele tekintetében is pesszimista volt. Úgy érezte, hogy a nemzeti kötelesség teljesítése és az el nem hárítható végzetes következmények között olyan zsákutcába került, amelyből nincsen számára más menekülés, mint a halál.

Barcza György valótlan tartalmú távirata ölte meg: az a belső lelki megrendülés, amelyet e táviratban bejósolt, de be nem következett fenyegetések váltottak ki belőle. —

Ha Teleki Pál azért lett volna öngyilkos, mert a magyar-jugoszláv barátsági szerződést nem tudta összeegyeztetni a délvidéki volt magyar területekre vonatkozó igényeink fegyveres érvényesítésével, akkor már március 27-én öngyilkosnak kellett volna lennie, amikor is a kormányzó az ő (Teleki Pál) hozzájárulásával értesítette Hitlert, hogy területi igényeinket érvényesíteni kívánjuk és hogy a magyar kormány hozzájárul a német hadsereg átvonulásához az ország területén.

Mélyen sértő Teleki Pál emlékére az a méltatlan feltevés, hogy miniszterelnöki állásában megmaradva csak egyetlen napig is fedezett volna egy olyan elhatározást, amelyet nem tartott helyesnek. Ha Teleki Pálban megvolt az erkölcsi bátorság, hogy fegyvert emeljen önmaga ellen, akkor kétség kívül ahhoz is meg lett volna benne az erkölcsi bátorság és kötelességtudat, hogy állást foglaljon és tiltakozzék délvidéki területi igényeink érvényesítése ellen, ha azt a nemzet számára csakugyan károsnak vagy veszélyesnek tartotta volna. Ebben az esetben bizonyára ahhoz is lett volna benne erkölcsi bátorság, hogy a tervet megakadályozni iparkodjék.

Nem! Teleki Pál nem akart semmit megakadályozni, meghasonlott lélekkel kitért az a dilemma elől, amely

a nemzeti kötelességteljesítés és egy valótlanságokat tartalmazó távirat nyomán elképzelt következmények között tárult fel előtte.

Az igazság az, hogy Teleki Pál és miniszter-társai közt a jugoszláviai eseményekkel kapcsolatos magyar teendők tekintetében teljes volt az összhang, és hogy a halála után alakult kormány gondosan és lelkiismeretesen csupán azt hajtotta végre, amit maga Teleki Pál javasolt. Az olcsó legenda-gyártás nem segít a nemzeten és méltatlan a halott emlékéhez.

Az ítélet indokolása Bajcsy Zsilinszky Endre két hozzá-m intézett levelére is ismételten úgy hivatkozik, hogy mivel a levelekben foglalt figyelmeztetéseket és aggályokat nem vettem tekintetbe, ezzel is igazolva van, hogy nem voltam jóhiszemű. Könnyű volna erre azt válaszolni, hogy a levelek közül az első 1941. augusztus 5-én, a második meg éppen 1942. január 19-én kelt, tehát jóval a háborúra vonatkozó elhatározások után, úgy hogy ezeknél az elhatározásoknál a levelekben foglaltakat nem lehetett figyelembe venni. De az ítélet indokolása nemcsak ezt téveszti szem elől, hanem nem ismeri fel azt sem, hogy a levelek tartalma éppen azt bizonyítja, hogy Bajcsy Zsilinszky Endre 1941. április 1-én, majd 1941. június 27-én a kormány akkori elhatározásait még nem ellenezte olyan feltétlenül, hajlandó volt azokkal megalkudni, ha nem is vallott velük közösséget és csak később (1942 januárban) tartotta szükségesnek, hogy a magyar kormány vessen véget a háborús áldozatvállalásnak, amennyiben ez nem «történelmi területeinkért» folyik, írja az 1941. augusztus 5-i levélben, illetve nem «a szentistváni határok védelmében» — írja az 1942. január 19-én kelt levelében. De vajon miért hajtotta végre a kormány a délvidéki katonai akciót, ha nem «történelmi területeink» visszaszerzéséért és vajon miért vett részt a Szovjet elleni háborúban, ha nem a «szentistváni határok», nevezetesen Kárpátalja védelmében?

Az ítélet indokolása — jellemző módon — megcsontkítva, fontos részek kihagyásával közli B. Zsilinszky Endre levelét, anélkül hogy akárcsak célozna is arra, hogy a leveleknek más, elhallgatott részei is vannak.

A Népbíróságok Országos Tanácsa előtt lefolytatott felülvizsgálati eljárás során azonban a leveleket egész terjedelmükben felolvasták. A levelek — a bennük foglaltak folyamatos összefüggésében — egyenesen azt bizonyítják, (amire egyébként más bizonyítékom is van), hogy

Bajcsy Zsilinszky Endre, ha nem is helyeselte, de megértette és elfogadta a kormány elhatározásait, sőt azokért 1942. január hó 19-én a kormány elnökének egyenesen köszönetet mondott. Az 1942. január 19-én kelt levelében ugyanis azt írja, hogy ő és politikai barátai hálások azért, hogy «megóvtam az ország függetlenségét és alkotmányát». Ezt írta alig egy hónappal a miniszterelnökségi állásról történt lemondásom előtt, amivel véleményét tulajdonképpen egész miniszterelnöki tevékenységéről kifejezésre juttatta.

De a levelekben vannak más részletek is, amelyek B. Zsilinszky Endre tulajdonképpeni felfogását világosan tanúsítják. Azt írja például: «az élő viszonyok számbavételével bizonyos megnyugvással láttam, hogy Teleki Pál szelleme folytatódik a te kormányzatod alatt.» Majd azt írja: «ha már az események sodrában meg nem történtnek tekintettük a magyar—délsláv örökbarátsági szerződést jogi szempontból és jogi érvényben...» Maga Bajcsy Zsilinszky Endre állapítja meg levelében, hogy a «délvidéki területek magyarsága kérte, várta a magyar csapatok jövetelét a német csapatok helyett.»

B. Zsilinszky Endre egyébként állandóan a «felsőbbrendű magyar birodalmi ügy szolgálatáról», «történelmi területeinkért vívott harcról» ír, amelyet az önvédelem-

mel egyértelműen jogosnak és szükségesnek tart; «a szentistváni határok védelmének szükségességét» hirdeti. Kicsinyli és lebecsüli azt, amit a bécsi döntések révén a történelmi magyar területből visszakaptunk («nyomorú-ságos területsáv»); azt kifogásolja a felszabadult Horvátország kormányánál, hogy «nem Szent István Magyarország felé tájékozik», — ami mind, részletesebb magyarázat nélkül is, tiszta képet ad politikai felfogásáról, amellyel aligha lehetett volna összeegyeztetni azt, hogy Magyarország ne vegye birtokba a délvidéki volt magyar területeket. A levelekből kitűnik, hogy

Zsilinszky világosan látta, hogy «új kisentente alakult körülöttünk», felismerte ennek veszélyét, a Zsablyán történeteket «l á z a d á s n a k», majd «f ö l k e l é s»-nek nevezi. Végül megállapítja, hogy «a német birodalommal való háborús együttműködésünk 50 %-ban a helyzet, 50 %-ban a nyers kényszer következménye volt.»

Mindez világosan feltárja: mi volt Bajcsy Zsilinszky Endre és politikai barátainak felfogása még 1942 januárjában s teljességgel érthetetlen, hogy lehet ezt az intranzigens, magyar revizionista álláspontot úgy feltüntetni, mintha az, nemcsak az eljárás módjában, de a végső célokban is szemben állott volna a kormány politikájával. —

A két levél tartalma bizonyos vontkozásban egyenesen megerősíti a kormány politikai céljainak helyességét (nem a módszereket, de a célokat) és történelmi dokumentum arra, mi volt a közvélemény még az úgynevezett «baloldali» ellenzéken is!

Maradna ezek után az ítélet indokolásának az az érvelése, hogy szubjektív bűnösségemet azzal iparkodik bizonyítani, hogy egyenesen «rosszhiszemű»-nek minősít, mert a moszkvai magyar követ 1941. június 22-én kelt táviratát «szándékosan eltitkoltam» a

kormány tagjai előtt, már pedig annak ismertetése «felétlenül» megakadályozta volna a háborús állapot fennállásának megállapítását.

Itt nem akarok újból a táviratban foglaltak értelmével és jelentőségével foglalkozni; ezt a főtárgyaláson elmon-takkal minden objektív ítélkezés számára — úgy hiszem, — már elég világosan tisztáztam. Le kell azonban szegzenem, hogy az ítélet indokolása azt, amit ebben a vonatkozásban «megállapít», semmivel sem bizonyítja. Nevezetesen nem bizonyítja, hogy a táviratot eltitkoltam, nem bizonyítja, hogy szándékosan titkoltam el és végül nem bizonyítja, hogy a távirat ismertetése a kormány elhatározását megakadályozta volna és pedig éppenséggel «feltétlenül» megakadályozta volna. Az utóbbi tekintetében különösen jellemző, hogy még a vádirat is csak annyit mond, hogy a távirat «hű közlése késleltette volna a hadbalépést». Az ítélet itt is, mint még más vonatkozásokban, bizonyítás nélkül túlmegy az ügyészi vádon.

Arra nézve, hogy a táviratot eltitkoltam volna, a nép-bíróság a főtárgyaláson kihallgatott tanúk közül csak egyetlen tanú vallomására támaszkodhat —: Bárczy István vallomására. Bárczy István vallomásának komoly-ságát és szavahihetőségét azonban mélyen megrendíti az, hogy a második kihallgatása alkalmával maga is beismerte, hogy a minisztertanácsok alatt készült jegyzeteket, (amelyekre pedig vallomását egyedül alapíthatja), utólag és pedig most a közvetlen múltban megváltoztatta. Minthogy az utólag bevezetett javítások és pótlások értelme az eredeti jegyzet értelmével ellenkezik, nyugodtan beszélhetünk a jegyzetek meghamisításáról, amelynek Bárczy István részéről is beismert ténye után vallomásának semmiféle vonatkozásban sem lehet értéket tulajdonítani.

A kormány tagjai közül a főtárgyaláson egyedül kihallgatott Reményi Schneller Lajos általában nem emlé-

kezett az 1941. június 26-i minsztertanács lefolyására. Konkrét kérdésre azonban kijelentette, hogy korántsem állítja, hogy a táviratról nem tettem jelentést, sőt visszagondolva úgy rémlett neki, hogy a távirat igenis szóba került, de annak nem tulajdonítottak jelentőséget, mert a döntés más síkon, más tények hatása alatt történt.

Ezek a vallomások állanak rendelkezésre a távirat eltitkolására. A szándékos eltitkolás bizonyítását a népbíróság nem is tartotta szükségesnek és azt meg sem kísérelte. Mégis «szándékos» eltitkolásról beszél azzal a ténnyel ellentétben, hogy a moszkvai magyar követ távirata a külügyminisztériumban nem is volt «bizalmas» táviratként kezelve; már pedig ha tartalmát szándékosan el akartam volna titkolni, mindennek előtt is aziránt kellett volna intézkednem, — amit technikailag könnyen megtehettem volna —, hogy a sürgönyt «szigorúan titkos» iratként kezeljék és a miniszternek szóló példányon kívül más másolati példány ne álljon rendelkezésre. A tényleges helyzet az volt, hogy a táviratból «bizalmas» jelzés nélkül hat (6) példány került szétosztásra.

A népbíróság figyelmen kívül hagyta azt a tényt is, hogy Kristóffy József Moszkvából visszatérve két és fél évet töltött Budapesten, ahol mindenkinek elmondhatta a távirat ügyét (Bárczy István azt vallotta, hogy ő maga is száz és száz embernek elmondta) és hogy egészen 1944 őszéig a táviratnak mégsem tulajdonított senki jelentőséget, ami bizonyítja, mennyire tisztában volt mindenki azzal, hogy háborús részvételünk egészen más kérdésen fordult meg, amelyekkel szemben a táviratban foglaltaknak nem volt szerepe.

Ez egyébként már arra az állításra is válasz, hogy a távirat ismertetése a június 26-i minsztertanácson feltétlenül megakadályozta volna a kormány ismeretes

döntését. A népbíróság itt is állít, minden bizonyítás nélkül, illetőleg anélkül, hogy a bizonyítást egyáltalában szükségesnek tartotta volna megkísérelni. Viszont

maga az indokolás is elismeri, hogy a belügyminiszter, (Keresztes-Fischer) akinek a kormány tagjai közül egyedül volt észrevétele a hadiállapot bekövetkeztének megállapítása ellen — csak korainak tartotta ezt az elhatározást. A belügyminiszter álláspontja az volt, hogy ha a «német politikai és katonai vonal» egyformán kívánja csatlakozásunkat a háborúhoz, akkor a további vonakodással valóban nem szabad az ezzel előreláthatóan járó veszélyeket kockáztatnunk. Ebben a tekintetben azonban az volt a helyzet, hogy Németországban nem volt külön politikai és katonai vonal. Az úgynevezett totális államvezetésnek megfelelően minden fontos kérdés egy kézben futott össze. A német kormány politikai megfontolásokból és presztizsokokból legalább is egyelőre nem kívánt frontálisan fellépni a magyar kormányval szemben s kényelmesebb volt számára félreérthetetlen kívánságának közlését a magyar—német katonai összeköttetésekre bízni. E mellett azonban politikai úton is megtörtént minden, hogy a magyar kormány ne értse félre a helyzetet (Hitler levele a kormányzóhoz, a budapesti német követ éles megjegyzése a szovjet—magyar diplomáciai viszony megszakítása után, az olasz kormány «barátságos» figyelmeztetése, a budapesti német ügyvivő utólagos szemrehányása stb.). Tény, hogy a kormány — a belügyminisztert is beleértve — egységes volt abban, hogy a Szovjet bombázást a magyar légierőnek viszonzania kell, amivel a hadiállapot de facto úgy is beállott volna; tény továbbá, hogy a hadiállapot bekövetkeztének megállapítása elleni észrevételét utóbb a belügyminiszter is elejtette. Mindez azt bizonyítja, hogy a moszkvai magyar követ távirata a döntésnél szerepet nem játszott megfontolások körén kívül esett, a döntés csakugyan «más síkon», más szempontok figyelembevétele alapján

történt, amely szempontokkal szemben a táviratban foglaltaknak nem volt jelentőségük sem olyan értelemben, hogy a döntést «késleltették», de még kevésbé, hogy azt megakadályozták volna.

Állítólagos «rosszhiszeműségem» tehát épp úgy megdül, mint ahogyan bizonyítás nélkül maradt az az állítás, hogy nem voltam «jóhiszemű». Valamint az, hogy az elnökletem alatt állott kormány megsértett volna olyan Magyarországra is kötelező nemzetközi szerződéseket, amelyek a támadó háborút, vagy a háborút általában nemzetközi bűncselekménynek minősítették. Állítólagos alanyi bűnösségem kérdése így alakul a tények világában.

Azt kellene feltételezni, hogy a népbíróság alanyi bűnösségem kérdése után tárgyi bűnösségem kérdését vette vizsgálat alá. A helyzet azonban az, hogy a népbíróságot a tárgyi bűnösség kérdése, úgy látszik, nem foglalkoztatta, az ítélet indokolásában legalább is nincsenek erre vonatkozóan megállapítások.

A népbíróság nem vizsgálta azt, — a felelősség és bűnösség megállapításánál mellőzhetetlen kérdést —: vajon a kormány elhatározásai súlyosabbá tették-e azt a helyzetet, amely egyébként — más elhatározások esetén a nemzetre várt volna? Illetőleg: vajon jobb helyzetet lehetett volna-e teremteni a nemzet számára, ha a kormány más elhatározásokra jut? Végül, vajon egyáltalán meg volt-e a tárgyi lehetőség arra, hogy az ország (itt már nem a kormányról, hanem az országról van szó) ellenkező politikát kövessen, mint amilyenre a belső és külső erők hatása alatt tényleg kényszerült? Tárgyi szempontból ezeken a kérdéseken fordul meg a kormány felelőssége.

Nincsen módom arra, hogy e kérdések tisztázásához felhasználjam azokat az adatokat, amelyek az ország

utolsó huszonöt évének politikai, gazdasági és diplomáciai történetében s az erre vonatkozó irodalomban rendelkezésre állnak. Ezekhez az adatokhoz jelenlegi helyzetemben nem tudok hozzáférni, pusztán emlékezőtehetségemre pedig nem támaszkodhatom. Megkísérlem tehát az adatoknak a segítségével, amelyeket ez a per tárt fel s amelyek nagyrészt az ítélet indokolásában is megtalálhatók.

A marasztaló ítélet anyagában is elegendő adat van, aminek alapján a fenti három kérdésre válaszolni lehet.

Az ítélet indokolása utal arra, hogy a magyar proletárdiktatúra 1919 tavaszán és nyarán hadjáratokat folytatott az ország északi és keleti részén az akkor már elszakított magyarlakta területek visszaszerzésére. Bár a második

(a keleti) hadjárat súlyos következményekkel járt, mert maga után vonta az ország nagy részének román megszállását és úgyszólván teljes kifosztását — az ország egész lakossága mégis magáévá tette a hadjáratok célját. Azt, amit a magyar proletáriátus a hatalom birtokában a maga kötelességének ismert fel és teljesíteni iparkodott, osztály- és párt-különbőség nélkül kötelességének vallotta az egész nemzet.

Az, hogy a proletárdiktatúra még a békeszerződés előtt akart igényeinknek fegyveresen érvényt szerezni, nem változtat a tényeken, sőt azt bizonyítja, hogy a magyar proletáriátus már akkor sürgősnek tartotta az idegen uralom alá került magyarság felszabadítását, amikor tulajdonképpen még remélhette, hogy a győztes hatalmak majd biztosítják az igazság és méltányosság követelményeit. A békekötés után ez a reménység elenyészett, de megmaradt az egész nemzetben az égő és kiolthatatlan vágy a darabokra szakított magyarság egyesítésére.

Elvitathatatlan tény, hogy ez a vágy először a magyar proletariátust indította cselekvésre s hogy ez után nem volt lehetséges olyan magyar kormányzat, amely nem a magyarság egyesítésében látta volna az ország külpolitikájának célját.

Az ítélet indokolása a továbbiakban vázolja a magyar helyzet, illetőleg a magyarság lelkiállapotának kialakulását és a következőket állapítja meg: «A patetikus hangra fogékony magyar közvélemény élénken reagált a faszizmusra... s ennek dicsőítése gyökerében megfertőzte a népet». Majd azt írja: «a magyar közvélemény a világválságban vesztette el végleg egyensúlyát.» «A diktatúrák a versaillesi rendszer megtámadására készültek és hozzájuk fűződtek a magyar remények». «A munkások egy része is innen várta a régi rendszer felszámolását.» «A parlamentbe szélsőjobboldali képviselők kerültek, akik a kormány addigi németbarát politikáját is keveselték.»

A politikai ügyész a főtárgyaláson tartott vádbeszédében külön megrótt, amiért arra hivatkoztam, hogy a kormány politikáját a közvélemény helyeselte és támogatta. Tudnom kellene — mondotta —, hogy a mai súlyos külpolitikai helyzetben az országnak érdeke, hogy az un. magyar közvélemény a háborús felelősség alól lehetőleg mentesüljön. Ezért a főtárgyalás végén tartott beszédemben szándékosan különbséget tettem «hangos» és «néma» közvélemény között és arra hivatkoztam, hogy a kormánynak nem volt módjában e kettő erőviszonyát, illetőleg azt megállapítani: mi az, amit a «néma» közvélemény helyesnek látott. S íme, a marasztaló ítélet indokolása most maga is elismeri, hogy a magyar társadalom úgy szólván a maga egészében feldúlt és egyensúlyt veszített állapotban kívánta és várta a revíziós igények megvalósítását. A fent idézett megállapítások tárgyi tartalma azt jelenti, hogy a nép «gyökeréig», tehát a legszélesebb néprétegeket s a külön megnevezett munkásságot is bele-

értve, egyforma lelkiállapotban volt. Az indokolás ennek a lelkiállapotnak a kialakulását részben a propagandának is tulajdonítja, ami felett ezért elítélő bírálatot gyakorol. A politikus számára azonban, akinek a közvéleménnyel számolnia kellett, közömbös, hogy a közvélemény hogyan s miért alakult ki. Számára a tény a döntő, akár helyesli, akár rosszalja azt. A hajósnak is kényelmesebb volna a feladata, lényegesen egyszerűbb lenne, ha mindig sima tengeren vezetné hajóját. De ha vihar korbácsolja a vizet, ha fergeteggel kell szembenézni és a hajóskapitány nincsen tekintettel hullámra s szélre —: hajója épségét, az utasok életét, a szállított rakományt kockáztatja és veszélyezteti könnyelműen.

Az ítélet indokolása a magyar társadalom sajátos lelkiállapota mellett elismeri a külső hatalmi tényezők szerepét is. Ezt írja: «Magyarország mindig a német kultúra és külpolitika hatása alatt állt, — amit fokozott, hogy a németek az első világháborúban szövetségeseink voltak.» Az indokolás szerint «1933-ban kezdetét vette Németország gazdasági befolyása Magyarországra», majd megállapítja, hogy Ausztria bekebelezése után

«Németország gazdasági szempontból úgy szólván monopolisztikus helyzetbe került Magyarországgal. Ekkor már nyilvánvalóvá vált, hogy a dunamedencei kérdések Németország nélkül nem fognak megoldódni.»

«A revíziós törekvések kihasználásával Berlin a magyar belpolitikának is tényezőjévé válik.»

A továbbiakban megállapítja az ítélet indokolása, hogy a «Lengyelország felett kábító gyorsan kivívott győzelem»... illetőleg «Lengyelország összeomlása után a magyar kormányt mélységes aggodalom töltötte el» tekintettel arra, hogy «a kormány korábban megtagadta a német hadsereg átvonulását magyar területen». «Nem lát-

szott kizártnak — folytatta az indokolás, — hogy a németek egy részükre megfelelő pillanatban valamilyen kellemetlen formában nem fognak-e az átvonulás megtagadására visszatérni»... «hogy újabb előnyöket biztossáknak maguknak gazdasági és politikai vonatkozásban.» Majd egyenesen ezt írja: «a német fenyegetések odáig fajultak, hogy a bécsi katonai földrajzi intézet, amely azelőtt Lengyelország térképeinek gyártásával volt elfoglalva, most Magyarország katonai térképeit kezdte gyártani. Ezzel egyidejűleg Teleki Pál bizalmasan tudomást szerzett arról is, hogy a német kormány meg akarja szakítani Magyarországgal a gazdasági kapcsolatokat... A magyar kormányra nehezedő nyomás mind nehezebbé vált.»

Végül a második bécsi döntés utáni időkről az indokolás megállapítja, hogy «Németország egész Európát dominálta, természetesen Közép- és Dél-Kelet-Európát is.»

Mindez elég szemléltetően eleveníti meg azt a helyzetet, amelybe Magyarország politikai és gazdasági szempontból került Németországgal szemben és ennek a magyar politikai tényezőkre, köztük az akkori magyar kormányra gyakorolt hatását.

A Német Birodalom 1939 szeptemberében megsemmisítő katonai fölényrel lépett fel Lengyelország ellen; a gyors eredményt kétségesnek nem tarthatta. Ha egyes német katonai alakulatok magyar területen való átvonulásának megtagadása miatt mégis komolyan kellett félni attól, hogy Németország a kívánság megtagadását fegyveresen megtorolja, avagy gazdasági megtorlást alkalmaz, mennyivel több és súlyosabb ok volt a félelemre a Balkáni hadjárat megindulása idején.

A német—orosz viszony akkor már kiélesedett, az angol haderő görögországi partraszállásától is tartani kel-

lett; Németország számára döntő fontossága volt annak, hogy a nehézségeket jelentő szerbiai terepen (Balkán hegység) mielőbb átvonulva, a lehető leggyorsabban vegye kézbe a görög partvidéket s szabaddá tegye katonai erőit rövidesen másutt megnyíló feladatok elvégzésére.

Az indokolás nem beszél a szomszéd államok Magyarországot körülvevő ellenséges gyűrűjéről. Bajcsy Zsifkovics Endre azonban — bűnösségem igazolására felhozott leveleiben — világosan felismeri ezt a veszélyt és értékeli annak jelentőségét. Kiszolgáltatottságunk valóban ezzel vált teljessé.

Mi sem lett volna egyszerűbb, mint ezeknek az államoknak — vélt és mesterségesen felnagyított sérelmeikben — szabad kezet hagyni. Ez a veszély fennállt 1941 áprilisában és még nagyobbra fokozódott 1941 júniusában és az egész ezt követő időszakban.

Ha a helyzetnek csak ezeket az elemeit nézzük: a kép világos. A kormánynak két tényezővel kellett számolnia; egyfelől a nyugtalan és felzaklatott belső erővel, másfelől a külső tényezőkkel, nevezetesen Németország akkor még számunkra mindenesetre ellenállhatatlan katonai erejével, politikai kiszolgáltatottságunkkal a szomszéd államokkal szemben, ha Németországgal ellentétbe keveredünk, és azzal, hogy gazdasági vonatkozásban is a német piactól és a német nyersanyag-ellátástól függünk.

Az egymással természetesen összefüggő belső és külső tényezők kereszttüzében állt a kormány. A két kölcsönhatásban levő tényező között kellett olyan utat keresni, amely viszonylag legkevesebb veszéllyel jár és amely úton haladva meg lehet menteni az ország népi és birtokállományát.

Tekintettel kellett lenni arra, hogy magában az országban felhalmozott szociális és népi ellentétek, bármilyen

vigyázatlan lépés esetén kirobbannak és soha többé jóvá nem tehető módon tépik szét még a magyarság egységét is.

Ma, amikor már nincsen háború és bizonyos «nemzetközi rend» már érvényesülni kezd — az államok mégis nagyarányú önkényes lakosság-áttelepítési tervekkel foglalkoznak; sőt a felvidéki magyarság esetében a tervek megvalósítása folya m a t b a n v a n . Könnyen elképzelhető, mi történt volna, ha a szomszéd államok a háború alatt kapnak szabadkezet Magyarországgal szemben! A vitásnak minősített területekről mindenétől megfosztott magyarság százezreit hajtották volna ki, mialatt a szociális és népi ellentétek tüzetől lángra lobbant polgárháború képtelenné tette volna az országot minden védekezésre.

Az egész nemzetet —: mindazokat, akik magukat a nemzethez tartozónak vallották, fenyegette ez a halálos veszély, ha a kormány nem úgy szabja meg eljárásának rendjét, hogy se a belső forradalmi erők ne juthassanak uralomra, se a fenyegető külső erők ne zúduljanak rá az országra.

Minden kormánynak az a legelső, legelemibb kötelessége, hogy a közvetlenül fenyegető veszélytől védje meg a gondjaira bízott országot, mert azt, hogy később mi következik, senki sem tudhatja biztosan. Végzetes és megbocsájthatatlan bűn lett volna szabadjára hagyni vagy éppen felidézni azokat a veszélyeket, amelyekről a marasztaló ítélet szerint is a Teleki kormány már 1939-ben joggal félt.

Valóban bűn lett volna egy remélt, n e m biztosított, mert nem is biztosítható későbbi «j o b b - e l b á n á s r a » számítva e veszélynek prédául dobni a nemzetet, számítva arra, hogy ez egyes idegen hatalmaknak talán kelle-

mes lehet. Az az «e l ő n y», amit a háború alatt a magyar állam elpusztulása ez idegen hatalmaknak jelentett volna, ez államok számára alig esett latba. S vajon mily alapon lehetett bármilyen «j o b b elbánásra» számítani, amikor a veszély felidézése és pusztítása után az is bizonytalanná vált volna: l e s z - e e g y á l t a l á b a n n e m z e t , amelyet «jobb elbánásban» lehet részesíteni?

Az ítélet indokolása azt mondja, hogy «a Duna-medencei helyzetet ismerő diplomaták — (itt jellemzően egyetlen diplomatát vagy felelős állásban lévő politikust nem tud megnevezni!) — a későbbiek folyamán (vajon mikor és hol?) kijelentették, hogy nem értenek egyet azzal a móddal, ahogyan Magyarországgal 1919-ben elbántak.»

Ez volna az az alap, amelyre a «jobb elbánás» reménységét építeni kellett?

Majd azt mondja az ítélet —: «a második világháború kitörése után az «Athlantic Charta» elvei alapján kijelentették londoni követünk előtt, hogy új trianoni békéről nem lesz szó».

A népbíróság nyilván elfeledkezett arról, hogy az Athlantic Charta akkor jött létre, mikor Magyarország már háborús cselekményekre kényszerült a Szovjetunióval szemben és amikor békés viszonyát az Egyesült Államokkal is megzavarta a Háromhatalmi Egyezményből reá háruló kötelezettség. Elfeledkezett arról, hogy az Atlantic Charta kifejezetten megállapította, hogy a hadviselő államok — s ezek közé sorozták a Charta megalkotásakor Magyarországot — a háború végén semmiféle kiméletre nem számíthatnak s velük szemben a Charta elveit nem alkalmazzák. Az 1941 április elején Londonból eltávozott magyar követ előtt az akkor még nem létezett Atlantic Charta elvei alapján semmiféle kijelentést nem tehettek; ellenben — a követ jelentése szerint — még Bácska visszavétele előtt (1941 február elején) — az angol külügyminiszter azt mondta neki, hogy

«Angliának szövetségesei vannak, akik nyíltan melléje álltak, ezért Anglia erkölcsi kötelessége elsősorban ezek érdekeit figyelembe venni.»

Még korábban (1941 januárjában) pedig a londoni magyar követ azt jelentette, hogy egyes angol tényezők szerint

«Magyarország (már akkor!) de facto ellenségévé vált Angliának s ezzel eljátszotta minden jogát arra, hogy angol—amerikai győzelem esetén más elbírálásra számíthasson, mint Anglia nyílt ellenfelei. Győzelem esetén a kontinens új rendjét Anglia hű szövetségesei: a csehek és megszállt barátai, a románok jogos igényeinek messzemenő figyelembevételével fogják megállapítani».

A jövőbeli «jobb elbánás» reményei ilyen kijelentések-re támaszkodhattak!

Kétségtelen, hogy Magyarországot már a Háromhatalmi egyezményhez történt csatlakozása, valamint a Bécsi döntésekkel teremtett helyzet miatt egy kalap alá vették az u.n. tengelyhatalmakkal s valótlán az, mintha Magyarország magatartásának megítélése Bácska visszavétele előtt kedvezőbb lett volna.

Nem! Nyugaton is tisztában voltak azzal, hogy Magyarország sajátos földrajzi, politikai és gazdasági helyzetében, «amelyet területi igényei is komplikáltak», kitéve a német nyomásnak, nem mehetett csak abban az irányban, amelyben húsz év nemzetközi eseményei ástak politikájának medret. Ezzel tisztában kellett lenni!

Viszont még a német katonai erő pesszimiztikus megítélése mellett is számolni kellett azzal, hogy a német erő jelentékeny ideig (néhány évig) tartani tudja magát. És

ha Magyarország magára zúdíttja a veszélyt, amelyről az előbbieken már szó volt, évekig a reánk idézett veszedelmek hatása alatt vajon mi maradt volna a nemzet népi és birtokállományából, szellemi, erkölcsi és anyagi értékeiből? Azoknak a belső és külső tényezőknek az ereje, lendülete, magabizása — amelyre a kormánynak állandóan figyelemmel kellett lennie — 1941-ben összehasonlíthatatlanul nagyobb volt, mint 1944-ben. Ha ezzel a belső tényezők már akkor uralomra jutnak, vagy a külső tényezők ereje akkor söpörhet végig az országon, a pusztítás, amit okoztak volna, nem négyszer lett volna nagyobb mint az ország egy évi megszállása alatt, hanem sokszorosan nagyobb. Az lett volna a bűnös és végzetes könnyelműség, ezt akkor felidézni!

A kormány tagjai számára a legkényelmesebb lett volna lemondani és a kötelességteljesítés elől megfutamodva, szabadulni a felelősség terhe alól, de ezzel csak az ország helyzetét tettük volna súlyosabbá, mert a felkeltett bizalmatlanságban az új kormány nagyobb áldozatra kényszerült volna. Egyszerű lett volna egy mondvacsinált ellenállással, a belső és külső kívánságokkal megegyezően szembehelyezkedve hagyni, hogy összezsugorodjon a hullámok a nemzet felett, — mert a területileg is darabokra tépett nemzet romjain most csak azt lehetne silány mentegetőzésként eldadozni, hogy azért jártunk így el, mert a Szovjet és a Nyugati nagyhatalmak győzelmére számítottunk.

A legnehezebb volt, a legtöbb gondot, a legnagyobb figyelmet igényelte az a politika, amely a belső és külső tényezők óvatos egyensúlyozásával, állandóan azt iparkodott lemérni, hogy az egymással ütköző erők keresztezésében mi a nemzet maradandó, igazi érdeke:

a «kényszerűt» iparkodott a «szükségessel», a halálos áldozatot a még elviselhető hozzájárulással kiegyenlí-

teni. Ez volt a legnehezebb, ez volt a leghálátlanabb, de a nemzet erőállományát, erkölcsi és materiális értékeit egyedül védő politika, amely — ha sikerül a háború végéig így folytatni — megőrizte volna a nemzet szellemi és fizikai egységét.

A Szovjet és a nyugati hatalmak győzelmére számítva egyenesen kihívni a német erőket fellépését, olyan lett volna, mintha a kapitány viharban szándékosan zátonyra viszi hajóját, úgy okoskodva, hogy a rakomány értékeit majd felhozzák a búvárok a tenger fenekéről s addig legalább nem kell az elemekkel küzdeni. Az élő nemzet értékeivel ezt sohasem szabad megtenni.

A tárgyi bűnösség kérdését ezek a szempontok döntik el, amiből a felvetett kérdésekre a következő válaszok adódnak:

Az ország azt az utat követte, amelyet a geográfiai helyzet és húsz év belső és külső eseményeinek meghatározó ereje szabott eléje. Egyenesen nevetséges feltenni, hogy Magyarországon az 1941—42 években (ez az, ami az elnökletem alatt állott kormányt érinti) bárki is a siker legkisebb reményével a Szovjet és a nyugati hatalmak melletti mozgalmat szervezhetett volna, ideértve még a passzív ellenállást is a németekkel szemben. Gát nélkül szakadt volna rajtunk végig az áradat!

Az ország politikájának irányán tehát a szóban lévő időben nem lehetett változtatni.

Ebben a helyzetben a kormányt állandóan éppen az a meggondolás vezette, hogy a nemzetre háruló terhek és áldozatok a lehetőség határáig ne legyenek súlyosak — s nyugodt lelkiismerettel megállapítható, hogy a kormány ezt a célt el is érte. Ami más oldalról azt jelenti,

hogy ha a kormány más elhatározásra jut, ha kivívja, felidézi, vagy nem hárítja el a közvetlenül fenyegető

veszélyeket, nemcsak a szenvedések és a megpróbáltatások lettek volna sokkal súlyosabbak, de négy év alatt a minden oldalról reá zúduló ellenséges erők hatása alatt végleg és soha jóvá nem tehető módon teljesedik be a nemzet katasztrófája.

Most még azokra a vádakra kell válaszolnom, amelyeket nekem tulajdonított szándékok és állítólag elkövetett cselekmények miatt emeltek ellenem.

Elsőnek veszem az alkotmánysértés kérdését.

Az ítélet az indokolás egy részében megállapítja, hogy «lényegileg közömbös, hogy a vádlott követett-e el alkotmánysértéseket.» Később, az indokolás egy további részében, mégis foglalkozik az alkotmánysértés kérdésével és az 1848. évi III. t.c. 32. §-a alapján ebben is elmarasztal, noha erre a népbírósnak illetékessége nincsen, mert a népbírósnak rendelet az alkotmánysértés deliktumát egyáltalán nem ismeri. —

Az indokolás szerint a «hadüzenet» Jugoszlávia és a Szovjetunió ellen alkotmányellenes volt, mert ahhoz a Nemzetgyűlés előzetes hozzájárulására lett volna szükség. Az ítélet megállapítja azt is, hogy alkotmányunknak a törvényekben foglalt biztosítékait «szándékosan szegtem meg.»

Ismétlések elkerülése végett csak röviden állapítom meg újból, hogy a magyar kormány sem Jugoszláviának, sem a Szovjetunióknak nem üzent hadat.

A volt magyar Délvidék birtokbavételét célzó katonai akció megindulásakor Jugoszláviát, mint egységes állami alakulatot megszűntnek kellett tekinteni, a birtokbavendő területet pedig katonai és közigazgatási kiűritése után uratlannak minősíteni. Ezért hadüzenetnek éppen

olyan kevéssé volt helye, mint ahogyan a Szovjetunió sem üzent hadat Lengyelországnak 1939. szept. 18-án.

A Szovjetuniónak sem üzentünk hadat, «hadiállapotot» sem deklarált a magyar kormány, ahogyan azt az indoklás a tényekkel ellentétben nevezi, hanem a magyar területet ért ismételt, provokálatlan támadás alapján a hadiállapot bekövetkeztét állapította meg, és a kormányzó — az 1920. évi XVII. t. c. 2. §-a 2. bekezdésében részére biztosított jog alapján — elrendelte a magyar hadseregnek az ország határára kívül való alkalmazását.

Ennek, a kormányzó részére kifejezetten biztosított törvényes jognak a gyakorlásához a kormány 1941. július 25-én írásban kérte a törvényhozás utólagos hozzájárulását, amelyet később mindkét ház egyhangú határozatával megadott. Ez a jogi helyzet.

Az 1920. évi XVII. t. c. 2. §-a a kormányzó részére biztosított jog gyakorlását a «közvetlenül fenyegető veszély» esetéhez köti. Az indoklás úgy érvel, hogy ez alatt «ellenséges támadást» kell érteni és csak ilyen támadás visszautasítására vehető igénybe a kormányzó részére biztosított jog. — Nincsen semmi ok arra a feltevésre, hogy az 1920. évi Nemzetgyűlés valóban csak a szoros értelemben vett ellenséges támadás (ellenséges földi erő betörése) esetére kívánta volna korlátozni a kormányzói jog gyakorlását. Nem lehet ezt feltenni, mert a Nemzetgyűlés ilyen értelmű elhatározás kodifikálásánál kétségkívül ezt a kifejezést használta volna. Nem lehet feltenni azért sem, mert az 1920. évi Nemzetgyűlés túlnyomó többsége az irredenta eszmekörében élt és a magyar haderő alkalmazását nem akarhatta szorosan az ellenséges betörés esetére korlátozni. Rá kell itt mutatni arra is, hogy **ellenséges földi erő már megtörtént betörése esetén a magyar hadseregnek a határokon túl való alkalmazása már nem látszik egészen logikusnak.** — Más oldalról viszont kétségtelen, hogy a Nemzetgyűlés

nem akarhatta azt, hogy amikor adott esetben a törvény — a kormány felelőssége mellett — a kormányzóra bízta a haderő hadbavetését, ugyanakkor és ugyanabban az esetben az 1920. évi I. t. c. 13. §-nak 5. bekezdése alapján mégis megkívná a kormányzótól, hogy a hadüzenethez a törvényhozás **előzetes** hozzájárulását is kieszközölje. Az 1920. évi I. t. c. 13. §. 5. bekezdése és az 1920. évi XVII. t. c. 2. §. 2. bekezdés között nyilvánvaló ellentmondás van, amit az utóbbi kelt törvény nagyobb érvényének elve alapján csak úgy lehet kiegyenlíteni, hogy «közvetlenül fenyegető veszély esetén» — aminek a bekövetkeztét a kormányzónak van joga megállapítani, — a hadüzenethez a Nemzetgyűlés **előzetes** hozzájárulására **nincsen szükség**, még kevésbé van szükség erre, ha ellenséges légitámadás alapján a hadiállapot beálltának konstatálásáról van szó. Így értelmezte a jogi helyzetet a törvényhozás, amikor 1941-ben a kormány által kért hozzájárulást megadta, anélkül hogy bárki is a Törvényhozás jogainak állítólagos csorbítását felhozta, vagy erre csak célzott volna. — Ami a formahibákat — (az egy hónapi késedelemmel kért hozzájárulást illeti) — minden parlament egyedül maga lehet bírása annak, vajon a parlamenti procedurában történt-e hiba vagy mulasztás és ha a Parlament nem észlel hibát vagy mulasztást, akkor az esetleg elkövetett formahibák tárgytalannak válnak.

Következnek az 1944. évben állítólag elkövetett és vád tárgyává tett cselekmények. A népbíróság ebben a vonatkozásban is úgy jár el, hogy minden bizonyíték, de a bizonyíték kísérlete nélkül egyszerűen tényeknek veszi a vád állításait.

Elsőben is: az ítélet indokolása megdöbbenő falsumként, ismételt és határozott tagadásommal szemben, állítólagos beismerésemre hivatkozva megállapítja, hogy 1942 márciusában Szálasi egy kiküldöttjének azt mond-

tam volna, hogy egyelőre ugyan még nem, de később majd módom lesz megbízójával (Szálasival) felvenni a politikai kapcsolatot. A tanúként kihallgatott Szálas nem emlékezett arra, ki lett volna ez a közvetítő, csupán azt adta elő, hogy valaki ilyen értelmű, állítólag tőlem származó válasszal jelentkezett nála.

Az indokolás — minden bizonyíték nélkül — megállapítja, hogy az **Egyesült Keresztény Nemzeti Ligából** «nyilván politikai fórumot igyekeztem teremteni.» Ezzel szemben az igazság az, hogy amikor a Ligát hivatalos helyről rá akarták venni arra, hogy az 1943-ban a háború érélyes folytatása mellett a Vigadóban tartott nagygyűlés a Liga égisze alatt rendeztessék, ezzel a tervvel szemben én foglaltam a leghatározottabban állást és azt én akadályoztam meg.

Az indokolás továbbá «megállapítja», hogy 1944. március 19-e után «megbeszéléseket» folytattam a magyarországi Gestapo főnökével, Winckelmann tábornokkal és Veessenmayer helyettesével. Tanúvallomás erre nincs és az igazság az, hogy Winckelmann tábornoknak és Veessenmayer helyettesének is, nálam tett látogatásukkor világosan megmondtam, hogy velük magyar politikai kérdésekről nincsen módom sem tárgyalni, sem megbeszélést folytatni; velük való érintkezésem tisztán társadalmi jellegű volt, minden politikai vonatkozás kikapcsolásával.

Ugyanígy állapítja meg az indokolás minden bizonyíték nélkül, hogy Sztójay Döme miniszterelnöknek politikai tanácsokat adtam és «egy jobboldali pártkoalíciót igyekeztem a kormány támogatására létrehozni.»

Ezzel szemben az igazság az, hogy négy politikai párt (a M.É.P., az Erdélyi Párt, a Nemzeti Megújulás Pártja és a Pálffy féle magyar nemzeti szocialista párt) írásos felkérésre, azaz nem önként és nem a magam kezdemé-

nyezésére, mint technikai közvetítő vállaltam a négy párt egyesítésének már előttem is megkísérelt tervét előbbre vinni, annak részemről történt előzetes írásos leszegezése mellett, hogy ha az összefogás megteremtése sikerül, abban semmiféle szerepet nem vállalom. Az összefogás létesítésére irányuló közvetítésre Sztójay Döme miniszterelnök nem kért fel és erről a kérdésről egészen a közvetítő tárgyalások megghiúsulásáig vele egyáltalán nem is beszéltem. Célom az összefogás megteremtésével nem az volt, — és ezt a tárgyalások elején leszegeztem — hogy a «kormány támogatására hozzak létre pártkoalíciót, hanem az (és a pártok felkérését csak ezért vállaltam), hogy a közös nevezőre hozott pártok között szűnjön meg a versengés és a surlódás, és hogy egy oly erős politikai szerv álljon rendelkezésre, amely a nemzet érdekeit mindenkivel szemben védelembe veheti, így a kormánnyal szemben is állást foglalhat, ha a kormány a nemzet érdekeit a megszálló német hatalom ellenében nem tudja megfelelően érvényesíteni. Olyan politikai csoportosulás létrejöttét vártam, amelynek keretében a felfogás és érdekellentétek a vita, meggyőzés és nyilvánosságra hozás eszközeivel kiküszöbölhetők és

amelyre támaszkodva a nemzet érdekeit védő kormány úgy léphet fel a megszálló hatalom előtt, hogy a nemzet többségének kívánságára hivatkozhatik. —

Mindez bizonyítható lett volna, ha a népbíróság kihallgatja a vád részéről tanúként bejelentett Imrédy Bélát, valamint a kirendelt védő részéről kihallgatásra kért Lukács Bélát, báró Vay Lászlót, Papp Sándort és Hubay Kálmánt.

Az indokolás abból a tényből, hogy az u.n. **Nemzeti Szövetségnek és intézőbizottságának tagja voltam** — minden bizonyíték és bizonyítás mellőzése nélkül — arra következtet, hogy minden esetleges fegyverszüneti tárgyalást eo ipso meg akartam akadályozni.

A valóság az, hogy a Nemzeti Szövetségben csak azért vettem részt, (és ezt az alapokmány Szöllösi által előterjesztett tervezetének módosításánál, illetőleg átfogalmazásánál iparkodtam kifejezésre juttatni), mert szükségesnek tartottam egy, a nemzet viszonylagos politikai egységét képviselő szervet, amelynek csakúgy, mint a korábban tervezett Nemzeti Összefogásnak az lett volna a feladata, hogy a nemzet érdekeit a maga egységének súlyával biztosítsa és amelynek keretében ki lehet egyenlíteni a felfogásbeli és érdekellentéteket.

A nemzet minden kritikus sorsfordulatnál csak akkor tud a maga érdekeinek érvényt szerezni, ha ezekre az érdekekre nézve legalább viszonylag egységes a felfogás és ha van olyan erő jelentő egységes szerv, amelyre hivatkozhatnak és támaszkodhatnak azok, akiknek a felmerült kérdésekben cselekedniük kell. Egy hat vagy hét felé szakadt nemzetet — titokban előkészített és végig titokban tartott elhatározások számára megnyerni nem lehet, még kevésbé váratlanul nyilvánosságra hozott elhatározások mellé állítani.

Ha az államfő vagy a kormány olyan elhatározást akar megvalósítani, amelynek sikeres keresztülviteléhez a nemzet viszonylagos többségének egyetértő állásfoglalására van szükség, akkor ehhez előbb meg kellett volna nyernie, maga mellé kellett volna állítani a törvényhozás többségét magában foglaló csoportot és maga mellé kellett volna állítania a hadsereget. Ezzel szemben —

a történelemben példátlanul — az történt, hogy az államfő még saját felelős kormánya előtt is eltitkolta terveit és a fegyverszünet megkötése érdekében tett lépéseit. Még a kormány, a felelős miniszterek (a miniszterelnök és külügyminiszter) sem tudtak semmit arról, hogy a titokban megindított tárgyalások min alapulnak és azok révén mit sikerült biztosítani. A

kormányzó környezetének ez a szálnalmas és báva kísérlete csak arra volt jó, hogy azok, akik a kísérletben személy szerint részt vettek, a maguk számára alibit bizonyíthassanak, hogy kellő időben menekülhessenek a süllyedő hajóról, de hogy a nemzet süllyedő hajójával azután mi lesz, azzal nem törődött senki.

A kormányzó és környezete nem ismerte fel, hogy a parlament Nemzeti Szövetségében adva van az a politikai szerv, amelynek megnyerését — a helyzet őszinte feltárása, a hivatalosan rendelkezésre álló adatok ismertetése mellett — legalább meg kellett volna kísérelni. Ehhez nem lett volna szükség a tervek és bizalmas adatok nyílt feltárására, vagy éppen megvitatására, hiszen a Szövetség vezetőségének feltétlen magyar érzésében, hazafiságában nem volt joga senkinek sem kételkedni. A Szövetség megnyerését egyesek révén bizalmasan is meg lehetett, meg kellett volna kísérelni. Ez elmaradt, ahogyan még a felelős kormány tagjai is tájékozatlanok voltak! A kormányzó környezete bizalmatlanul és féltékenyen nézte a Szövetség megalakulását, bár az alapító okmányban külön hangsúlyozva volt a cél —: a törvényhozás többségének egyesítése a kormányzó vezetése alatt álló nemzet érdekeinek védelmére. Ennek a célnak a hangsúlyozása bizonyítja azt a szándékot, amely engem sokadmagammal a Szövetségben való részvételre indított.

Azt, hogy a katonai helyzet milyen mértékben vált kritikussá, csak a hivatalos tényezők tudhatták; azt pedig, hogy a végig titokban tartott tárgyalásokon mire nyílt kilátás, csupán az a néhány ember tudhatta, aki a tárgyalásokon részt vett vagy eredményeit ismerte. Viszont mindenkinek tudnia kellett, hogy a német hadsereg az u.n. «bécsi kapu» védelmében, Magyarországon minden erejével védekezni fog. Itt más volt a helyzet, mint Romániában és Finnországban (az analógiáknak sem a történelemben, sem a hadviselésben nincsen he-

lye!). A román terület, a visszavonuló és halogató hadműveletekre kényszerült német hadsereg számára többé nem volt fontos, mihelyt a szovjet haderő a Kárpátok keleti ívét átkarolta és északról és délről egyformán betörhetett és tényleg be is hatolt a magyar medencébe. A szovjet hadsereg részére a magyar Nagy- és Kis-Alföld volt az az út, amelyen át halálos csapást mérhetett Németországra; ezzel a német hadvezetőség is tisztában volt, ezért kellett ezen a területen hosszan tartó és kíméletlen harcokra számítani. A magyar élet, a magyar értékek lehető kímélése, a pusztítások korlátozása és fékezése érdekében tehát egy olyan magyar politikai és katonai egységet (természetesen csak relatív egységről van szó!) kellett volna teremteni, amely a maga súlyával ki tudja kényszeríteni azt, hogy a német haderő mégis lehető gyorsan vonuljon ki az országból és visszavonuló hadműveleteinél legyen tekintettel a magyar értékekre! A titokban előkészített és «coup de théâtre»-szerűen nyilvánosságra hozott, majd visszavont fegyverszüneti kérés helyett, a nemzet fegyveres és politikai erőinek (hadsereg és törvényhozás) latbavetésével kellett volna a német hadsereget — romboló bosszújának és gyűlöletének felidézése nélkül — a magyar érdekek tiszteletben tartására kényszeríteni. A pusztítást, rombolást csak így lehetett volna lényegesen csökkenteni és nem szétforgácsolódó mozgalmakkal. Ismétlem —:

ennek lehetett volna politikai szerve a Nemzeti Szövetség és sokadmagammal együtt csak azért csatlakoztam ehhez az alakulathoz; nem pedig azért, hogy megakadályozzunk olyan fegyverszüneti tárgyalásokat, amelyekről nem tudtam és nem tudhattam és nem azért, hogy előidézzem azt a tökéletes zavart, bizonytalanságot, fejvesztett tájékozatlanságot, amelyet a könnyelműen, meggondolatlanul és a nemzet minden előkészítése nélkül nyilvánosságra hozott fegyverszünet-kérés idézett fel.

Ebben a zavarban, bizonytalanságban és fejvesztett tájékozatlanságban ismét nem maradt a nemzetét féltő magyar ember számára más —: mint menteni, ami még menthető volt s megakadályozni azt, hogy polgárháború öntse el a megmaradt ország megzavart lakosságát.

A népbíróság mindezt nem kívánta tekintetbe venni, hanem a jogszolgáltatásban példátlan módon azzal látja megerősítve bűnösségemet, hogy politikai közreműködésemet több oldalon szívesen látták volna.

A népbíróság nem veszi tekintetbe, hogy a kormányzó a Sztójay kormányba miniszterként hívott meg kifejezetten «fékező» szereppel, illetőleg feladattal; nem veszi tekintetbe azt sem, hogy a kormányzó a Lakatos kormányban is felajánlotta nekem a külügyminiszteri állást.

Ellenben bűnömül rójja fel, hogy u.n. jobboldali miniszteri listákon (ezek egyébként egészen felelőtlen kombinációk voltak) szerepelttem és egy «közlekedésemre» (ez az a szó, amelyet az annyit emlegetett Hungarista napló velem kapcsolatban használ) az u.n. szélsőjobboldalon egyesek számítottak. Az ítélet ebben a vonatkozásban megkockáztatja azt a «bírói» kijelentést, hogy «lényegtelen, hogy a vádlott erről tudott-e vagy sem». — Ebben a kérdésben nyilván a bizonyítást is feleslegesnek tartotta.

A továbbiakban az ítélet indokolása azt állítja, hogy «a köztem és Werth tábornok között sajtóban lefolyt vita után» nem lehetett kétségem abban, hogy az ország közvéleménye engem okoz a háborúba való belesodródásért s ezért az 1944 évben folytatott tevékenységemmel saját felelősségre vonásomat kívántam késleltetni.

Hogy a népbíróság mire alapítja azt, hogy köztem és Werth között vita folyt le, az az indokolásból nem derül

ki. Ilyen tanúvallomás nem hangzott el, ilyen tartalmú iratot a bíróság előtt nem ismertettek. A valóság az, hogy a háborús felelősség kérdéséről sem Werthtel, sem senki mással, a sajtóban éppen annyira nem, mint valamilyen nyilvános helyen vagy bizalmas társaságban nem volt vitám. És amennyire valótlán az erre vonatkozó állítás, olyan valótlán és alaptalan az arra épített következtetés.

Most eljutok az ítélet indokolásának legjellemzőbb szakaszához!

A gyűlölet kénköves sárga lángja csap fel ebből az iratból, amikor azt akarja megállapítani, hogy 1945 februárjában (mert ekkor történt és nem januárban) nem azért mentem Szálasihoz, mert Szöllősi Jenő és még többek kérésére a nyilaskeresztes párt túlzóinak túlkapásaira és visszaéléseire, valamint a hadsereg egyes tényezői részéről végrehajtott és a lakosságra súlyos megterhelést hárító fejtelenségre akartam felhívni a figyelmét. Az ítélet indokolása azt merészeli rámfogni, hogy azért jelentem meg «tisztelgő látogatáson» Szálasinál, mert Bajcsy Zsilinszky Endrét «alig egy héttel» látogatásom előtt végezték ki.

Ezt a ráfogást csömörrel és utálattal utasítom vissza!

Nekem Bajcsy Zsilinszky Endre barátom volt. Barátom volt mindig az igazságot kereső, lobogó lelkének sok színéváltozásában. Akkor, amikor még mint a «Szózat» szerkesztője a német néptől remélt a magyarság számára mindent, a német nép felé fordult egész rajongó szeretetével. S barátom volt akkor is, amikor ennek az ellenkezőjét hitte és hirdette. Hosszabb angliai tartózkodásom alatt megtanultam, hogy az ember változatlan barátságban lehet azzal, akinek politikai felfogásával nem ért egyet, vagy azzal éppen ellenkező felfogást vall. A barátságnak, a kölcsönös megbecsülésnek ehhez nincsen köze!

Így érezte ezt Bajcsy Zsilinszky Endre is, amit hozzám intézett leveleink hangja, az azokban kifejezett köszönet és — a politikai nézeteltéréstől elválasztott — elismerés megcáfолhatatlanul bizonyít. Csak az nem értette meg ezt, aki az ítélet indokolását szerkesztette! És szívemben meggyászoltam és gyászolom Bajcsy Zsilinszky Endre igazságtalan, méltatlan és tragikus halálát. Az a gyanúsítás, hogy Szálasinál tett látogatásom összefüggésben volt az ő kivégzésével — mélyen méltatlan és megszegye-nítő azokra, akiknek az lett volna a feladatuk, hogy tárgyilagosan ítéljenek vagy legalább ennek a látszatát kellett volna megőrizniük. Rólam lehull ez a hitvány vád, éppen úgy, mint a szálnalmas utalás arra, hogy Bajcsy Zsilinszky Endre bennem a magyar embert látta, én azonban nem a mártírt tiszteltem benne, mert

a főtárgyaláson azt a kijelentést tettem, hogy Magyarország nem volt ellenállási mozgalom. Nyilvánvaló, hogy a főtárgyaláson tett kijelentésemnek az volt az értelme, hogy az én kormányzatom alatt nem volt ellenállási mozgalom, (mert hisz az én kormányzatomról volt szó) s hogy akkor valóban nem volt ellenállás, azt Bajcsy Zsilinszky Endre hozzám intézett levelei kétségbe nem vonható módon igazolják. De erre nem érdemes több szót vesztegetni!

Ha a népbíróság kihallgatta volna a vád részéről tanúként bejelentett Szöllősi Jenőt, bebizonyult volna, hogy többekkel együtt ő kért fel arra: látogassam meg Szálasit s próbáljam meg ellensúlyozni a nyilas túlzók túlkapásait. Másokkal is igazolni lehetett volna, hogy erre többször és nyomatékkal kértek. A látogatással magyar és emberi kötelességet akartam teljesíteni. A népbíróság számára mindenesetre egyszerűbb volt ezt minden vizsgálat nélkül, s a bizonyításnak útját állva «egyenesen valótlanságnak bélyegezni», — ami visszahull arra, aki állítja.

Most még csak két momentummal kell foglalkoznom.

Az egyik az az állítás, hogy nem nemzeti, **«hanem osztálypolitikát folytattam, amikor a nép és a nemzet érdekeinek ellenére nyilván osztályvédelemből sodortam háborúba nemzetemet».**

Ez az egyike az indokolás ama sok állításának, amely semmivel sincsen bizonyítva, de még valószínűsítve sem. — Hogy azt az osztályt, amelyhez számítanak, miért kellett volna az ország háborúba sodrásával «védeni», hogy ennek az osztálynak milyen különleges haszna vagy előnye lett volna a háborúból, még akkor is, ha az győzelemmel végződik — azt józanul nem lehet megérteni.

Nem tagadom meg azt a társadalmi osztályt, amelyből származom, de soha, sem nyilvános, sem bizalmas kijelentéseimben nem igényeltem ez osztály számára valamilyen különleges elbánást, soha sem állítottam, hogy ezt az osztályt az ország vezetésében vagy akárcsak életében különleges szerep vagy feladat illetné meg. Sőt, ellenkezőleg, mindig azon a nyíltan hirdetett állásponton voltam, hogy minden származáson alapuló megkülönböztetés igazságtalan és jogtalan. Tudom, hogy ennek az osztálynak a múltban, amikor nemzeti kötelességeit teljesítette, megvoltak a maga jelentős érdemei, s tudom azt is, hogy vétkei, fogyatkozásai vannak és súlyos mulasztások terhelik. De akármilyen legyen is a véleményem erről az osztályról, — valótlán az, hogy az a politika, amelyet folytattam, akár ennek, akár más társadalmi osztálynak, akár bármilyen rétegnek, csoportnak a különleges érdekeit vagy «védelmét» szolgálta volna.

Egész politikámban mindig a nép egyetemének, az ország egész lakosságának érdekei vezettek, mindazok érdekei, akik a nemzet kötelékébe tartoztak. — **Osztályérdekből származó kívánságoknak mindig ellenszegültem.** Így igen jelentős tényezők részéről nyilván-

nított nyomatékos óhajtással szemben, nem voltam hajlandó az Erdélyben végrehajtott román föld- és erdőbirtok-osztás olyan revíziójára, amely a régi tulajdonosoknak juttatta volna vissza az elvesztett birtokokat. Nem voltam hajlandó ezt megtenni — ugyancsak nyomatékos kívánságokkal szembehelyezkedve — az újra birtokba vett délvidéki területeken sem.

Miniszterelnöki állásomról történt lemondásom tulajdonképpeni oka az volt, hogy az államfővel szemben ragaszkodtam a földbirtok arányosabb megosztásáról szóló törvény haladéktalan végrehajtásához, a munkásság bér- és lakásviszonyainak alapvető és megnyugtató rendezéséhez. Mindkét feladat teljesítését új, a kötelességet vállaló szakminiszterre akartam bízni, amihez a kormányzó nem járult hozzá.

A magyar revíziós politika szolgálatát is azért tartottam kötelességemnek, mert módom volt tapasztalni, hogy az elszakított területeken hogyan bánnak a magyar kisémberrrel — a munkással és a paraszttal. Tudtam, hogy minden kisebbségellenes intézkedés elsősorban ezeket sújtja, ezeket kergti el az ősi magyar földről. —

Itt van helye annak, hogy az ítélet indokolásának egy idevágó megállapítását helyreigazítsam. Az indoklás — mindjárt legelső részében — olyan beállításban idézi vallomásom egy részét, mintha s a j á t véleményemként azt mondtam volna, «a magyarországi függő szociális kérdések rendezésével meg kellett várni a revíziót.» Az én véleményem sohasem volt ez! Mindig kifogásoltam, fájlaltam, hogy a magyar szociális kérdések rendezetlenül maradtak, és azt kívántam, hogy a kiáltó szociális egyenlőtlenségeknek mielőbb vessenek véget. A főtárgyaláson a bíróság vezetője azonban arra nézve faggatott, mi lehetett mégis az oka annak, hogy a szociális kérdések rendezetlenül maradtak? Annak a hangsúlyozása mellett, hogy erre a kérdésre nem érzem magam

kompetensnek válaszolni, mert diplomáciai szolgálatban külföldön voltam s így nem ismerhettem az akkori kormányzati tényezők elgondolásait, a megismételt kérdésre válaszoltam azt, hogy talán a fentemlített szempont lehetett irányadó. Súlyt helyezek annak a leszögezésére, hogy ezzel a szemponttal nem azonosítom magamat és azt helytelennek, hibásnak, még a revíziós politikára is hátrányosnak tartom.

Az ítélet indokolásának utolsó szakaszában az olvasható, hogy a kormányzatom alatt eltelt kritikus időben «ízig-vérig magyar» politikus kellett volna az ország kormánya mellé.

Kérdem: ki az, aki kétségbe meri vonni «ízig-vérig magyar» voltomat? Ha a népbíróság vette volna magának a fáradságot, könnyen megállapíthatta volna, hogy felmenőim ötödíziglen név, származás és vér szerint tiszta magyarok.

Mindig az volt az álláspontom, hogy magyarnak lenni lelki magatartást, lélek-állapotot jelent, azt: vajon mindenben közösséget vállalunk-e azokkal, akik magyarnak érzik magukat és e szerint élnek.

Tudom, hogy ha a magyarság disszimiláció révén veszített is, idegen vérűek asszimilálásával sokat nyert. Talán az asszimiláció volt megmaradásunk titka és magyarázata.

Mégis, ízig-vérig magyar voltomat, amelyről cselekedtem, szóban, írásban mindig tanúságot tettem, nem engedem kétségbe vonni!

A népbíróság sok mindent megállapíthat rólam, sok mindent elvehet tőlem, elveheti az életemet is — kettőhöz nem nyúlhat hozzá, kettőtől nem foszthat meg —: nyugodt lelkiismeretemtől és ízig-vérig magyar voltomtól!

V É G S Z Ó

Az un. népbíróság ítéletét 1946. január 10-én hajtották végre. A kivégzésre vezényelt katonák, majd a felszólított fogházőrök megtagadták az engedelmisséget és végül az összesereglett tömegből toborzott pribékek sortüze oltotta ki Bárdossy László életét. —

Utolsó szavai is fohász voltak hazájáért:

«Isten! Szabadítsad meg Magyarországot ezektől a banditáktól!»

E. S.

FÜGGELÉK

A Bárdossy perrel kapcsolatban önként felvetődik a gondolat, vajon mi lett volna, ha Bárdossy és kormánya a németekkel szemben ellenálló politikát folytat és nem azt az elvet, követi, hogy *«adjuk a németeknek a minimumot, nehogy erőszakkal vegyék el a maximumot»* és megsemmisítsék szuverénitásunkat.

Ugyan még nincs meg a történelmi távlat, de már teljes tárgyilagossággal megállapítható, hogy ha Bárdossy a németek követeléseivel, — főleg a hadüzenetet illetően — szembehelyezkedik, a következmény német megszállás és magyar náci-kormány felállítása lett volna, — már 1941, vagy 1942-ben, amint ez 1944-ben megtörtént az akkori Kállay kormány naív angol-barát politikája következtében. És vajon a békekötésnél joggal hivatkozhattunk-e volna arra, hogy semmi közünk ehhez a kormányhoz, amely a németeket kiszolgálva a nemzet teljes erejét melléjük állította.

Itt jegyzendő meg az is, hogy az USA a Bárdossy által enyhítő célzattal kigondolt, hadüzenet helyetti «szolidaritási nyilatkozatot» nem is tekintette részünkről hadüzenetnek, mert csak egy fél év múlva, 1942. június 5-én az USA küldött nekünk — szovjet nyomásra — hadüzenetet, akár csak Anglia is.

Gondoljuk meg, vajon változtatott-e volna helyzetünkön a háború végén, ha nem üzenünk hadat a Szovjetnek és nem adjuk ki az USA-val szemben a «szolidaritási nyilatkozatot»? A Szovjet annak a Bulgáriának, amely a hagyományos orosz—bulgár testvériességre és a hálára hivatkozva, megtagadta a németek által kívánt hadüzenetet Oroszországnak, a háború utolsó napjaiban ő üzent hadat, hogy jogcíme legyen Bulgária megszállására.

El lehet-e józan ésszel képzelni, hogy az ország szovjetizálása más lett volna, ha a Bárdossy kormány nem üzen hadat a Szovjetuniónak? Nézzük a többi kelet-európai állam helyzetét: a cseheket, a románokat, a bulgárokat, nem beszélve a balti államokról, de főképp a lengyeleket, akik valóban vak hősiességgel szembeszálltak Hitlerrel és nem alakult «kollaboráló» kormányuk sel

Komoly érv Bárdossy mellett Eckhardt Tibornak 1943 végén Bethlen Istvánhoz intézett levele. Tudvalevő, hogy Eckhardt Tibor Teleki Pál tudtával, hadbalépésünk előtt emigrált arra gondolva, hogy — szükség esetén — legyen a másik oldalon egy komoly súllyal bíró politikusunk. Ebben a szerepben írta az USA-ból Bethlen Istvánnak, hogv mindenki, aki csak tud, készüljön Nyugatra menekülni, mert elhatározott dolog a nyugati hatalmaknál Magyarország orosz érdekszférába való átengedése. Ezt a levelet Bethlen István meg is mutatta Bárdossynak, politikája utólagos igazolásaként. A Bárdossy-perben ez a levél érthető okokból nem szerepelt.

Valóban úgy van, ahogy Bárdossy mondotta beszédében: «A politikában nem létezik sem hála, sem jutalom».

Csak az érdek, az erősebb érdeke az, ami számít! A politikában a «gouverner c'est prévoir» (a kormányzás előre látás) elvet is az elhatározáskor fennálló helyzet alapulvételével lehet csak alkalmazni. Már pedig mint igazán illetékes és tárgyilagos személy, Montgomery volt budapesti követ, állapítja meg «The unwilling satellit» című könyvében, hogy a Szovjetunió háborúbalépésekor az európaiak nagy többségének véleménye és reménye az volt, hogy a háborúnak eldöntetlenül, megegyezéssel kell végződnie, és hozzáteszi paradoxként, hogy

Magyarország kétségtelenül a téves vonalon haladt, amikor Hitlert támogatta, de helyesen cselekedett, hogy a bolsevizmussal szembeszállt. — És valóban, ebben a paradox tételben rejlik az egész magyar háborús politika tragikuma.

Végeredményben senki sem tudhatta 1941-ben biztosan, mi lesz a háború végső kimenetele, de napnál világosabb, hogy országunknak a háború befejezése utáni helyzetén mit sem változtatott volna, ha *nem üzenünk hadat a Szovjetnek és német-ellenes politikát folytatunk.* Ellenben 4 évi német megszállás és teljes kizsákmányolás elkerülhetetlen lett volna.

Földrajzi helyzetünk meghatározta politikánkat és a lengyelek példája megmutatta, hová vezet ezen elvnek a félreismerése.

Esső Sándor

X

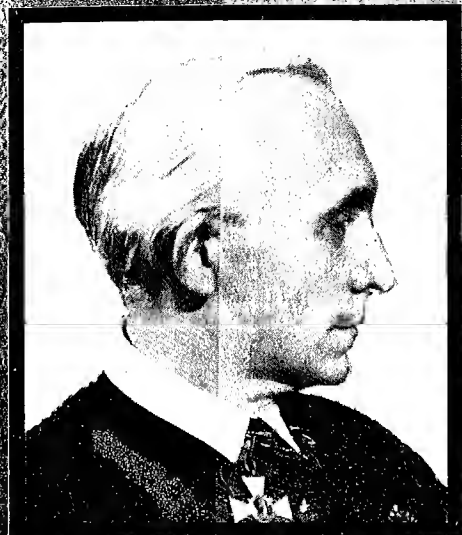
26 2560

XA 216002

BARDOSSY LÁSZLÓ

Bárdossy László

A NEMZET
VÉDELMEBEN

KÖNYVKEZELŐ VÁLLALAT
SZÁJG